

AZ ÉSZAK-MAGYARORSZÁGI RÉGIÓ SZAKKÉPZÉS-FEJLESZTÉSI STRATÉGIÁJA

Miskolc
2004

A munka elkészültét, a kiadvány megjelenését az Oktatási Minisztérium támogatta.

© A kiadvány egyetlen része sem nyomtatható, publikálható a témavezető
Dr. Kocziszky György jóváhagyása nélkül

ISBN 963 9382 83 3

Felelős kiadó: Nemzeti Szakképzési Intézet
A kiadásért felel: Nagy László, Ragályiné Hajdú Zsuzsanna
Tipográfia, borítótervezés, tördelés: Király és Társai Kkt.
Cégvezető: Király Ildikó

TARTALOMJEGYZÉK

1. BEVEZETŐ	5
2. AZ ALKALMAZOTT MUNKAMÓDSZER	9
3. A TÉNYÁLLAPOT ÖSSZEFOGLALÁSA	11
3.1 A humán potenciál helyzete a régióban	11
3.1.1 A régió demográfiai helyzete	11
3.1.2 A régióban élők iskolázottsági helyzete.....	17
3.1.3 A régió gazdasági és munkaerő-piaci helyzete	19
3.2 A szakképzés keresleti helyzete a régióban	30
3.3 Szakképzés-kínálati helyzet	37
3.3.1 Az intézményi ellátottság helyzete	37
3.3.2 A szakmacsoportonkénti kínálat helyzete	39
4. VÁRHATÓ TENDENCIÁK.....	45
4.1 Demográfiai tendenciák	45
4.2 A régió gazdasági és munkaerő-piaci tendenciái	48
5. AZ EU ÉS A NEMZETI FEJLESZTÉSI TERV SZAKKÉPZÉSSSEL KAPCSOLATOS AJÁNLÁSAI.....	52
6. STRATÉGIA.....	58
6.1 Célok, célhierarchia.....	58
6.2 Programok	60
6.2.1 Életpálya-tervezési program	62
6.2.2 Hálózatfejlesztési program.....	66
6.2.3 Képzésfejlesztési program	70
6.3 Forrásteremtés	76
7. Összefoglaló, ajánlások, további feladatok	78
Ábrajegyzék.....	80
Táblázatjegyzék.....	81

Az Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottság a szakképzési alap decentralizált keretére kiírt pályázatok eszközével támogatja az iskolai rendszerű szakképzést. A fejlesztésre szánt források hatékonyabb felhasználása, a támogatások odaítélése szempontjából fontos, hogy e hátrányos helyzetű régióban a humánerőforrás fejlesztése segítse a térség gazdasági fellendülését. Ez a stratégia információval szolgálhat mindazoknak, akik a szakképzés célirányos fejlesztésére törekednek nem csak az iskolai rendszerben, de azon kívül is. A tanulmány létrejöttét az Oktatási Minisztérium és a bizottságot működtető Országos Közoktatási Értékelési és Vizsgaközpont támogatta.

Kívánjuk, hogy haszonnal forgassák mindazok, akik a szakképzés fejlesztésén munkálkodnak.

Ragályiné Hajdú Zsuzsanna
elnök
Észak-magyarországi RFKB

1. BEVEZETŐ

A szakképzés az elmúlt években mind hazai, mind pedig nemzetközi viszonylatban jelentős átalakuláson ment keresztül a megváltozott gazdasági és a társadalmi elvárások hatására. A változások közel sem tekinthetők befejezettnek, ennek oka, hogy a szakképzettségek struktúrájában és feltételrendszerében folyamatosan alkalmazkodni kell a gazdaság általános és helyi elvárásaihoz.

A szakképzést érintő kihívásokkal a térségek fejlettségüktől és nyitottságuktól függően különbözőképpen szembesülnek, ezért az országos képzésfejlesztési törekvéseken túl valamennyi régiónak specifikus válasszal is rendelkeznie kell saját gazdasági versenyképességének javítása érdekében, azaz **a szakképzés-fejlesztésnek a regionális fejlesztési politika integráns részévé kell válnia.**

A fenti szempontokon túl az Észak-magyarországi régió esetében az alábbiak indokolták a szakképzés-fejlesztési stratégia kidolgozását:

- a) **A hatályos regionális és megyei fejlesztési tervek nem vagy csak érintőlegesen foglalkoznak a szakképzés kérdéseivel.** Holott, mint azt a nemzetközi gyakorlat is igazolja, gazdasági fellendülés aligha képzelhető el az oktatás, ezen belül különösen a szakoktatás összehangolt, tudatos fejlesztése nélkül.
- b) **Az Észak-magyarországi régió ún. humán fejlettségi indexe (HDI) az országos átlagnál alacsonyabb, a rangsorban az utolsó előtti,** ami azzal a veszéllyel jár, hogy fennáll a térség további leszákadásának veszélye (1. táblázat).

Magas hozzáadott értékű munka aligha képzelhető el ui. alacsonyan képzett szakemberekkel, ami a szakképzésben, a felsőfokú szakképzésben és a felsőoktatásban részt vevőkre egyaránt vonatkozik.

1. táblázat

Humán fejlettségi index (HDI) hazánkban (2000)

Régió	GDP/fő (eFt) ¹	Index ¹	Élettartam (év) ²	Index ²	Iskolázottság (%) ³	Index ³	HDI
Közép-Magyarország	1997	0,88	72,09	0,78	51,7	0,52	0,729
Nyugat-Dunántúl	1494	0,84	72,32	0,79	37,4	0,37	0,666
Közép-Dunántúl	1318	0,81	71,76	0,78	35,9	0,36	0,651
Dél-Dunántúl	982	0,77	71,03	0,77	33,7	0,34	0,623
Dél-Alföld	943	0,76	71,37	0,77	33,5	0,34	0,622
Észak-Magyarország	847	0,74	70,91	0,77	35,0	0,35	0,618
Észak-Alföld	832	0,74	70,86	0,76	32,6	0,33	0,609

Forrás: KSH területi statisztikai évkönyvei

¹ Egy főre jutó GDP (ezer forint).

Forrás: A bruttó hazai termék (GDP) területi megoszlása 2000-ben. KSH Budapest, 2002. április

² A születéskor várható átlagos élettartam (év).

Forrás: Demográfiai évkönyv 2000.

³ A 18 éves és idősebbek közül legalább a középiskola 12. évfolyamát elvégezte (a megfelelő korúak százalékában).

Forrás: Népszámlálás 2001. 2. Részletes adatok.

- c) Az Észak-magyarországi régió társadalmi összetétele és gazdasági helyzete heterogén. Néhány kedvezőbb helyzetű kistérség (pl. az egri, a gyöngyösi, a miskolci) mellett jelentős számban vannak a perifériára sodródottak.

A kedvezőtlen helyzetű kistérségek (2. táblázat) ún. **képzettségi indexei rendkívül alacsonyak**. A hiányos szakismeret, felkészültség, tudás kedvezőtlenül hat a gazdaság teljesítményére, az egyén életminőségére. Ebből az „ördögi körből” csak a képzéssel, ill. a képzettség növelésével lehet kitörni, ami az egyén és a társadalom együttes érdeke. Különösen igaz ez a megállapítás az észak-magyarországi deprimált kistérségek esetében. A munkaadók szerint növekvő gondot okoz, hogy egyre kevesebb jól felkészült, pontos, precíz munka végzésére alkalmas iparost találni ezekben a körzetekben.

2. táblázat

Észak-magyarországi régió kistérségei humánindexének helyzete (2001)

Kistérség	Az írástudók aránya a 6 évesnél idősebb népességben belül, 1990 (%)	A 6 évesnél idősebb népesség által átlagosan elvégzett osztályszám, 1990 (tanév)	Az egy állandó lakosra jutó összes belföldi jövedelem, 1990 (Ft/fő)	Születéskor várható átlagos élettartam, 1995–2000 (év)	Képzettségi index	A belföldi jövedelem indexe	A születéskor várható átlagos élettartam indexe	Humán index (HI)
1. Győri	98,70	8,98	405.390	71,89	0,81	0,93	0,70	0,812
17. Egri	97,91	8,83	333.716	71,47	0,67	0,69	0,65	0,668
29. Gyöngyösi	97,98	8,37	308.781	71,38	0,59	0,60	0,64	0,609
44. Miskolci	98,22	8,80	283.368	70,07	0,71	0,52	0,47	0,566
54. Hatvani	98,36	8,14	267.821	70,59	0,60	0,46	0,54	0,532
57. Balassagyarmati	97,77	8,27	262.459	70,87	0,54	0,45	0,57	0,520
59. Salgótarjáni	98,02	8,43	265.270	70,15	0,61	0,46	0,48	0,515
63. Kazincbarcikai	98,13	8,38	250.471	70,12	0,61	0,41	0,48	0,498
88. Mezőkövesdi	98,02	8,00	213.739	69,50	0,52	0,28	0,40	0,402
91. Pásztói	98,08	7,92	217.166	69,40	0,51	0,29	0,39	0,399
95. Füzesabonyi	97,76	7,81	209.621	69,82	0,45	0,27	0,44	0,386
98. Bátonyterenyi	97,94	7,97	204.164	69,41	0,50	0,25	0,39	0,381
106. Sárospataki	97,27	8,14	207.897	68,71	0,44	0,26	0,30	0,337
113. Sátoraljaújhelyi	97,35	8,00	198.967	68,71	0,43	0,23	0,30	0,321
117. Ózdi	97,65	7,99	181.530	68,45	0,47	0,17	0,27	0,304
126. Szikszói	97,23	7,71	167.758	69,32	0,35	0,13	0,38	0,286
131. Hevesi	96,43	7,46	173.030	69,50	0,19	0,15	0,40	0,246
138. Encsi	96,39	7,56	152.894	69,11	0,21	0,08	0,35	0,212
146. Edelényi	95,96	7,54	160.753	68,67	0,14	0,10	0,30	0,182

Forrás: KSH

- d) Különös aktualitást ad a stratégiának, hogy a **Nemzeti Fejlesztési Terv kiemelt prioritásai között szerepel a humánerőforrás-fejlesztés** (HEFOP), ami lehetőséget ad a pótlólagos forráshoz jutáshoz (amire a forráshiányos intézményeknek, ill. fenntartóiknak különösen nagy igényük van). Ennek azonban köztudottan az a feltétele, hogy a település, a térség is rendelkezzen **fejlesztési elképzeléssel** (a kabáthoz kell ui. a gombot kiválasztani, nem pedig fordítva!). A stratégia segítséget kíván nyújtani a pályázatok összeállításához is.
- e) **A gazdaságipotenciál-növekedés elképzelhetetlen a szakképzési potenciál emelése nélkül.** Ad hoc jellegű, kampányszerű akciók, a divatirányzatokat kiszolgáló, a gazdaság igényeit figyelmen kívül hagyó képzés aligha járulhat hozzá a térség versenyképességének növeléséhez.

f) Az Észak-magyarországi régió, ill. annak kistérségi **gazdasági-társadalmi fejlődését megalapozó középtávú** (2004. január 01– 2006. december 31. közötti) **szakképzés-fejlesztési stratégia célja:**

- a **képzőhelyek innovációs képességének növelése, új (innovatív) képzési programok indításának iniciálása**, amely hozzájárulhat a régió foglalkoztatási viszonyainak javításához, új munkahelyek teremtéséhez; a tudásközpontú társadalom kialakulásához;
- a szakképzés szerkezetének és színvonalának fejlesztése, egyrészt a kínálat rugalmasabbá tétele, másrészt az egyén számára olyan ismeretek biztosítása, amelyek lehetővé teszik az esetleges pályamódosítások, ill. a további ismeretek megszerzését;
- az **intézményhálózat hatékonyságának növelése**; a célokkal konform intézményhálózat tervének felvázolása;
- **forrásteremtés** a XXI. század első évtizedéhez méltó szakmai feltételek biztosításához.

A **stratégia időtávatának megválasztása tudatos, alkalmazkodik a Nemzeti Fejlesztési Terv időhorizontjához.** Ugyanez mondható el a stratégia prioritásainak megválasztásáról. Csak így biztosítható a nemzeti és a térségi célok közötti összhang.

Munkánk során a témakörhöz kapcsolódó **megyei és regionális felméréseket és javaslatokat** használtuk fel, így pl.:

- Nógrád megye közoktatási feladatellátási, intézményhálózat-működtetési és fejlesztési terve 2001–2006. (A Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlése elfogadta 82/2001.(XI. 29.) Kgy. határozatával) Salgótarján, 2001. november.
- Heves megye közoktatási feladatellátási, intézményhálózat-működtetési és fejlesztési terve (2002–2007). Eger, 2002.
- Borsod-Abaúj-Zemplén megye közoktatási feladatellátási, intézményhálózat-működtetési és fejlesztési terve 2001–2006. Miskolc, 2001.
- A 2003. évi Munkaerő-piaci Alap fejlesztési és képzési alaprészére összeállított pályázati dokumentáció. Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottság, Miskolc, 2003.
- Szarka Ferenc–Tóth József: Javaslat a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat közoktatási feladatainak ellátási formáira, az intézményrendszer szerkezetátalakítására. Miskolc, 2003. november.
- Bali István: Javaslat a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Önkormányzat közoktatási feladatellátási, intézményhálózat-működtetési és fejlesztési tervének értékelésére, felülvizsgálatára 2001–2006. Miskolc, 2003. november.
- Az Észak-magyarországi régióra vonatkozó munkaerő-piaci prognózis 2004. I. félévére (www.palyatars.hu).
- Budai S.: Az edelényi körzetre vonatkozó képzési prognózis. Edelény, 2004. január.
- Molnár János: Az encsi kirendeltségi körzetre vonatkozó középtávú (2003–2006. évi) képzési prognózis. Encs, 2004. január.
- Káli Lajosné: Kazincbarcika és körzetére vonatkozó középtávú képzési prognózis 2003–2006. Kazincbarcika, 2004. január.
- Kovács László: A mezőcsáti kirendeltségi körzetre vonatkozó középtávú képzési prognózis. Mezőcsát, 2003. április.
- Varga János: Középtávú képzési prognózis a mezőkövesdi kistérségben. Mezőkövesd, 2004. január.
- Dudás Ágnes: A miskolci kistérség középtávú képzési prognózisa. Miskolc, 2004. január.
- Bárdos Géza: Ózd és körzetére vonatkozó középtávú képzési prognózis Ózd, 2004. január.

- Baranyi József: Sárospataki kirendeltség körzetére vonatkozó 2003–2006. évi képzési prognózis. Sárospatak, 2003. április.
- Veress Ferenc: A sátoraljaújhelyi kirendeltségi körzetre vonatkozó középtávú (2003–2006. évi) képzési prognózis. Sátoraljaújhely, 2003. április.
- Kárady István: Középtávú képzési prognózis Szerencs kistérségére. Szerencs, 2004. január.
- Balla László: A szikszói kirendeltségi körzetre vonatkozó középtávú (2003–2006. évi) képzési prognózis. Szikszó, 2004. január.

Áttekintettük az **Oktatási Minisztérium**, valamint a **Magyar Kereskedelmi és Iparkamara** a témakörhöz kapcsolódó anyagait, dokumentumait, elemzéseit, mint pl.:

- Halász Gábor–Lannert Judit (szerk.): Jelentés a magyar közoktatásról. Országos Közoktatási Intézet, Bp. 2003.
- Futterer László (szerk.): A gazdálkodó szervezeteknél folyó gyakorlati képzés 2002–2003-as tanévben végzett ellenőrzéseinek szakmai elemzése. Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Bp. 2003. szeptember.
- Nemzeti szakképzés-fejlesztési kezdeményezés. Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Oktatási és Szakképzési Kollégiuma, Bp. 2001. december.
- Semjén András: Az egyéni karrierutak, szakmák szerinti életutak, kereseti lehetőségek. Magyar Kereskedelmi és Iparkamara, Bp. 2002. november.
- Palócz Éva: A pályakezdők iránti vállalati kereslet és a velük való elégedettség egy vállalati felmérés tükrében. Magyar Kereskedelmi és Iparkamara Gazdaság- és Vállalkozáselméleti Kht., Bp. 2001. szeptember.

Figyelembe vettük az **Állami Számvevőszék** e tárgykörben készített jelentésének ajánlásait, így pl.:

- Jelentés a szakképzési struktúra szerepéről a munkaerő-piaci igények kielégítésében. Állami Számvevőszék, Bp. 2003.

Az elemzések, valamint a prognózisok készítése során felhasználtuk a **Központi Statisztikai Hivatal** megyei és regionális adatait, demográfiai előrejelzéseit, így pl.:

- Habcsek László: A roma népesség demográfiai jellemzői, kísérleti előreszámítás 2050-ig. KSH Népeségtudományi Intézet, Bp. 1999.
- Kemény István: Tennivalók a cigányok/romák ügyében (229–256.). In: A cigányok Magyarországon. MTA, Bp. 1999.

Köszönettel tartozunk a régió illetékes oktatási és kamarai szakembereinek, különös tekintettel az **Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottság vezetőjének és tagjainak** munkánkhoz nyújtott észrevételeikért, tanácsaikért. Külön köszönjük a felkeresett, megkérdezett vállalkozások humán vezetőinek, hogy kérdéseinkre adott válaszaikkal segítettek egy árnyaltabb és teljesebb kép kialakításában.

Zárójelentésünk alapvetően két nagy fejezetből áll:

- az első részben összefoglaltuk az **Észak-magyarországi régió szakképzésének keresleti és kínálati** viszonyait meghatározó hatásokat;
- a második részben a célrendszerrel összhangban álló **programokat** ismertetjük.

Miskolc, 2004. március 31.

Dr. Kocziszkó György
témavezető

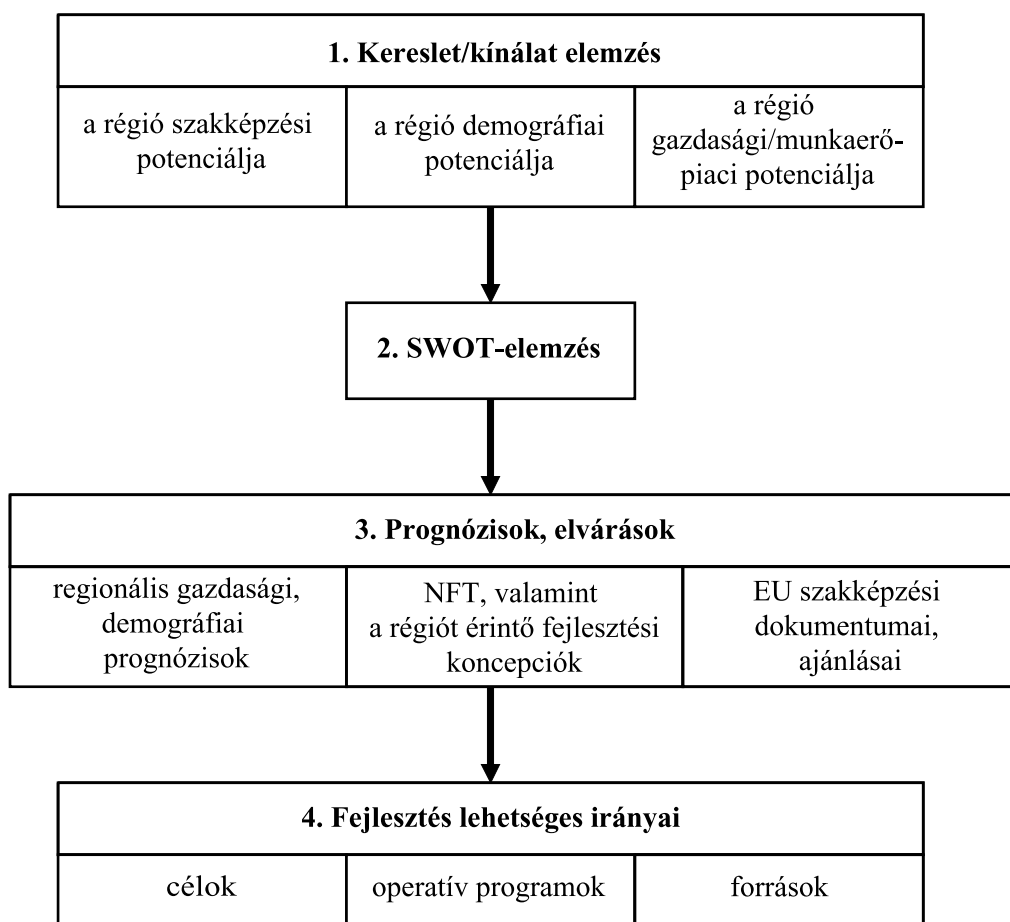
2. AZ ALKALMAZOTT MUNKAMÓDSZER

A 90-es években lezajlott gazdasági és társadalmi átalakulás jelentősen megváltoztatta a szakképzés körülményeit. A gazdasági háttér átalakulásával az iskolai rendszerű szakképzés nem tudott lépést tartani, így csak részben tett eleget alapfunkciójának, a munkaerő-piaci igényeknek megfelelő munkaerőképzésnek. Az Állami Számvevőszék 2003-ban végzett témavizsgálata változatlanul problémaként jelöli meg, hogy továbbra is hiányosak a gyakorlati képzések feltételei. Mint ismeretes, az 1993-ban elfogadott közoktatási és a szakképzési törvényt nem alapozta meg hosszú távú közoktatás- és szakképzés-fejlesztési koncepció, nem készültek stratégiai tervek. Hiányzott a térségi feladatok koordinációja, az érdemi együttműködés a szakképzésben érintett szervezetek között, nem alakult ki intézményesített információs kapcsolat a munkaügyi szervek, a munkáltatók és az oktatási intézmények között, elhúzódott a gyakorlati képzésben fontos ellenőrző és közvetítő szerepet játszó **gazdasági kamarák** átalakulása. A szakmunkásképzést a képzési és nem a felhasználói igény teljesítése jellemezte, amit a létszámnövelésre ösztönző normatív hozzájárulás is segített.

A **gazdasági környezet változása Európa-szerte arra készíteti a szakképzés jövőjével foglalkozó szakembereket**, hogy kísérletet tegyenek a társadalmi, gazdasági változások lehetséges irányainak körvonalazására, ill. következtetéseket vonjanak le ezeknek a szakképzésre gyakorolt hatásáról; a tendenciákat és a hatásokat stratégiai tervekbe foglalják össze. A stratégiakészítés tudatos tevékenység, melynek kialakult, nemzetközileg elfogadott gyakorlatát követjük munkánk során.

A stratégia kidolgozását hat lépésben végeztük el (1. ábra):

- a) Az **első lépésben** a szakképzéssel kapcsolatos **regionális (megyei és kistérségi) keresleti/kínálati viszonyokat elemeztük**. Felmértük az intézmények számát, területi elhelyezkedését, oktatási, képzési kínálatát, infrastrukturális helyzetét; áttekintettük a régió demográfiai viszonyait, a szülők, a gyerekek, a gazdaság által megfogalmazott igényeket. **Vizgáltuk**, hogy:
 - az iskolarendszerű szakképzés **hogyan illeszkedett a munkaerő-piaci igényekhez**, megfelelően működött-e az oktatás és a munkaerőpiac közötti kapcsolatrendszer az Észak-magyarországi régióban;
 - a szakképzésre vonatkozó előírások változásai hogyan hatottak a **képzési szerkezet átalakítására** és a tanulók munkaerő-piaci értékének az emelésére;
 - a rendelkezésre álló központi és helyi források kellő lehetőséget teremtettek-e a **szakképzés felismert irányváltásához**.
- b) A **második lépésben** az Észak-magyarországi régió jelenlegi szakképzési helyzetét jellemző **SWOT**-elemzésre került sor. (A SWOT-táblákat szakértői team állította össze a képzőhelyek és a munkaadók szakembereinek részvételével.)
- c) A **harmadik lépésben** a gazdasági/demográfiai **prognózisok** figyelembevételével összeállítottuk a fejlesztés célrendszerét, megfogalmaztuk a **prioritásokat**, ill. a kívánatos **programokat**.
- d) A **negyedik lépésben** megvizsgáltuk a **megvalósíthatóság** feltételeit, összeállítottuk **forrástérképét**, javaslatot tettünk az együttműködő partnerek körére.

1. ábra

Stratégia készítésének logikai folyamata

A következőkben a fenti folyamatnak megfelelően először az Észak-magyarországi régió szakképzési helyzetét meghatározó keresleti és kínálati viszonyok tényállapotát tekintjük át, majd a javaslatokat foglalkoztatjuk össze.

3. A TÉNYÁLLAPOT ÖSSZEFOGLALÁSA

Az Észak-magyarországi régió elmúlt két évtizedének társadalmi-gazdasági folyamatai kedvezőtlenül befolyásolták a szakképzés keresleti és kínálati viszonyait, negatívan hatottak a demográfiai helyzetre, az iskolázottságra, valamint a munkaerő-piaci folyamatokra. Ellentmondásos a szakképzés terén tapasztalható **kínálati helyzet**, mert az intézményi háttér oktatási struktúrája lassabban változott a kívánatosnál, nem vagy csak részben tartott lépést a munkaerő-piaci igényekkel. Egy-egy gazdasági ág felszámolásával (pl. bányászat, kohászat) egyidejűleg megszűnt, ill. visszafejlődött a képzés, helyette azonban nem sikerült a valós piaci igényeknek megfelelő vagy azt pozitívan befolyásoló szakmai képzést indítani. Időközben megváltoztak azok a társadalmi, gazdasági kihívások, amelyekre a régió szakképzésének választ kell adnia.

Az anyag terjedelmi korlátai miatt csak néhány kiemelt kérdéskör bemutatására helyeztük a hangsúlyt. Tényállapot-összefoglalásunk a régió:

- **humán potenciál** helyzetének (demográfiai viszonyok, iskolázottság) elemzésére,
- **gazdasági és munkaerő-piaci helyzetének** vizsgálatára,
- **szakképzés iránti keresletének** változására,
- **szakmakínálati helyzetére** terjed ki.

3.1 A humán potenciál helyzete a régióban

Elemzésünket a régió:

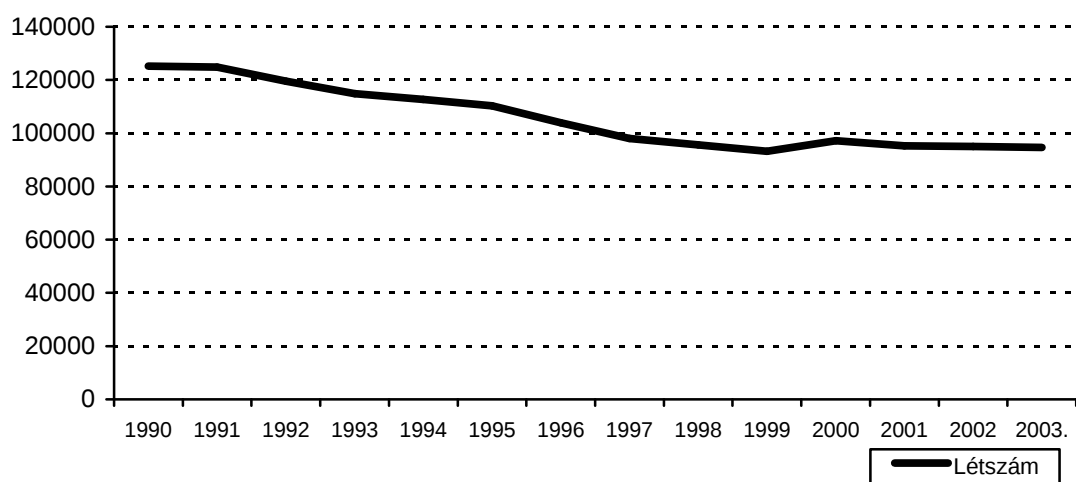
- demográfiai,
- iskolázottsági,
- gazdasági és munkaerő-piaci helyzetének áttekintésével kezdjük.

Az Észak-magyarországi régió és ezen belül a kistérségek többségének (mint a bevezetőben közölt vizsgálatok eredményei igazolják) humán fejlettségi indexe aggasztóan alacsony. Ennek többek között az oka, hogy csökkent a születések száma, öregedett a térség népessége, a régió egyes kistérségeiben **romlott a tanulási hajlandóság**.

Amíg az Észak-magyarországi régió népesedési folyamatai többségében összhangban állnak a hazai és az európai tendenciákkal, a régióon belül a tanulási hajlandóság azokkal ellentétes. Bizonyos társadalmi csoportok tanulási hajlandóságának csökkenése a meglévő gondokat súlyosbítja, mert a gazdasági növekedésre és a jólét emelésére irányuló regionális törekvéseket a képzetlen (alulképzett) munkaerő növekvő aránya egyrészt derékba törheti (töri), másrészt a fenntartó önkormányzatokra egyre nagyobb terhet ró.

3.1.1 A régió demográfiai helyzete

- a) A társadalmi-gazdasági környezet változása nyomán az elmúlt évtizedben a hazai szakképzés új kihívásokkal szembesült. Ezek közül talán a legjelentősebb a demográfiai helyzet romlása. A **születések számának csökkenése** több szempontból is komoly gondot jelent hazánkban (2. ábra).

Forrás: KSH évkönyvei, 2003

2. ábra

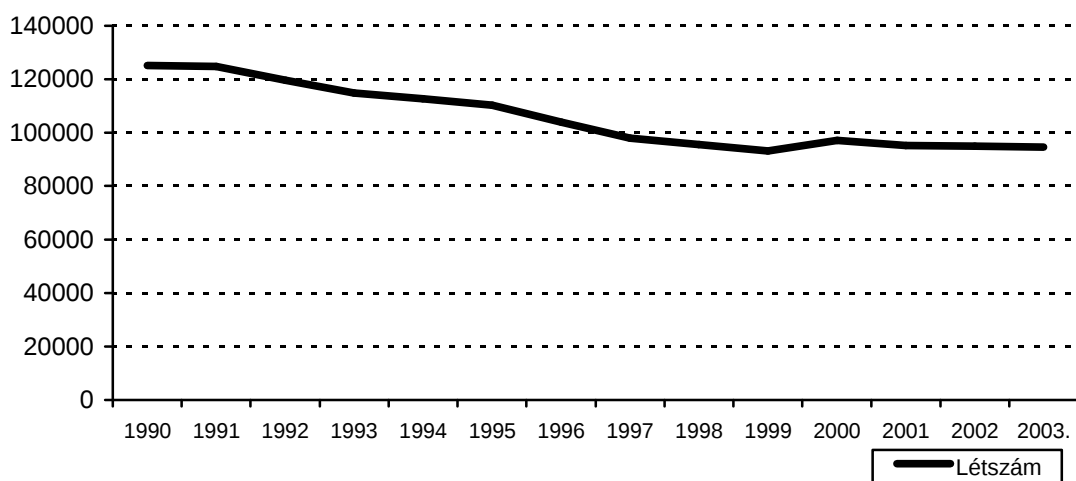
Élveszületések száma, 1990–2003

Amíg 1990 és 1992 között évente átlagosan 123 ezer gyermek született, addig 1993 és 1995 között csak 112 ezer, az évtized második felétől pedig 100 ezernél is kevesebb. A mélypont 1999-ben volt, amikor az élveszületések száma nem érte el a 94 ezret (Népszámlálás 2001/2., Budapest, 2002). Az Észak-magyarországi régióban a fontosabb népmozgalmi események kedvezőtlenebbül alakultak az országoshoz képest: nagyobb mértékben csökkent a házasságkötések és az élveszületések száma, jelentősebben nőtt a halálozásoké.

3. táblázat

Fontosabb népmozgalmi események számának változása, 2003 (előző év = 100)

	Házasságkötés (%)	Élveszületés (%)	Halálozás (%)
B-A-Z megye	– 5,2	– 3,3	– 3,5
Heves megye	– 5,9	– 2,6	– 1,1
Nógrád megye	– 4,7	– 2,6	– 0,2
Országos átlag	– 1,1	– 2,1	– 2,1

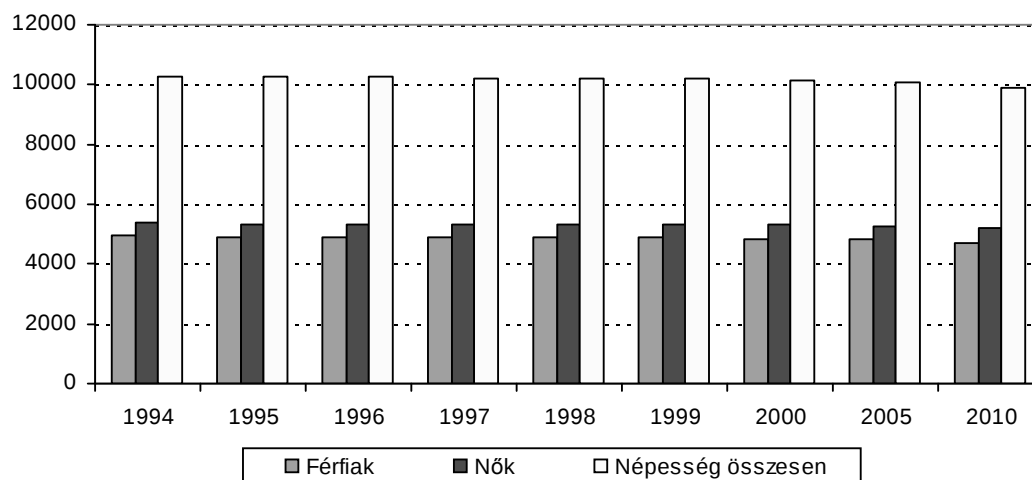

Forrás: Habcsek–Tóth, 2000

3. ábra

A népességi forgatókönyv főbb eredményei (jellemző 1000 fő, százalék)

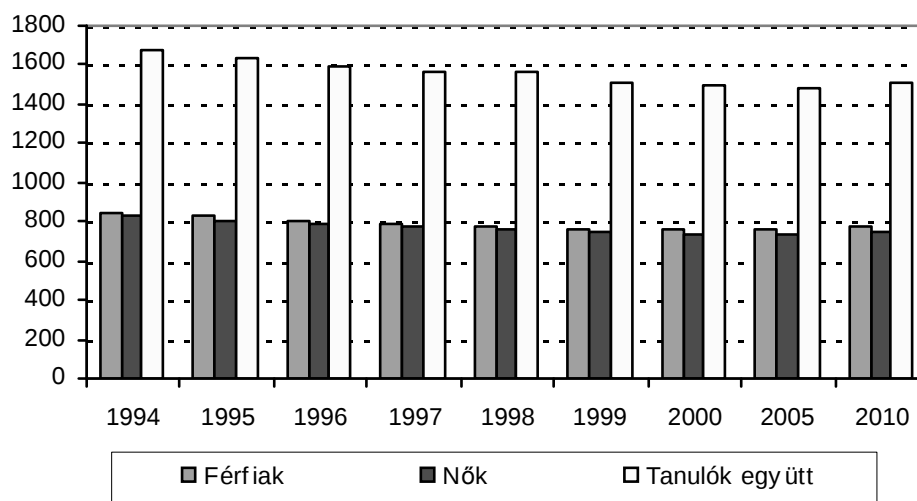
- b) A születendő korosztályok alacsony létszáma miatt országosan a (korábbiaknál) **kevesebben léptek be a szakképzési rendszerbe, folyamatosan csökkent a benttartózkodók száma** (3. ábra).
- c) Az élveszületettek számán belül a **nők aránya meghaladta a férfiakét** (4. ábra); ami azért fontos, mert a statisztikák szerint a férfiak tanulási hajlandósága magasabb a nőkéénél (5. ábra).

Forrás: KSH Demográfia, 1996

4. ábra

A népességszám nemek szerinti megoszlása (1994–2010)

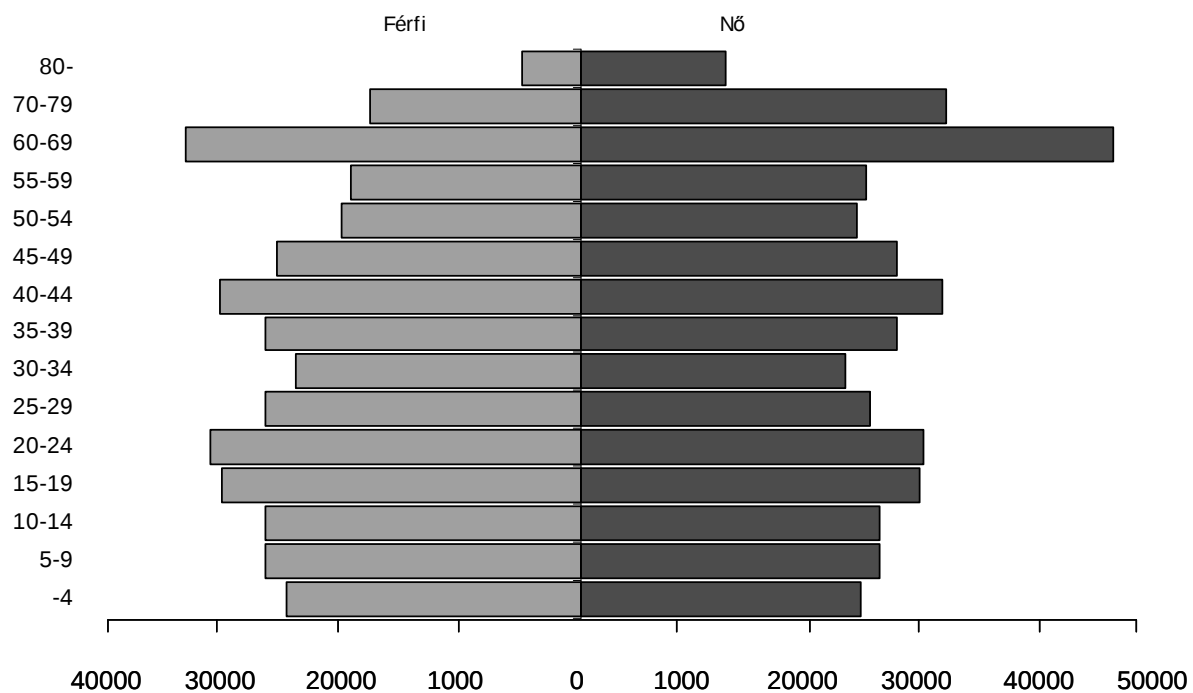

Forrás: KSH Demográfia, 1996

5. ábra

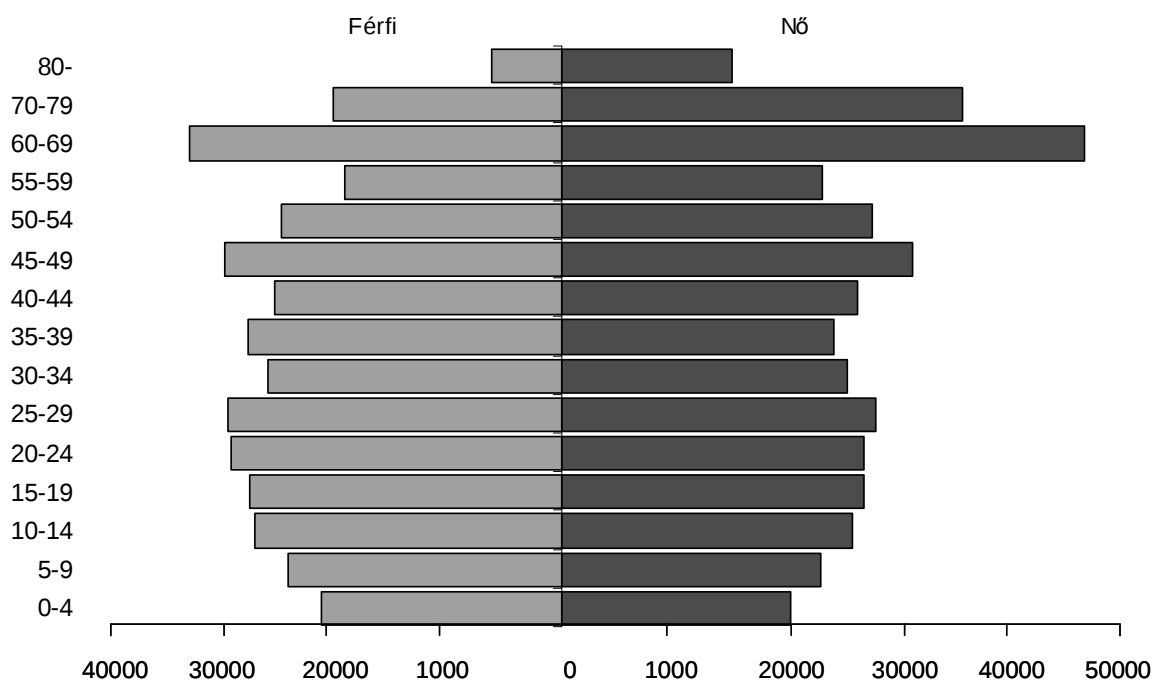
A tanulónépesség száma nemek szerint (1994–2010)

- d) Tekintettel arra, hogy az **Észak-magyarországi régióban jelentkező demográfiai tendenciák** összhangban vannak az országos folyamatokkal, a régió lakossága, mint az alábbi korfák igazolják (6–11. ábra), **öregszik**. Az utóbbi 8 évben megnőtt a 40–44 évesek, továbbá az 55 felettiek (különösen a nők) aránya. Ezeknek a korosztályoknak nyilván mások a szakmaszerzési szándékai, mint a 15–24 év közötti korosztályoké.

Forrás: KSH

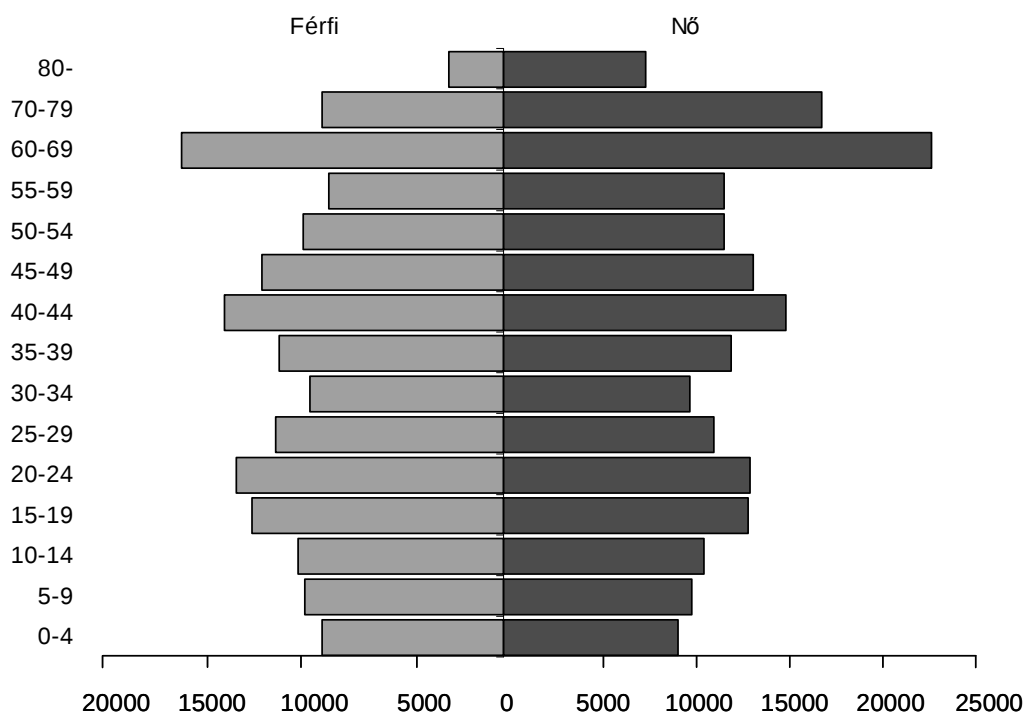
6. ábra
Korfa Borsod-Abaúj-Zemplén megye, 1996

Forrás: KSH

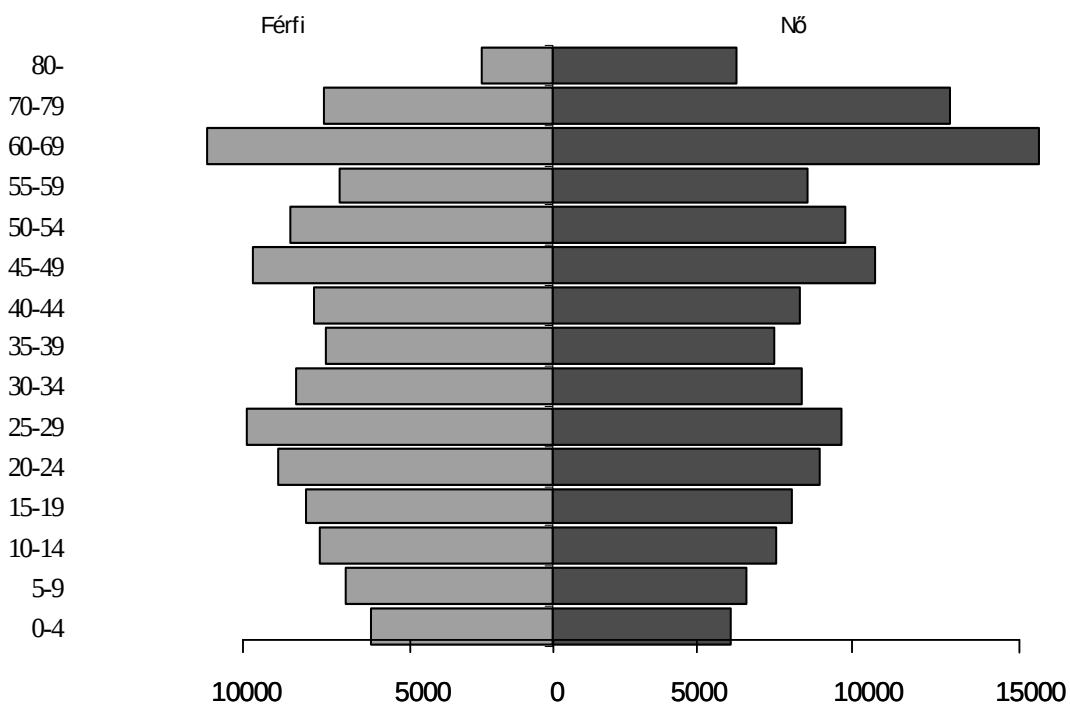
7. ábra
Korfa Borsod-Abaúj-Zemplén megye, 2002

Különösen szembetűnő a lakosság öregedése Borsod-Abaúj-Zemplén megyében.

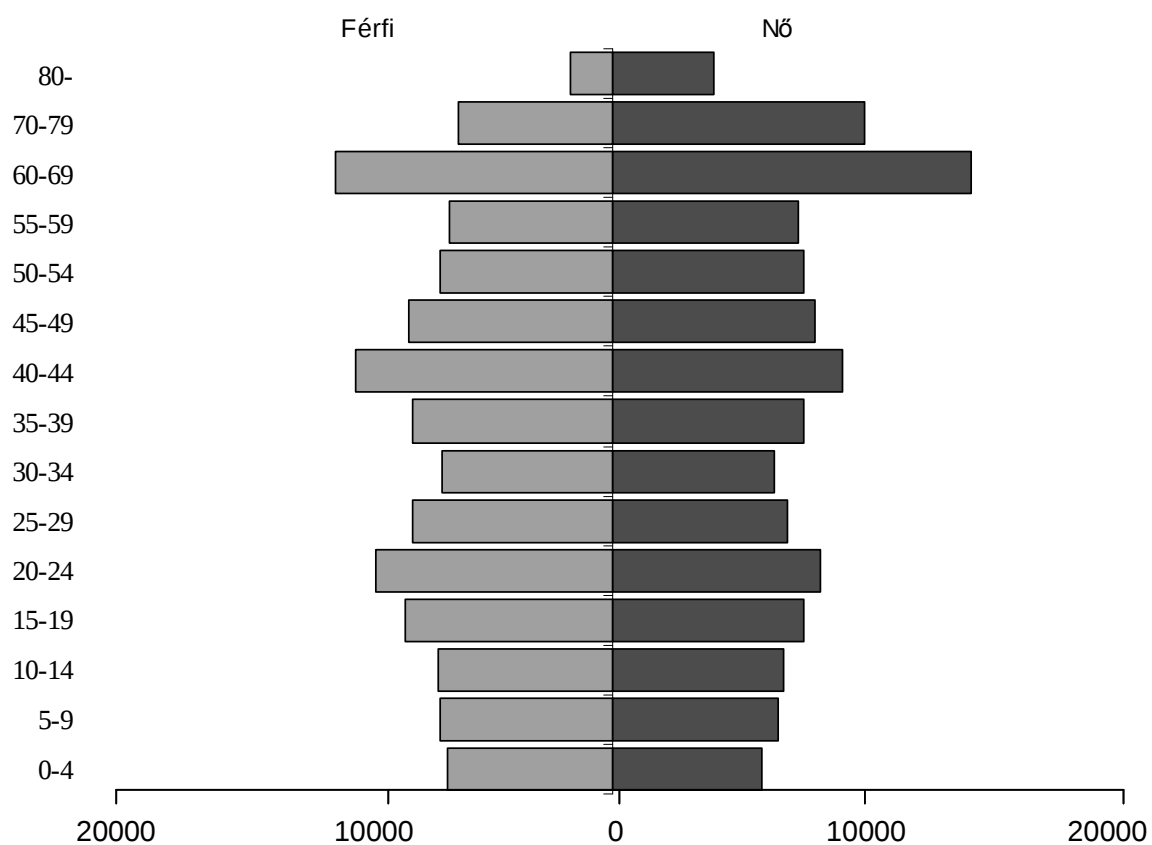
Forrás: KSH

8. ábra
Korfa Heves megye, 1996

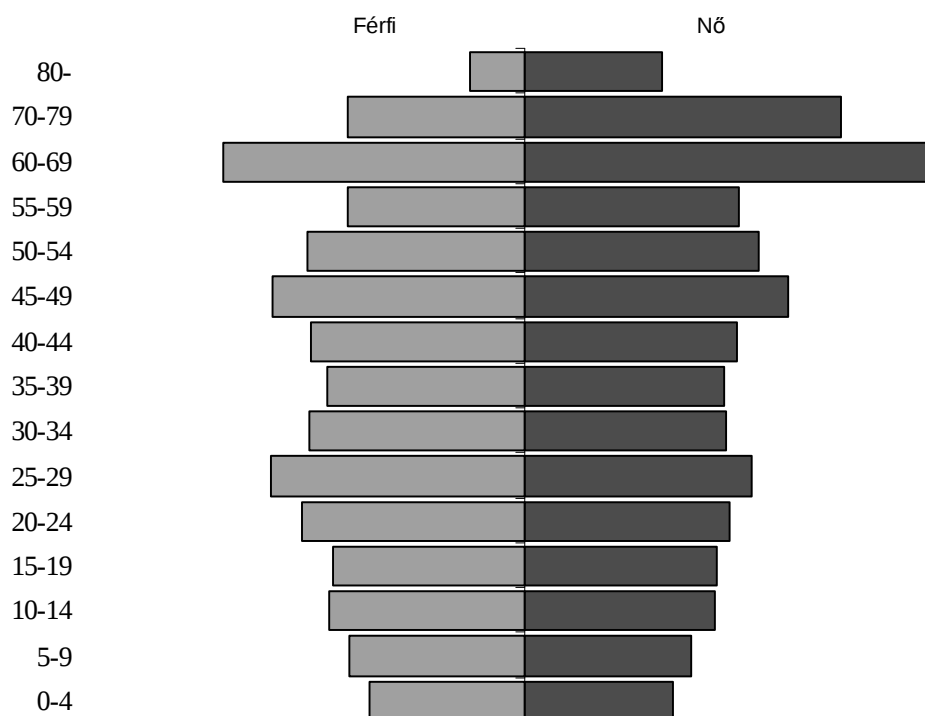
Forrás: KSH

9. ábra
Korfa Heves megye, 2002

Forrás: KSH

10. ábra
Kőrös megye, 1996

Forrás: KSH

11. ábra
Kőrös megye, 2002

A jelenlegi demográfiai tendenciákat alapul véve várhatóan tovább öregszik az Észak-magyarországi régió lakossága, hiszen nem lehet olyan mértékű pozitív vásárlási különbözettel számolni, ami alapvetően megváltoztatná a jelenlegi tendenciákat.

Konklúziók

Veszélyek

- Az Észak-magyarországi régióban az elmúlt évtizedben **csökkent az élveszületések száma**.
- A régió lakossága folyamatosan **öregszik**, miközben a születés pillanatában **várható életkor nem nő**.
- Az élveszületetteken belül **nő a hátrányos szociális helyzetű, alacsonyabb tanulási hajlandóságú, speciális pedagógiai módszereket igénylők aránya**.
- A kedvezőtlen demográfiai tendenciák miatt várhatóan **csökken az iskolai rendszerű szakképzésben részt vevő tanulók létszáma**.

Lehetőségek

- **Átjárhatósági mobilitás növelése.** Egyre nyilvánvalóbbá válik, hogy az ismeretek állandó megújulása új ismeretek, ill. szakmák megszerzésére ösztönzi azokat, akik egzisztenciális helyzetüket megtartani, ill. javítani kívánják.
- **Határon túli fiatalok fogadása.** A régió adottságai lehetővé teszik, hogy a határ menti kistérségek szakképző intézményei határon túlról érkező gyerekeket fogadjanak részben a túloldalon jelentkező hiányzó képzési lehetőségek pótlására, részben kompetitív képzési feladatok megoldására.
- A munkahelyüket elvesztő idősebb korosztályok **átképzése, továbbképzése**, új igények megjelenése lehetővé és szükségessé teszi, hogy a képzésben már egyszer részt vevők ismét visszatérjenek az oktatásba **(egy életen át tartó tanulás)**.

3.1.2 A régióban élők iskolázottsági helyzete

- a) Az Észak-magyarországi régióban a foglalkoztatottak iskolai végzettség szerinti összetétele csak némileg tér el az országostól. Évről évre csökken azonban azok aránya, akik az általános iskola 8 osztályát vagy annál kevesebbet végeztek.

4. táblázat

A 7 éves és idősebb népesség legmagasabb iskolai végzettség szerinti összetétele

(%)

Megnevezése	1990. január 1.			2001. február 1.		
	B-A-Z megye			B-A-Z megye		
	Férfi	Nő	Együtt	Férfi	Nő	Együtt
Általános iskola 8. évfolyamánál alacsonyabb	28,6	36,7	32,8	20,2	25,6	23,1
Általános iskola 8. évfolyamát elvégezte	30,7	33,7	32,3	24,5	29,9	27,4
Középiskola érettségi nélkül (szakmunkás és szakiskola)	19,8	7,3	13,3	28,9	14,3	21,2
Középiskola érettségivel (egyetemi, főiskolai oklevél nélkül)	14,4	16,9	15,7	18,9	23,0	21,1
Felsőfokú iskolai oklevéllel	6,5	5,3	5,9	7,5	7,1	7,3
Összesen:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: KSH B-A-Z Megyei Igazgatósága

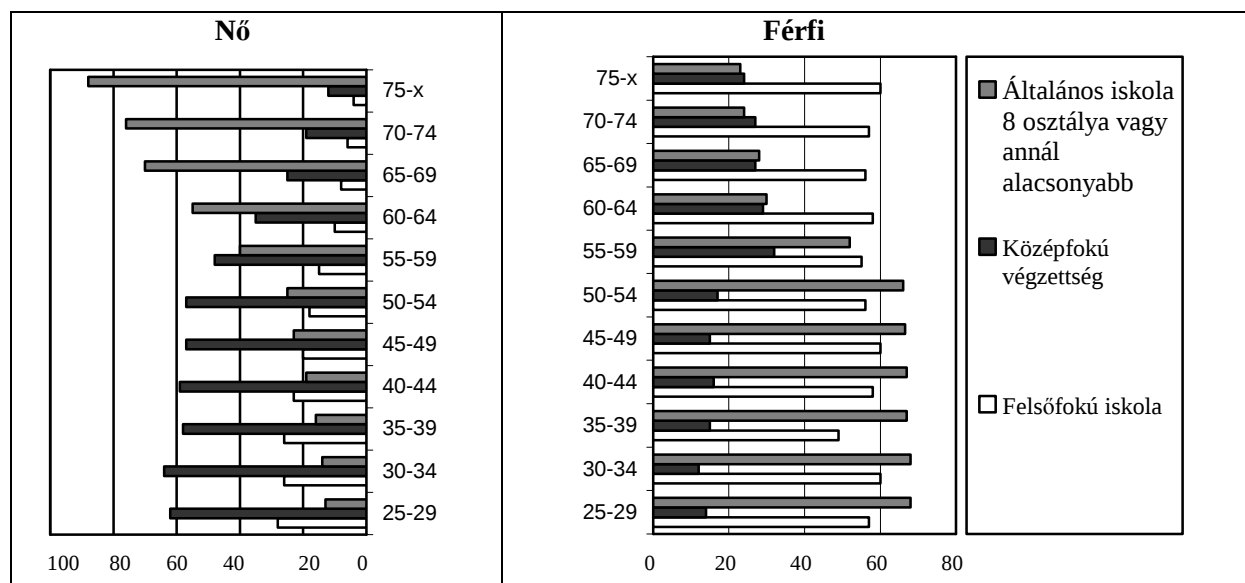
5. táblázat
Középfokú képzésben részt vevők száma Nógrád megyében

(fő)

	1996/97.	1997/98.	1998/99.	1999/2000.
Gimnáziumi tanuló	2.242	2.213	2.242	2.358
Szakközépiskolai tanuló	4.214	4.130	4.093	4.416
Szaktanuló (ált. iskolát végzett)	2.482	2.355	2.130	2.267
Szaktanuló (középiskolát végzett)	74	114	89	85
Szakiskolai tanuló	328	255	292	56
A tanulók száma összesen	9.340	9.067	8.846	8.982
Ebből 9–10. évfolyamos				
szakiskolában	114	151	487	998
általános iskolában	–	22	47	86

Forrás: KSH Nógrád Megyei Igazgatósága

- b) Az elmúlt 11 évben az **iskolai végzettség** szerinti összetétel a **nők körében javult** számottevően. Ennek ellenére a nők iskolai végzettség szerinti összetétele még mindig kedvezőtlenebb a férfiakénál, ez elsősorban a korösszetétellel függ össze, mivel a nők között több az időskorú, jórészt alacsony végzettségű.
- c) A népesség iskolázottsági szintjének változását jól mutatják a 25 éves és idősebb népességen belüli arányváltozások. A népesség egészéről elmondható, hogy jelenleg a **férfiak iskolázottsági szintje** még mindig **magasabb**, annak ellenére, hogy egyre több nő tanul tovább.

Forrás: KSH

12. ábra

A 25 éves és idősebb népesség iskolai végzettsége nemenként, a megfelelő korúak százalékában, 2001

- d) A foglalkoztatottak több mint kétharmada szaktanuló, szakiskolai, illetve gimnáziumi, egyéb középiskolai végzettséggel rendelkezik. A szaktanuló, szakiskolai végzettségűek aránya a férfiaknál közel 25 százalékponttal haladja meg a nőét.

Konklúziók

Veszélyek

- A középfokú képzésben tapasztalható verseny következtében, különösen az érettségi nélküli szakmák esetében, **romlott a beiskolázhatók szociális háttere, hozott ismeretanyaga, ami egyre több pedagógiai problémát vet fel.**
- A növekvő arányú roma lakosság körében az átlagosnál rosszabbak az iskolázottsági mutatók, így romlanak a munkába állási esélyeik. **Különösen kedvezőtlenek a roma nők munkaerő-piaci kilátásai.**
- A régióban nőtt az érettségit is adó középiskolákban tovább tanuló fiatalok létszáma, ami azt eredményezte, hogy a szakiskolákba a leggyengébb tanulási képességekkel rendelkező tanulók jelentkeznek. A meghosszabbított és emelt szintű közismereti képzés követelményeit a szakiskolai tanulók meghatározó hányada nem tudja teljesíteni, amely növekvő számú bukást és lemorzsolódást, alacsony szintű elméleti tudást eredményez a 9. és a 10. évfolyamokon. Így a 16. életévig tartó tankötelezettséget a régió szakiskolái sokszor nem tudják biztosítani: a lemorzsolódás aránya – a csökkenés ellenére – még mindig ebben az intézménytípusban a legnagyobb.

Lehetőségek

- **Területileg koncentrált** speciális, kis csoportos felzárkóztató programok kidolgozása, pályázat-figyelés, forrásteremtés.

3.1.3 A régió gazdasági és munkaerő-piaci helyzete

3.1.3.1 Gazdasági helyzet

1. Közismert, hogy az **Észak-magyarországi régió gazdasági teljesítménye** az 1990-es évek elejétől látványosan **viszsaesett**, különösen alacsony Nógrád megye teljesítménye (6. táblázat).

6. táblázat

Egy főre jutó GDP alakulása folyó áron (Ft/fő)

Év	Egy főre jutó GDP, országos	Egy főre jutó GDP, B-A-Z megye	Egy főre jutó GDP, Heves megye	Egy főre jutó GDP, Nógrád megye
1994	455	299	307	260
1995	544	418	405	322
1996	669	468	493	380
1997	830	570	599	435
1998	983	670	716	553
1999	1.113	736	805	605
2000	1.290	827	916	698
2001	1.458	936	1.093	819

Forrás: KSH megyei statisztikai évkönyvei

Még szembeütőbbek a régió kistérségei közötti különbségek, amit szemléletesen fejez ki a kistérségek gazdasági fejlettségének vizsgálatára bevezetett kilenc változó. A jelzőszámok alapján öt fejlettségi típust különítettek el egymástól aszerint, hogy az egyes kistérségek mutatói az átlaghoz viszonyítva hol helyezkednek el. Az elemzés eredményei azt mutatják, hogy Észak-Magyarország 23 kistérsége közül mindössze egy (az egri kistérség) tartozik a „dinamikusan fejlődő”, s kettő (a miskolci és a gyöngyösi) a „fejlődő” kistérségek csoportjába. A „felzárkózók” táborába is csak 3 kistérség került. Ellenben a rangsor végét jelentő „stagnáló” és „lemaradó” típusba sorolódott 8, illetve 9 kistérség, népességszámban kifejezve a régió lakosságának mintegy 55%-a.

Borsod-Abaúj-Zemplén megye kistérségeinek gazdasági helyzete

A KSH tipológiájában Borsod-Abaúj-Zemplén kistérségei közül kettő kivételével (ezek a miskolci és tiszaujvárosi) valamennyi „stagnáló” vagy „lemaradó”. A megye hagyományos ipari térségei közül Ózd és Putnok a kohászat leépülése következtében még mindig ipari válságtérség. A térség egyoldalú iparszerkezete csak lassan formálódik át. A megye Szlovákiával határos része iparhiányos, fejletlen infrastruktúrájú terület. Dél-Borsod, Tokaj-Hegyalja és Zemplén kiegyensúlyozottabb, kevésbé egyoldalú gazdaságszerkezettel rendelkezik. A zempléni körzet válságtérséggé válásában a fejlesztéseknek hosszú évtizedeken át tartó elmaradása játszott közre. Nem települtek nagyvállalatok, a lakosság megélhetését a mezőgazdasági és ipari szövetkezetek alapozták meg. Ezek működése azonban a 90-es években bekövetkező piacvesztés következtében ellehetetlenült. A térség gazdaságát a ruhaipar, a feldolgozó ipar, a dohánygyártás és a porcelángyártás jelzi. Meghatározó továbbá a 28 települést érintő tokaj-hegyaljai szőlőművelés és -feldolgozás.

Heves megye kistérségeinek gazdasági helyzete

Heves megye gazdaságát markáns területi egyenlőtlenségek jellemzik. A megye északi területe (Pétervására és környéke) válságtérség. Ebben a térségben a gyógy- és termálturizmusnak, valamint a vendégfogadásnak van kiemelkedő szerepe. Heves megye középső része – az Eger–Gyöngyös–Hatvan alkotta tengely – gazdaságilag fejlettebb. Eger körzete az Észak-magyarországi régió egyetlen „dinamikusan fejlődő” típusba sorolt kistérsége. Gyöngyös térsége „fejlődő”, Hatvané pedig a „felzárkózó” minősítést kapta. A megye déli és délkeleti részei alapvetően elmaradott, mezőgazdasági területek. A füzesabonyi kistérség „stagnáló”, a hevesi pedig „lemaradó” a KSH tipológiája szerint.

Nógrád megye kistérségeinek gazdasági helyzete

Nógrád megyében a salgótarjáni és bátonyterenyi körzetek válságtérségek. A salgótarjáni ipar válsága a bátonyterenyi térségre is kihatott, mivel a bányászat mellett évtizedeken át ez biztosította a lakosság megélhetését. A rétsági kistérség egyike a régió három felzárkózást mutató kistérségének. A megye fennmaradó három kistérsége közül a szécsényi körzet lemaradó, a balassagyarmati és pásztói körzetek pedig stagnálnak. A szécsényi kistérségben a burgonyatermesztésnek és a szarvasmarha-tenyésztésnek, a balassagyarmatiban a bogyós gyümölcs termesztésének, a pásztói körzetben pedig a szőlő-, gyümölcs- és zöldségtermesztésnek jutott fontos szerep a '90-es évek végén. A régió kistérségei közül az 1000 lakosra jutó ipari foglalkoztatottak száma a legnagyobb (159 fő) és a legkisebb (10 fő).

2. **Az 1990-es évek közepétől Heves megye gazdaságában a pozitív tendenciák felerősödtek** s megindult (s mind a mai napig tart) egy lassú felzárkózás az országos átlaghoz.

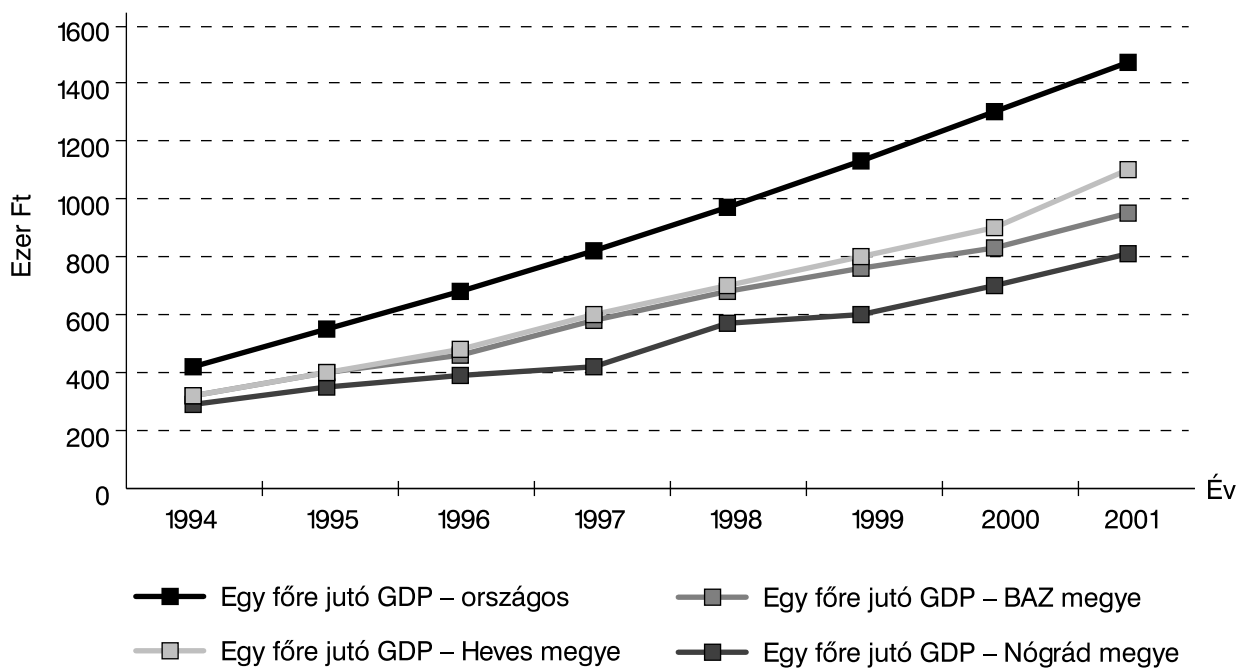
7. táblázat

A GDP alakulása 1994 és 2000 között

Megye, régió	Részeseledés az országos GDP-ből, %							
	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
B-A-Z	5,1	5,5	5,2	5,1	5,0	4,8	4,7	4,6
Heves	2,3	2,4	2,4	2,3	2,3	2,3	2,3	2,4
Nógrád	1,3	1,3	1,2	1,1	1,2	1,2	1,4	1,3
ÉM	8,8	9,2	8,8	8,5	8,6	8,3	8,4	8,3
Ország összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: Magyarország kistérségei: Észak-Magyarország, KSH, 2000, Megyei statisztikai évkönyvek, Területi statisztikai évkönyvek

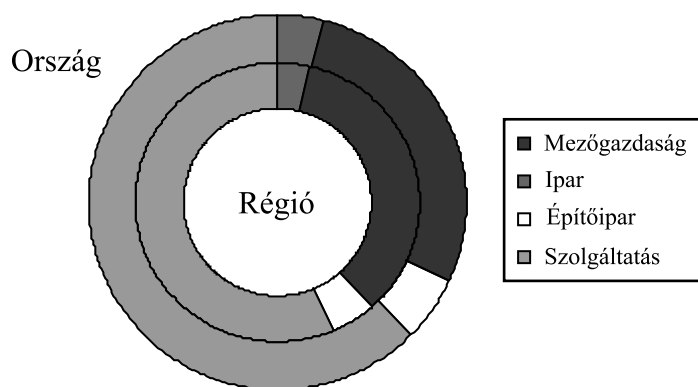
Ugyanez nem mondható el sem Borsod-Abaúj-Zemplén, sem pedig Nógrád megyéről (13. ábra).

13. ábra

Az egy főre jutó GDP alakulása 1994–2001, folyó áron

3. Napjainkban az Észak-magyarországi régió gazdasági szerkezete két vonatkozásban tér el az országotól: az ipar hozzájárulása a hozzáadott értékhez a hazai átlagnál nagyobb, míg a szolgáltatásoké kisebb. Igaz ez annak ellenére, hogy a régi húzóágazatnak számító nehézipar leépült, hiszen még mindig a térségben állították elő 2001. évben a hazai ipar hozzáadott értékének egytizedét (8–9. táblázatok és 14. ábra).

Forrás: KSH

14. ábra

A hozzáadott érték megoszlása, 2001

8. táblázat

A bruttó hozzáadott érték a gazdasági ágak főbb csoportjai szerint, 2000

(folyó áron, millió Ft)

Megye, régió	Mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás, halászat	Ipar	Építőipar	Szolgáltatások	Ágazatok össze- sen (alapáron)
	A, B	C, D, E	F	G-O	A-O
Borsod-Abaúj-Zemplén	22.119	200.719	24.398	295.418	542.654
Heves	13.613	96.851	12.838	137.625	260.927
Nógrád	5.149	41.890	7.059	80.992	135.090
Észak-Magyarország	40.881	339.460	44.295	514.035	938.671
Ország összesen	488.544	3.305.443	534.046	7.178.268	11.506.301

Forrás: KSH területi statisztikai évkönyvei

Az elmúlt évtizedben jelentősen visszaesett a térség mezőgazdaságának, és erősen hullámszott az iparának a teljesítménye. Az Észak-magyarországi régió gazdasági szerkezetében a magyarországi megyék átlagához viszonyítva kisebb a mezőgazdaság részesedése a bruttó hozzáadott értékből (5,8% szemben a 8,1%-kal), az iparé viszont magasabb (35,6% szemben a 33,6%-kal). A régió megyéi között ugyanakkor számottevőek az eltérések: a mezőgazdaság (vad- és erdőgazdálkodással, halászat-tal együtt) aránya Hevesben a legmagasabb (7,3%), és megközelíti a megyék átlagát (8,1%). Az ipar részaránya Borsod-Abaúj-Zemplénben (37,4%) és Hevesben (35,4%) meghaladja a megyék átlagát, míg Nógrádban (28,3%) az alatt marad. A szolgáltatások részesedése a régióon belül Nógrádban (60,2%) a legmagasabb, a főváros nélküli országos átlagot (53,4%) meghaladó mértékű, míg a másik két megyében gyakorlatilag a megyék átlagával esik egybe (35,4%).

9. táblázat

A bruttó hozzáadott érték a gazdasági ágak főbb csoportjai szerint, 2001

(folyó áron, millió Ft)

Megye, régió	Mezőgazdaság, vadgazdálkodás, erdőgazdálkodás, halászat	Ipar	Építőipar	Szolgáltatások	Ágazatok összesen (alapáron)
	A, B	C, D, E	F	G-O	A-O
Borsod-Abaúj-Zemplén	25.291	210.518	31.681	352.314	619.804
Heves	18.683	118.176	15.386	163.025	315.270
Nógrád	6.282	47.334	8.959	97.094	159.669
Észak-Magyarország	50.256	376.028	56.026	612.433	1.094.743
Ország összesen	562.712	3.426.641	666.430	8.434.854	13.090.637

Forrás: KSH területi statisztikai évkönyvei

4. A régióban 2002 végén közel 107 ezer gazdasági szervezetet regisztráltak, melyek kilencetizede vállalkozásként tevékenykedett. Ez utóbbiak országosnál nagyobb hányada, 80%-a működik valójában. A régióban található a Dél-Dunántúl után a legkevesebb, 77 ezer vállalkozás, amely az országosnak 9%-át teszi ki. Javult ugyan a **vállalkozási aktivitás**, de **továbbra is az Észak-magyarországi régióban a legalacsonyabb**, 2002-ben 1000 lakosra mindössze 60 vállalkozás jutott, ez csupán héttizede az országos átlagnak (10. táblázat).

10. táblázat
Vállalkozások száma (db/ezer lakos)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
B-A-Z megye	44,8	53,7	60,4	62,3	45,0	46,0	50,0	52,0	56,0	56,0	56,0	56,0
Ország	72,4	85,7	98,6	102,0	69,0	72,0	77,0	80,0	84,0	83,0	83,0	84,0
%	62,0	63,0	61,0	60,0	65,0	64,0	65,0	65,0	66,0	67,5	67,0	66,6

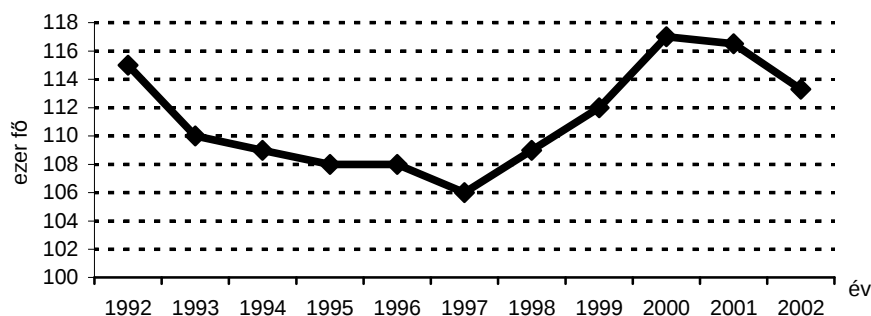
Forrás: KSH területi statisztikai évkönyvei

5. **A vállalkozások tőkeereje alacsony**, a kamarai felmérések szerint (lásd: Szilágyiné Baán A.: A térség gazdaságának helyzete az EU-csatlakozás küszöbén és a belépés után. Északkelet-Magyarország 2004/1.) a **vállalkozók piacismerete minimális**.

3.1.3.2 Munkaerő-piaci helyzet

Az iskolai rendszerű szakképzés középtávú fejlesztési tervének elkészítéséhez alapvető kiindulási pont a munkaerő-piaci szükséglet és a képzési kibocsátás összevetése, elsősorban a szakmunkás-állománycsoport szempontjából. Ebben a vonatkozásban több probléma is jelentkezik a régióban:

1. Az **Észak-magyarországi régió egyik legnagyobb problémája az alacsony foglalkoztatottság**. A KSH munkaerő-felmérése szerint 1999 és 2002 között csaknem 3%-kal bővült ugyan a foglalkoztatottak száma, arányuk azonban a 15–74 éves népességen belül 2002-ben (Észak-Alföld) a második legalacsonyabb (44%) a régiók között. A munkanélküliek aránya a munkaképes korú népességen belül 3 százalékponttal magasabb az országos átlagnál. **A foglalkoztatottság alacsony szintje és a magas munkanélküliség együttes hatására a népesség gazdasági aktivitása lényegesen elmarad az országostól.** Ez alól csak Heves megye jelent kivételt (15. ábra). A régióban az inaktív keresők száma és aránya már évek óta meghaladja az aktív keresőket, miközben országosan fordított a helyzet.
2. Az inaktívak száma és aránya az 1990-es években nőtt. A létszámleépítések során a nyugdíjkorhatárt még el nem érő, de azt megközelítő foglalkoztatottak közül sokan választották a korengedményes, illetve az előnyugdíj lehetőségét. Emellett jelentősen bővült a rokkantsági nyugdíjban részesülők száma.

Forrás: KSH Munkaerő-felmérés idősorai

15. ábra
Foglalkoztatottak száma Heves megyében 1992–2002 között

3. Nemek szerint eltérő a gazdasági aktivitás, a régióban a 15–74 éves népességen belül a férfi aktív keresők aránya mintegy 15 százalékponttal magasabb a nőknél (11. táblázat).

11. táblázat

15–74 éves népesség gazdasági aktivitása a régióban (ezer fő)

Év	Foglalkoztatottak	Munkanélküliek	Gazdaságilag		15–74 éves népesség
			aktívak	nem aktívak	
1999	418,2	54,3	472,5	510,8	983,3
2000	429,6	48,0	477,6	504,9	982,5
2001	428,9	39,6	468,5	511,8	980,3
2002	430,3	41,6	471,9	504,6	976,5

Forrás: KSH területi statisztikai évkönyvei

4. A 15–74 éves korosztály arányának csökkenése a mérséklődő élveszületésekkel függ össze. A régió helyzete ebből a szempontból is kedvezőtlenebb az országosnál. A foglalkozási arány a 25–64 évesek körében a legmagasabb, 50%-ot meghaladó, több mint egynegyede a 15–24 éveseknek, a 65–74 éveseknek azonban már csak alig több mint egy százaléka foglalkoztatott (12. táblázat).

12. táblázat

15–74 éves népesség gazdasági aktivitása Heves megyében

Megnevezés	Heves megye		Magyarország
	2002. II. negyedév	2003. II. negyedév	2003. II. negyedév
Foglalkoztatottak (ezer fő)	117,5	117,1	3.923,6
Foglalkoztatási ráta (%)	47,7	47,0	50,6
Gazdaságilag aktívak (ezer fő)	12,5	127,3	4.165,1
Aktivitási arány (%)	50,1	51,1	53,8
Gazdaságilag inaktívak (ezer fő)	123,0	121,6	3.582,5
15–74 éves népesség (ezer fő)	246,5	248,9	7.747,6

Forrás: KSH Munkaerő-felmérés

A fiataloknál a tanulási idő kitolódása, az idősebbek között a nyugdíj melletti munkavállalás visszaszorulása okozza az alacsony arányszámokat. A régiók rangsorában mindhárom korcsoportban az utolsó, illetve az utolsó előtti helyet foglalja el a régió. A nők foglalkoztatási aránya minden korcsoportban lényegesen elmarad a férfiakétól.

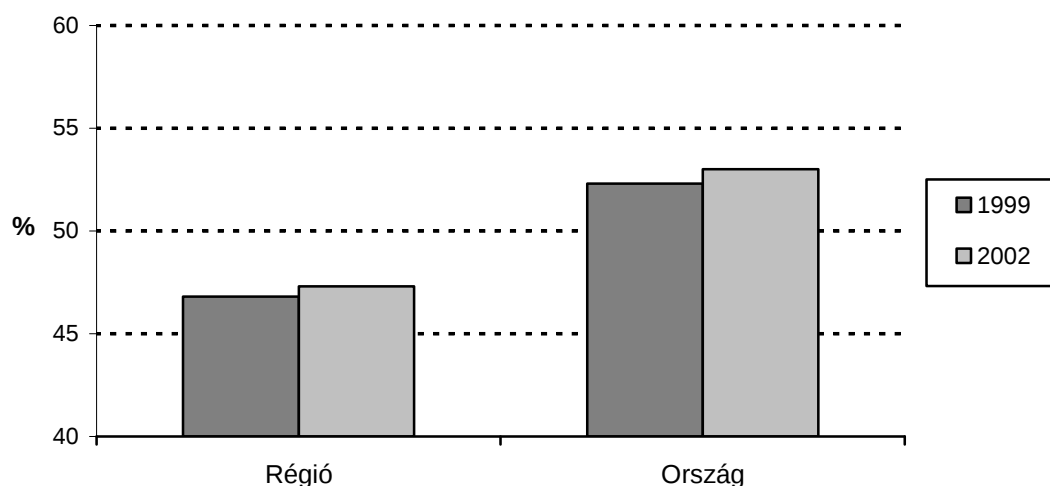
5. A KSH munkaerő-felmérése alapján a 15–74 éves foglalkoztatottak közel egyharmada az iparban dolgozik az Észak-magyarországi régióban. Ez az arány 5 százalékponttal haladja meg az országos átlagot, bizonyítva a **régió ipari jellegét**. A foglalkoztatottak hányada az építőiparban csaknem megegyezik az országossal, míg a mezőgazdaságban és a szolgáltatások területén valamelyest kisebb annál (13. táblázat, 16. ábra).

13. táblázat

A foglalkoztatottak megoszlása (%), 2002

Nemzetgazdasági ág	Régió	Ország
Mezőgazdaság	4,2	6,2
Ipar	32,1	27,1
Építőipar	7,6	7,0
Szolgáltatás	56,1	59,7
Összesen:	100,0	100,0

Forrás: KSH

Forrás: KSH

16. ábra

A gazdasági aktivitás aránya

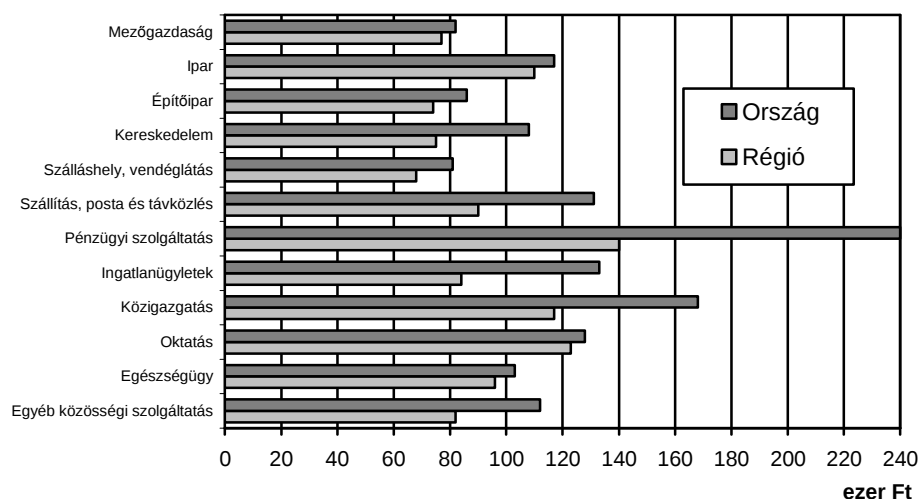
6. Az Észak-magyarországi régió kedvezőtlen gazdasági helyzetét, az ország többi térségétől való **le-szakadását az átlagkeresetek is tükrözik**. Az alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete 2002-ben 101.800 forint volt, az országos átlag 83%-a. (A tendencia kedvezőtlen, 1999-ben a régióban a havi bruttó átlagkereset még 85%-a volt az országosnak, a különbség tehát tovább növekedett!) A keresetek 1999 és 2002 között több mint másfélszeresére emelkedtek a régióban. A legnagyobb mértékű növekedés három gazdasági ágban: a közigazgatásban, az oktatásban és az egészségügyben következett be, a központi bérintézkedések hatására 73–78%-kal emelkedtek a havi bruttó átlagkeresetek.
7. Gazdasági áganként eltérő a **keresetek nagysága**: a pénzügyi tevékenységben az alkalmazásban állók kétszer annyit kerestek 2002-ben, mint a szálláshely-szolgáltatásban, vendéglátásban dolgozók. A pénzügyi tevékenységen kívül átlag feletti a havi bruttó átlagkeresetek az oktatásban, a közigazgatásban és az iparban. A régiós átlagtól való elmaradás a szálláshely-szolgáltatáson és vendéglátáson kívül a kereskedelemben, az építőiparban és a mezőgazdaságban számottevő. Az alkalmazásban állók havi nettó átlagkeresete 66.900 forint volt 2002-ben, az országos átlag 86%-a. Megyéenként lényegesek az eltérések: a Heves megyei a legtöbb, mintegy 70 ezer forint, a régiós átlaghoz közeli a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei nettó átlagkereset, a legalacsonyabb pedig Nógrád megyében, mintegy 64 ezer forint (14. táblázat, 17. ábra).

14. táblázat

Alkalmazottak bruttó átlagkeresetének változása (Ft/hó)

Megye	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
B-A-Z	20136	24151	30410	35294	41471	50579	59271	66228	73711	54144	100844	111047
Ország	22294	27173	33939	39851	47491	58259	68718	76973	87566	103558	122453	130652
%	90,0	89,0	89,0	88,0	87,0	87,0	86,0	86,0	84,0	81,0	82,0	85,0

Forrás: KSH

17. ábra

Az alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete az Észak-magyarországi régióban (2002)

A férfiak és a nők képzettsége közötti különbség évről évre csökken, mindez nem mondható el az alkalmazásban állók havi bruttó és nettó átlagkeresetéről. A régióban a férfiak havi bruttó átlagkeresete közel 20, a nettó pedig 15%-kal magasabb, mint a nőké. Kedvezőnek mondható, hogy ez a különbség némileg alacsonyabb, mint az országos átlagkeresetek között meglévő eltérés.

8. Az 1990-es évek végén megindult (elsősorban feldolgozóipari exportra alapozott) **gazdasági növekedés** 2001. II. félévben **megtorpant**. A foglalkoztatottság alakulása is követte ezt a tendenciát. A KSH munkaerő-felmérése 2001-ben még minimális 10 ezer fős többletfoglalkoztatást mutatott ki országosan, Heves megyében azonban az 1998-tól megfigyelhető gyors növekedést (1996: 103, 1997: 106, 1998: 109, 1999: 112, 2000: 117 ezer fő) 600 fős csökkenés váltotta fel (2002-ben újabb 4 ezer fővel 113 ezer főre csökkent a megyei foglalkoztatottak száma). Hasonló tendenciák figyelhetők a munkanélküliségi ráta változása esetén (15. táblázat).

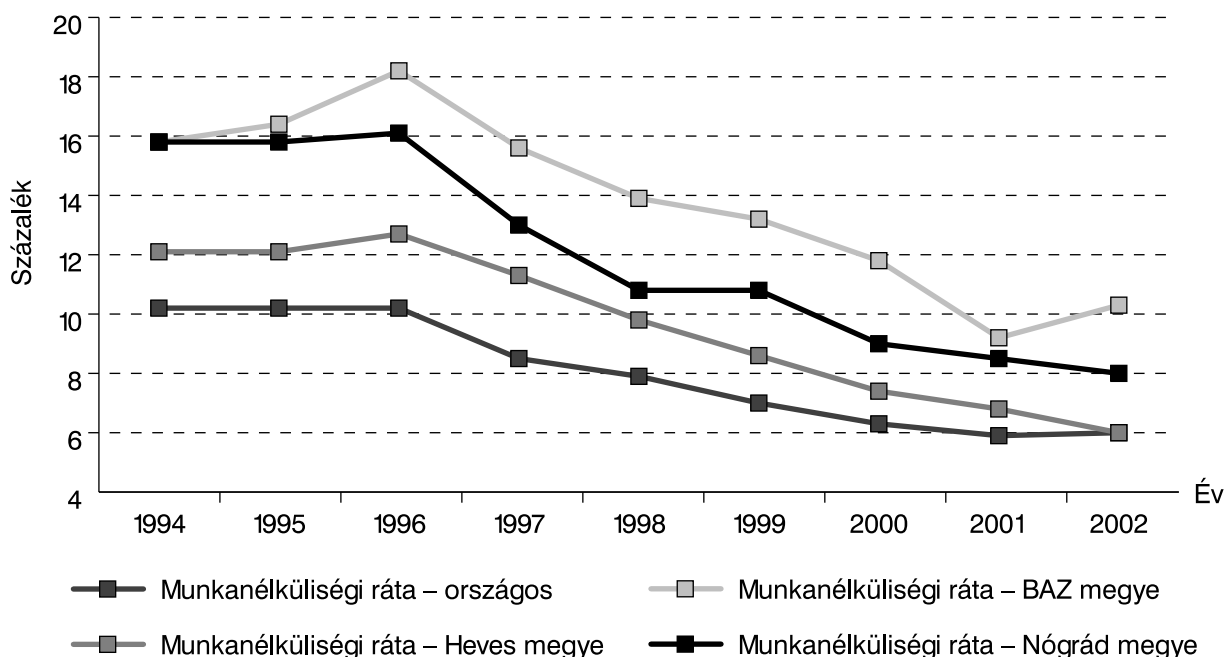
15. táblázat

Munkanélküliségi ráta változása (%)

Év	Országos	B-A-Z megye	Heves megye	Nógrád megye
1994	10,4	15,6	12,3	15,5
1995	10,4	16,6	12,4	15,4
1996	10,5	18,4	12,8	16,3
1997	8,7	15,3	11,3	13,2
1998	7,8	13,8	9,7	10,8
1999	7,0	13,1	8,7	10,9
2000	6,4	11,6	7,5	9,1
2001	5,7	9,3	6,7	8,5
2002	5,8	10,5	5,7	8,1

Forrás: KSH

9. A régió három megyéje közül legmagasabb Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a munkanélküliség (18. ábra), míg Heves megyében (gazdasági helyzetének javulásával összhangban) a munkanélküliségi ráta az országos átlag szintjére csökkent.

Forrás: KSH

18. ábra

A munkanélküliségi ráta alakulása 1994–2001 (%)

10. Országos viszonylatban az Észak-magyarországi régióban a legmagasabb az alacsony iskolai végzettségű munkanélküliek aránya (16–17. táblázat).

11. Az Észak-magyarországi régióban a munkanélküliek több mint háromnegyede az általános iskola 8 osztályát vagy annál kevesebbet, illetve szakmunkásképzőt, szakiskolát végzett. Kéttizedük gimnáziumi és egyéb középiskolai, mintegy 4%-uk pedig főiskolai, egyetemi végzettségű. Árnyalatnyi az eltérés az országos átlagtól, országosan a magasabb végzettségűek hányada néhány százalékponttal meghaladja a régióét. Nemenként számottevőbb az eltérés a régióon belül: a férfi munkanélkülieknek alig egyötöde, ezzel szemben a nőknek egyharmada végzett gimnáziumot, főiskolát vagy egyetemet (18–19. táblázat).

16. táblázat

Regisztrált munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása (%) 2001. május

Terület	8 ált. kevesebb	Általános iskola	Szakközépiskola	Szakközépiskola	Spec. szakiskola	Szakközépiskola	Technikum	Gimnázium	Főiskola	Egyéb	Összesen
Közép-Magyarország	3,5	30,6	28,0	3,1	0,1	14,3	3,8	11,0	3,6	2,0	100,0
Közép-Dunántúl	5,5	33,5	33,5	2,7	0,1	10,9	3,3	7,5	2,2	0,8	100,0
Nyugat-Dunántúl	5,2	31,6	33,5	2,1	0,1	11,3	4,6	7,8	2,8	1,0	100,0
Dél-Dunántúl	8,2	37,7	32,7	2,0	0,1	8,2	2,6	6,4	1,6	0,5	100,0
Észak-Magyarország	10,4	36,3	32,1	1,5	0,1	8,8	2,4	6,6	1,4	0	100,0
Észak-Alföld	7,6	38,8	32,1	2,3	0,1	7,8	2,1	7,5	1,5	0,4	100,0
Dél-Alföld	4,6	35,4	34,2	1,8	0,5	10,9	3,0	7,2	2,2	0,5	100,0

Forrás: KSH

17. táblázat

Nyilvántartott munkanélküliek megoszlása állománycsoportok szerint (%)

Régió	Szaktanulmányos	Betanítottmunkás	Segédmunkás	Szellemi foglalkozású
Közép-Magyarország	30,1	27,6	13,0	29,3
Közép-Dunántúl	33,0	29,6	16,0	21,4
Nyugat-Dunántúl	35,1	27,9	14,7	22,3
Dél-Dunántúl	34,6	24,8	24,4	16,2
Észak-Magyarország	35,9	20,0	28,7	15,4
Észak-Alföld	34,0	24,9	24,5	16,6
Dél-Alföld	37,0	23,5	19,1	20,4

Forrás: KSH

18. táblázat

A munkanélküliek a 15–74 éves népességből, 2002

Megnevezés	Szám, ezer fő		Ráta, %	
	1999	2002	1999	2002
Borsod-Abaúj-Zemplén	34,2	27,7	13,0	10,5
Heves	10,9	7,1	8,8	5,8
Nógrád	9,2	6,8	10,9	8,0
Régió	54,3	41,6	11,5	8,8
Ország	285,3	238,8	7,0	5,8

Forrás: KSH

19. táblázat

A regisztrált munkanélküliek száma, összetétele és bejelentett álláshelyek száma az Észak-magyarországi régióban, 2001–2002

Munkakör		Munkanélküliek száma, 2001	Bejelentett álláshelyek száma, 2001	Munkanélküliek száma, 2002	Bejelentett álláshelyek száma, 2002
1.	Vezetők	577	373	580	334
2.	Egyet.-i, főisk.-i képz. igénylő	1.203	1.451	1.387	1.324
3.	Egyéb felső- vagy középf. képz. ig.	3.096	2.397	3.095	2.610
4.	Irodai és ügyviteli (ügyfélforg.)	4.559	2.624	4.667	2.516
5.	Szolgáltatási jellegű foglalkozások	7.488	5.210	8.064	5.059
6.	Mezőgazd.-i és erdőgazd.-i foglalk.	1.419	1.286	1.613	1.303
7.	Ipari és építőipari fogl.	18.257	17.082	19.242	16.546
8.	Gépkezelők, járművez.	5.970	4.851	6.210	4.607
9.	Szakképzettséget nem igénylő fogl.	29.541	37.683	32.082	42.957
	Összesen:	72.110	72.957	76.940	77.256

Forrás: KSH területi statisztikai évkönyvei

20. táblázat

A regisztrált munkanélküliek összetétele Heves megyében, 2003. június

Megnevezés	2002		2003		Eltérés	
	Fő	%	Fő	%	Fő	%
Nemek szerint						
Férfi	6.718	54,1	6.619	53,9	– 99	– 1,5
Nő	5.709	45,9	5.660	46,1	– 49	– 0,9
Összesen:	12.427	100,0	12.279	100,0	– 148	– 1,2
Állománycsoportok szerint						
Szakmunkás	4.159	33,5	4.090	33,3	– 69	– 1,7
Betanított munkás	3.156	25,4	3.135	25,5	– 30	– 0,9
Segédmunkás	3.247	26,1	3.193	26,0	– 54	– 1,7
Fizikai együtt	10.571	85,1	10.418	84,8	– 153	– 1,4
Szellemi	1.856	14,9	1.861	15,2	+ 5	+ 0,3
Összesen	12.427	100,0	12.279	100,0	– 148	– 1,2
Életkor szerint						
20 éves és fiatalabb	652	5,2	659	5,4	+ 7	+ 1,1
21–25	1.876	15,1	1.879	15,3	+ 3	0,2
26–35	3.506	28,2	3.548	28,9	+ 42	+ 1,2
36–45	3.146	25,3	3.023	24,6	– 123	– 3,9
46–55	2.641	21,3	2.555	20,8	– 86	– 3,3
56– éves és idősebb	606	4,9	615	5,0	+ 9	+ 1,5
Összesen	12.427	100,0	12.279	100,0	– 148	– 1,2
Iskolai végzettség szerint						
8 általánosnál kevesebb	1.463	11,8	1.437	11,7	– 26	– 1,8
Általános iskola	4.249	34,2	4.215	34,3	– 34	– 0,8
Szakmunkásképző, szakiskola	3.852	31,0	3.785	30,8	– 67	– 1,8
Szakközépiskola, technikum	1.641	13,2	1.619	13,2	– 22	+ 1,3
Gimnázium	811	6,5	798	6,5	– 13	– 1,6
Főiskola, egyetem	411	3,3	425	3,5	+ 14	+ 3,4
Összesen	12.427	100,0	12.279	100,0	– 148	– 1,2
A munkanélküliség időtartama szerint						
–30	1.663	13,4	1.651	13,5	– 12	– 0,7
31–180	4.596	3,70	4.948	40,3	+ 352	+ 7,7
181–360 napja	3.212	25,8	2.730	22,2	– 482	– 15,0
361–720	1.758	14,2	1.635	13,3	– 123	– 7,0
721	1.198	9,6	1.315	10,7	+ 117	+ 9,8
Összesen:	12.427	100,0	12.279	100,0	– 148	– 1,2

Forrás: KSH

12. A képzés a munkaerőpiac közötti összhang hiányát szemlélteti, hogy a régióban magas munkanélküliség mellett **növekvő hiány van szak- és betanított munkásokban** (21. táblázat).

21. táblázat

Bejelentett betöltetlen álláshelyek megoszlása állománycsoportok szerint (%)

Régió	Szakmunkás		Betanított munkás		Segédmunkás		Szellemi foglalkozású	
	2000	2001	2000	2001	2000	2001	2000	2001
Közép-Magyarország	40,4	31,4	29,2	30,0	20,6	27,7	9,8	10,9
Közép-Dunántúl	37,4	45,7	42,8	35,2	10,7	11,5	9,1	7,6
Nyugat-Dunántúl	33,1	32,5	36,9	29,4	17,2	9,4	12,8	8,7
Dél-Dunántúl	33,8	34,7	39,7	33,2	19,0	18,4	7,5	13,7
Észak-Magyarország	36,8	37,3	29,6	33,4	24,9	20,2	8,7	9,1
Észak-Alföld	34,4	32,0	34,4	38,6	24,8	21,7	6,4	7,7
Dél-Alföld	39,7	36,0	29,5	36,0	20,5	17,6	10,4	10,4

Forrás: KSH

Konklúziók

Erősségek

- Az Észak-magyarországi régióban az ipari termelés visszafejlődése, a nehézipari jelleg megszűnése ellenére **ma még mindig erősek az ipari tradíciók**. Jól szemlélteti ezt a zöldmezős termelő beruházások jellege is.
- Az elmúlt évtizedben az autópálya-építések hatására kedvezőbbé vált a régió főiskolai elérhetősége, csökkentek a logisztikai akadályok, ami felértékelte a régiót a jövőbeni befektetők előtt.

Gyengeségek

- A régió, különösen Borsod-Abaúj-Zemplén megye néhány kistérségének imázsa változatlanul rossz, ami rontja a térség versenyképességét.
- Az elmúlt időszak szakképzése nem jelentett különös vonzerőt a befektetők számára.

Veszélyek

- Az átképzések egy része, mint azt a munkaerő-piaci adatok is alátámasztják, nem járult hozzá a munkaerőpiac potenciáljának növeléséhez.
- A munkanélküliség meghaladja az országos átlagot, ami egyes társadalmi szektorhoz tartozó fiatalok esetében nem növeli a tanulási hajlandóságot (minek tanuljak, ha úgysem lehet elhelyezkedni!).

Lehetőségek

- Kiemelt figyelmet kell fordítani az alacsony gazdasági teljesítményű térségekben a szakmaszerzési beiskolázási propagandára. Ezt a tevékenységet nem 14 éves korban kell megkezdeni az általános iskola 8. osztályában, hanem jóval korábban. Különösen fontos ez a roma fiatalok körében, ahol a továbbtanulási hajlandóság jóval alacsonyabb, mint korosztályos társaiké. A továbbtanulásra való mentális és ismeretbeli felkészítésnek az utóbbi esetben jóval korábban kell megkezdődnie. (Beigazolódott, hogy egy-két látványos akció nem hoz tartós eredményt! Az esetleges költségcsökkentő intézkedések ezeket a területeket ezért nem érinthetik, ill. a pályázatokkal további forrásokat kell szerezni!)

3.2 A szakképzés keresleti helyzete a régióban

A szakképzés iránti reális igény megismerését és felmérését egyrészt a munkaerő-piaci és oktatási statisztikák eltérő tartalmi elemei és rendszerei, másrészt a munkáltatók bizonytalan piaci helyzete és jövőképe nehezíti. A szakképzés iránt mutatkozó igényt az Észak-magyarországi régióban alapvetően két tényező (befolyásolta) befolyásolja: egyrészt az ún. **divathatások**, másrészt az **iskolák által nyújtott és propagált**

kínálat. Ezért számos kritika éri mind a szülők, mind pedig a gazdaság szereplői részéről magát a szakképzést. (A szülők a szakma megszerzése utáni elhelyezkedési lehetőség hiányával szembesítik legtöbbször a képzőintézményeket, míg a gazdaság szereplői, az igényeknek megfelelő képzettségű és felkészült-ségű szakembereket hiányolják joggal. **A régióban megfogalmazódó szakképzés iránti igényeket több irányból közelítettük meg:**

- szűrőpróbaszerűen kérdőíves felméréssel vizsgáltuk az általános **iskola 8. osztályában tanulók** továbbtanulási szándékait, ill. igényeit; személyes elbeszélgetéseket folytattunk az érintett tanulócsoporthoz osztályfőnökeivel és néhány szülővel;
- felvettük a kapcsolatot az illetékes kamarai szervezetekkel, teszteltük a munkaadói igényeket;
- elemeztük a munkaügyi központok **munkanélküliségi adatait.**

a) A keresleti viszonyokat alapvetően meghatározza az adott térség gazdasági helyzete (19. ábra). A gazdaságilag hátrányos helyzetű kistérségekben **rendkívül alacsony** a szakképzésben részt vevők száma (22. táblázat), beszűkült a szakmák iránti érdeklődés. Ezekben a kistérségekben az összes foglalkoztatott több, mint 40%-a 8 vagy annál kevesebb iskolai osztályt végzett. Különösen kedvezőtlen ez az arány a romák körében, akiknek közel 88%-a alacsony iskolai végzettségű.

22. táblázat

Szakiskolák megoszlása az Észak-magyarországi régióban (2003)

Borsod-Abaúj-Zemplén megye

Statisztikai kistérség	Intézmények száma	Oktatott szakmák száma	Képzésben részt vevők száma (fő)
Miskolci (3501)	8	81	2.487
(Emőd, Sajószentpéter)			
Edelényi (3502)	1	2	22
Encsi (3503)	1	6	162
Kazincbarcikai (3504)	3	22	732
Mezőkövesdi (3505)	1	7	160
Ózdi (3506)	3	13	354
Sárospataki (3507)	1	8	183
Sátoraljaújhelyi (3508)	2	10	263
Szerencsi (3509)	4	10	477
Szikszói (3510)	2	2	41
Tiszaújvárosi (3511)	1	6	170
Összesen:	27	167	5.051

Heves megye

Statisztikai kistérség	Intézmények száma	Oktatott szakmák száma	Képzésben részt vevők száma (fő)
Egri (4001)	7	38	1051
Hevesi (4002)	1	11	211
Gyöngyösi (4004)	6	22	506
Hatvani (4005)	3	29	614
(Lőrinci)			
Pétervásárai (4006)	1	4	70
Összesen:	18	104	2.452

Nógrád megye

Statisztikai kistérség	Intézmények száma	Oktatott szakmák száma	Képzésben részt vevők száma (fő)
Balassagyarmati (4201)	2	22	545
Bátonyterenyi (4202)	1	8	144
Rétsági (4204)	1	1	11
(Nógrádsáp)			
Salgótarjáni (4205)	3	16	443
(Egyházaskeresztúr)			
Szécsényi (4206)	1	4	88
Összesen:	8	51	1.231

- b) Hasonló korrelációs kapcsolat állapítható meg az Észak-magyarországi régió kistérségeinek gazdasági teljesítménye és a szakközépiskolában tanuló diákok száma között (20. ábra, 23. táblázat).

23. táblázat

Szakközépiskolák megoszlása az Észak-magyarországi régióban (2003)

Borsod-Abaúj-Zemplén megye

Statisztikai kistérség	Intézmények száma	Oktatott szakmák száma	Képzésben részt vevők száma (fő)
Miskolci (3501)	18	82	4.347
Edelényi (3502)	1	1	35
Encsi (3503)	1	1	20
Kazincbarcikai (3504)	4	12	387
Mezőkövesdi (3505)	3	7	135
(Putnok)			
Ózdi (3506)	3	5	182
Sárospataki (3507)	1	2	30
Sátoraljaújhelyi (3508)	4	8	191
Szerencsi (3509)	4	6	158
(Abaújszántó, Tokaj)			
Sziksói (3510)	1	2	29
Tiszaújvárosi (3511)	2	5	127
(Mezőcsát)			
Összesen:	42	131	5.641

Heves megye

Statisztikai kistérség	Intézmények száma	Oktatott szakmák száma	Képzésben részt vevők száma (fő)
Egri (4001)	13	53	1.516
Hevesi (4002)	1	2	17
Füzesabonyi (4003)	1	2	20
Gyöngyösi (4004)	6	22	629
Hatvani (4005)	3	7	268
Összesen:	24	86	2.450

Statisztikai kistérség	Intézmények száma	Oktatott szakmák száma	Képzésben részt vevők száma (fő)
Balassagyarmati (4201)	4	20	474
Bátonyterenyei (4202)	1	4	67
Pásztói (4203)	1	2	65
Salgótarjáni (4205)	8	23	843
Szécsényi (4206)	1	1	16
Összesen:	15	50	1.465

c) Évről évre csökken a szakképzésben részt vevők száma a régióban. Az általános iskolát elvégzett, továbbtanulni szándékozó fiatalok érdeklődésében és továbbtanulási szándékában is irányváltás következett be. A figyelem a szakképző iskolai képzéssel szemben az érettségit, illetve az ezt követően szakképzettséget is adó szakközépiskolák felé fordult. Ezért a korábban tiszta profilú szakmunkás-képző iskolák képzési struktúrájukat szakközépiskolai képzéssel bővítették. Mindezek következtében a pályakezdő munkanélküliek között nőtt a felsőfokú végzettségűek száma és részaránya, míg a szakmunkás végzettségűeké – a növekvő arányú továbbtanulásnak is köszönhetően a képzésben részt vevők létszámcsökkenését meghaladó mértékben – csökkent a régióban.

d) A szakképzésben részt vevők meghatározó része továbbra is kereskedelmi (2.546 fő), élelmiszer-ipari (2.539 fő) és gépészeti (2.042 fő) szakmákat tanul (24–25. táblázat, 21. ábra). Azaz érdemi struktúraváltás nem következett be. Ebben az is szerepet játszott, hogy az iskolák és fenntartóik elsősorban a meglévő személyi és tárgyi feltételeik által behatárolt kapacitásaik működtetésében érdekeltek. Jelentősebb profilváltásra csak azokban az iskolákban került sor, ahol a gazdaság szereplőivel szoros kapcsolatot tudtak kialakítani, illetve ahol az oktatott szakmák társadalmi presztízse mozgatta a tanulói igényeket. (A végzett tanulók elhelyezkedéséről az iskoláknak intézményesített formában nincs információjuk.) Egyre nagyobb arányban jelentkezték a számítástechnikával, a környezetvédelemmel összefüggő szakképesítésekre, valamint a mezőgazdasághoz kapcsolódó olyan szakképesítésekre, amelyek nem a nagyüzemi termeléshez köthetők (pl. mezőgazdasági vállalkozó, falusi vendéglátó), vagy újabban divatszakmának számítanak (pl. lótenyésztő). Az ún. divatszakmák azonban a munkaerőpiacon nem mindig keresettek, így e folyamat nemcsak változást okozott, hanem konzerválta is a munkaerőpiac szerint változtatásra érett struktúrát.

Mindhárom megyében elhelyezkedési gondokkal küzdenek például a fodrászszakmában végzettek, de probléma volt a kereskedelmi-vendéglátó-ipari szakmai végzettségűek tartós elhelyezkedésével is. Ez a közismert tény nem zavarta az iskolákat abban, hogy ezt a képzési formát zavartalanul indítsák, mivel a jelentkezők száma minden évben biztosította a létszám feltöltését.

A kedvezőtlen társadalmi presztízssű szakmákra – függetlenül a gazdaság tényleges igényeitől – nem jelentkeznek elegendően, így az ide tartozó szakmacsoportban, szakmában érdekelt munkaadók az elmúlt években állandóan munkaerőhiánnyal küzdöttek.

A **nagyüzemi mezőgazdasági szakmák** (pl. mezőgazdaságigép-javító és karbantartó, mezőgazdasági gépész, mezőgazdaságigép-szerelő, zöldség- és gyümölcsfeldolgozó) **látványosan visszaszorultak**. Folyamatosan **csökkent a tanulói (és szülői) érdeklődés a ruhaipar iránt**. Erre a képzésre a munkaerőpiacon lenne igény, de a várható alacsony jövedelmek, a feszített munkatempó miatt a képzőintézményekbe nehéz a beiskolázás. Hasonló problémát érzékeltünk a pékszakma esetében is, ahol a kereseti lehetőségek, a komoly teljesítményelvárások mellett a kedvezőtlen munkaidő-beosztás is hátrányosan befolyásolta a beiskolázást.

e) **A munkáltatók** (bár a gyakran változó közgazdasági szabályozók miatt nem vállalkoznak hosszabb távú gazdasági prognózisokra) különösen a külföldi érdekeltségű vállalkozások elsősorban **fizikai szakmákban** (forgácsoló, lakatos, faipari szakmunkás) a miskolci, az egri és a salgótarjáni tapasztalatok alapján **keresnek munkavállalókat**. (A gazdaságból származó információk beszerzését, a közvetlen kapcsolatok kiépítését az önkormányzatok a szakképző iskolákra bízták. E kapcsolatok azonban elsősorban nem a képzés szerkezetére, hanem a gyakorlati képzőhelyek biztosítására, az iskola számára közvetlenül átadott szakképzési hozzájárulás nagyságára voltak hatással.

24. táblázat

Tanulók száma régiós összesítésben szakmacsoportonként, 2003 (fő)

Szakmacsoport	B-A-Z	Heves	Nógrád	Összesen
Egészségügy	629	317	141	1.087
Egyéb szolgáltatások	1.520	183	128	1.831
Elektrotechnika-elektronika	637	242	73	952
Élelmiszeripar	409	218	10	2.539
Építészet	572	405	259	1.236
Faipar	496	117	99	712
Gépészet	1.093	498	451	2.042
Informatika (szoftver)	711	546	424	1.681
Kereskedelem-marketing, üzleti adminisztráció	1264	813	469	2.546
Könnyűipar	332	129	76	537
Környezetvédelem-vízgazdálkodás	75	0	22	97
Közgazdaság	436	213	121	770
Közlekedés	104	8	0	112
Mezőgazdaság	337	359	64	760
Művészet	726	215	18	959
Nyomdaipar	11	6	0	17
Oktatás	186	0	63	249
Szociális szolgáltatások	152	20	30	202
Ügyvitel	341	132	135	608
Vegyipar	137	0	0	137
Vendéglátás-idegenforgalom	951	681	210	1.842
Összesen	11.119	5.102	2.793	19.014

Forrás: Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottság

- f) A munkaügyi központok a munkaadók állásigény-bejelentéseit a foglalkozások rendszere (FEOR) szerint, a munkát keresőket a keresett állás és nem a munkát kereső szakképzettsége szerint tartják nyilván. A szakképzés szerkezetére vonatkozó adatokat a közoktatási statisztika az Országos képzési jegyzék szerint rögzíti. Az összehasonlítás nehéz, és csak bizonyos fenntartásokkal lehet elemzési céllal felhasználni, mivel a két rendszer szerinti foglalkozások és szakképesítések egyértelműen nem feleltethetők meg egymásnak.

Az említett gondok miatt egyetlen állami szerv sem foglalkozott a régióban a munkaerő-kereslet és a képzési kínálat ilyen formájú összevetésével. A munkaerő-piaci információs rendszer további problémája, hogy nem fedi le a tényleges munkaerő-keresletet. A munkaügyi központok az adatfelvételnél abban érdekeltek, hogy a nagyobb létszámú foglalkoztatókat keressék fel a reprezentatív felmérés során. Ezek általában a gyártóssal dolgozó cégek, amelyek alapvetően betanított munkásokat igényelnek. A munkaadók által bejelentett foglalkoztatási igények is részlegesen, mivel a foglalkoztatási törvényben megfogalmazott munkaerőigény bejelentési kötelezettség elmulasztásának szankcionálására nincs lehetőség. A kis létszámú, egy-két fő foglalkoztatását tervező vállalkozások igényei nem jelennek meg, ezzel gyakorlatilag bizonyos szakmák eleve kiszorulnak a munkaügyi szerek (végső soron a szakképzést fenntartók) látóköréből.

- g) **A végzett tanulók munkanélkülivé válása** a szakképzési rendszer strukturális aránytalanságaira, a szakközépiskolák kibocsátása és a munkaerőpiac felvevőképessége közötti összhang hiányára, ill. arra enged következtetni, hogy a szakképzés rendszere még ma sem alkalmazkodik rugalmasan a munkaerőpiac igényeihez. Olyan szakmákban, szakmacsoportokban is folyik képzés, amelyek a munkanélküliek piacán folyamatosan jelen vannak (pl. eladók).

Felméréseink szerint ugyanakkor nőtt a kiegészítő képzésben részt vevők száma, 2003. december 1.– 2004. február 1. között 120 főt kérdeztünk meg Miskolcon. A megkérdezettek motívumai között az alábbi rangsor alakult ki:

- nem tudott elhelyezkedni: 29%
- stabilizálódik munkahelye: 27%
- jobb munkahelyet kap: 20%
- jobb lesz a fizetése: 12%
- nem szereti jelenlegi munkáját: 10%
- több ismeretet akar: 2%

A pályakezdekők iránti érdeklődés a megyei munkaügyi központ adatai szerint elsősorban a külföldi tulajdonú vállalatok részéről jelentkezett. A cégek többsége általában gyakorlott munkaerőt keres.

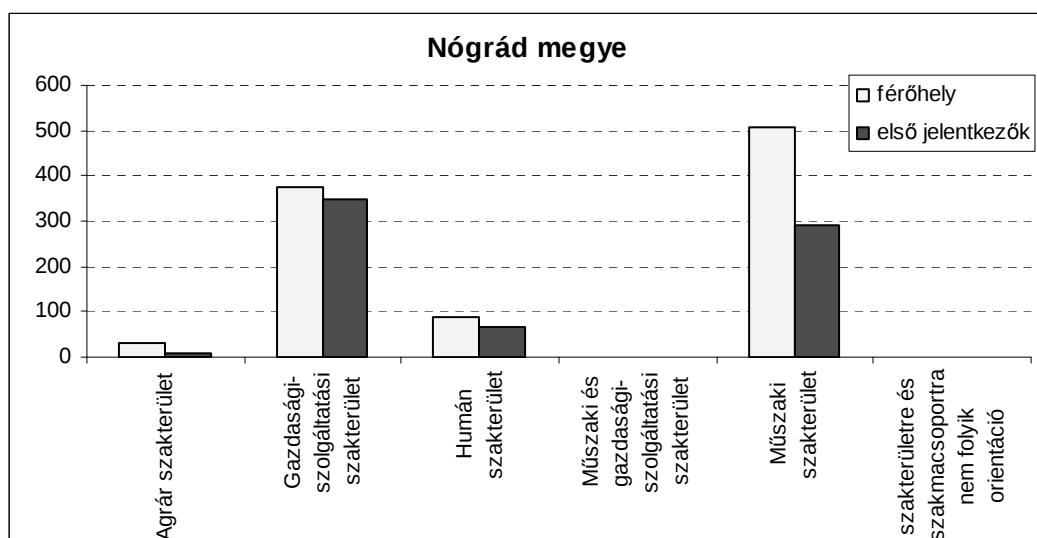
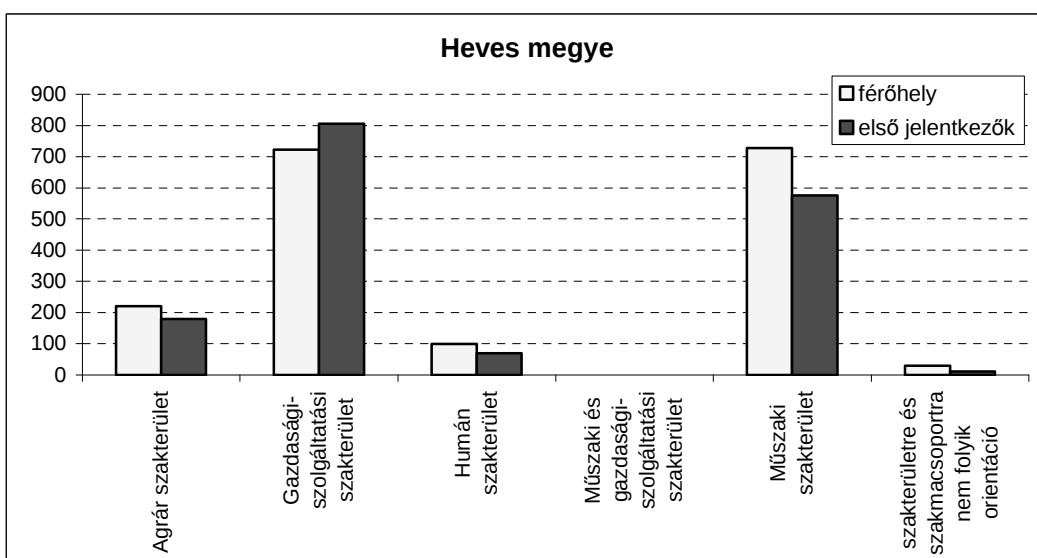
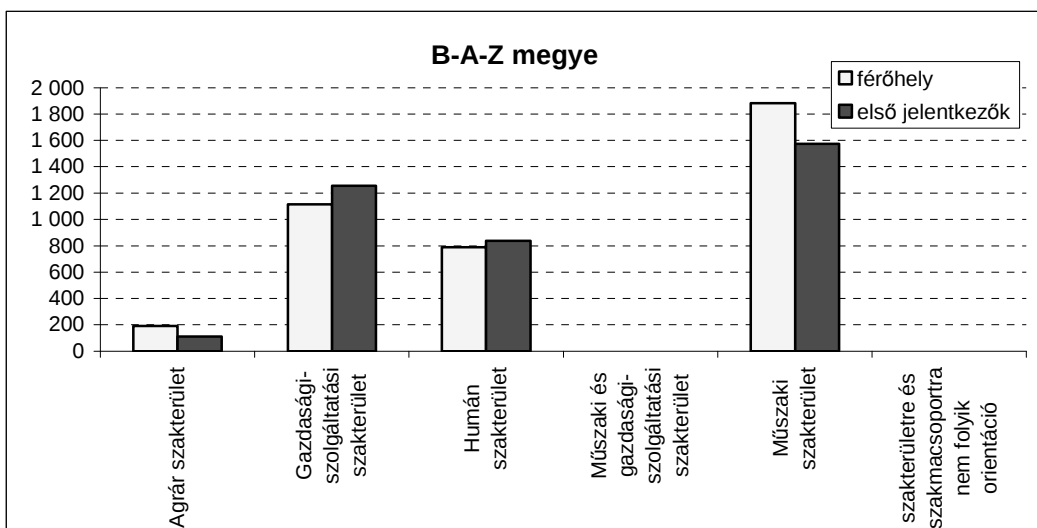
25. táblázat

Szakiskolai és szakközépiskolai képzésben részt vevők száma szakterületenként
(B-A-Z, Heves, Nógrád megye)

Megye	Szakterület	Szakiskolai oktatásban részt vevők száma	Szakközépiskolai oktatásban részt vevők száma	Összesen
B-A-Z	agrár	711	72	783
	gazdasági	1.171	1.348	2.519
	humán	579	2762	3.341
	műszaki	2.590	1.459	4.049
Heves	agrár	452	145	597
	gazdasági	749	1.244	1.993
	humán	133	331	464
	műszaki	1.118	730	1.848
Nógrád	agrár	78	16	94
	gazdasági	217	522	739
	humán	163	306	469
	műszaki	773	621	1.394
Összesen		8.734	9.556	18.290

Létszám	Szakterület	Szakiskolai oktatásban részt vevők száma	Szakközépiskolai oktatásban részt vevők száma	Összesen	
Régió	agrár	1.241	233	1.474	8%
	gazdasági	2.137	3.114	5.251	29%
	humán	875	3.399	4.274	23%
	műszaki	4.481	2.810	7.291	40%
	Összesen:	8.734	9.556	18.290	100,0%

%	Szakterület	Szakiskolai oktatásban részt vevők	Szakközépiskolai oktatásban részt vevők	Összesen
Régió	agrár	84,19%	15,81%	100,00%
	gazdasági	40,70%	59,30%	100,00%
	humán	20,47%	79,53%	100,00%
	műszaki	61,46%	38,54%	100,00%

Forrás: KSH adatok

19. ábra

Szakközépiskola szakterületenkénti megoszlása első jelentkezés alapján

- h) A munkaerőpiac és az iskolarendszerű képzés összhangjának megteremtését gátolja, hogy a **gazdaság szereplői** fejlesztési programok, koncepciók hiányában maguk sem ismerik előre – legalább középtávon – **tevékenységük várható változásait és ennek szakemberigényét**, vagy ha ismerik is, arról nem adnak tájékoztatást (pl. a régióban tevékenykedő multinacionális cégek), s azok alapján nem készülnek hosszú távú megyei vagy régiószintű munkaerő-piaci prognózisok.
- i) **A régiók munkaügyi központjai részben információk, másrészt eszközök hiányában mind ez ideig nem tudták** sem a megyei fejlesztési tervhez, sem közvetlenül az intézményfenntartóknak adott információkkal eredményesen orientálni a képzési struktúra alakítását.

Konklúziók

Veszélyek

- A szakmaválasztást a divat, valamint az iskolák kínálata befolyásolja.
- Az iskolák kényelmi, adottságbeli okokból a kívánatosnál lassabban változtatják oktatási kínálatukat.
- A képzőhelyeknek nincs reális képe végzettjeik elhelyezkedéséről, az iskolák többsége a végzést követően teljesen elveszíti kapcsolatát volt hallgatóival.

Lehetőségek

- Regionális és kistérségi munkaerő-piaci prognózisok összeállítása, szakképző intézményekhez történő visszacsatolása.
- Az iskoláknak fel kell ismerni a saját információs rendszer szükségességét. Csak ennek birtokában van lehetőségük a profil változtatására, a képzések rugalmasabbá tételére.

Erősségek

- Nőtt a kiegészítő és átképzésekben részt vevők száma.

Gyengeségek

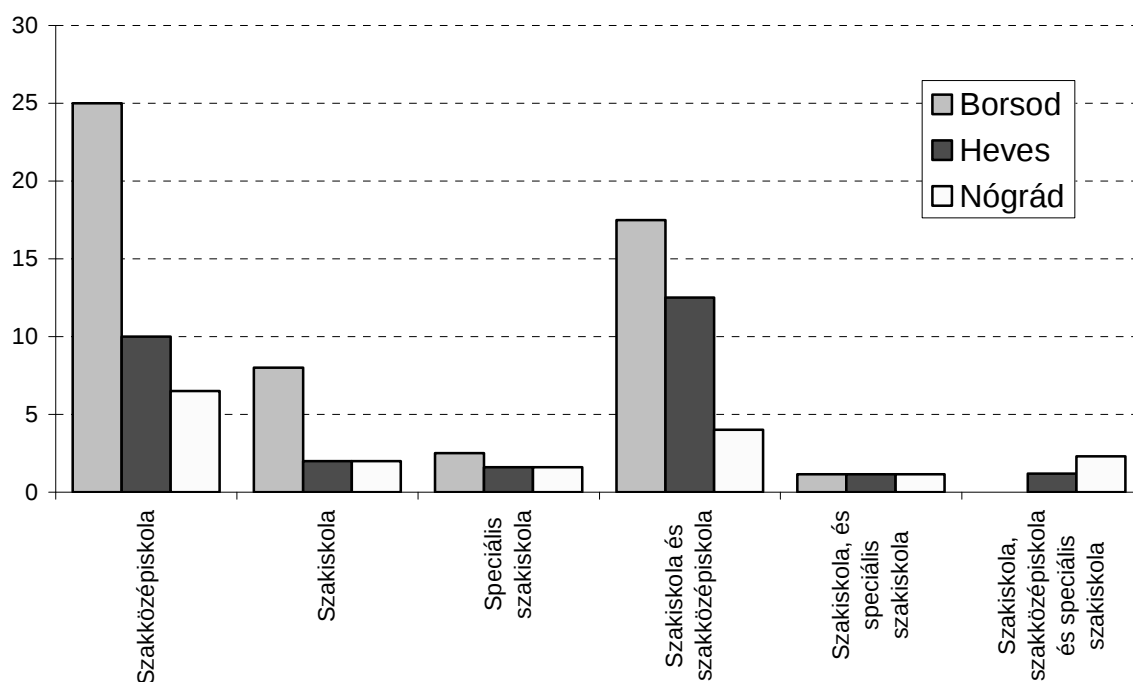
- A pályakezdők iránti igény elsősorban a külföldi tulajdonban lévő társaságok részéről jelentkezik. A kis- és középvállalatok többsége legalább 2-3 éves gyakorlattal rendelkező munkaerőt keres.

3.3 Szakképzés-kínálati helyzet

A kínálati helyzetet egyrészt az intézményi ellátottság, másrészt a felkínált szakmák megszerzésének lehetősége határozza meg.

3.3.1 Az intézményi ellátottság helyzete

1. Az Észak-magyarországi régióban a **szakképzés intézményi háttere, mennyiségi szempontból jónak mondható**. Az országos tendenciákkal összhangban a szakközépiskolai háttér az erősebb. Ennek nyilván az is oka, hogy a szakmunkásképzőkből kikerülők elhelyezkedési lehetőségei, a munkaerő-piaci képzésekbe való bekapcsolódás, továbbá a pályamódosítás esélyei rosszabbak, mint az érettségivel is rendelkezőké.

Forrás: KSH adatok

20. ábra

Szakképzés iskolatípusainak regionális megoszlása
(Készült az Észak-magyarországi Regionális és Képzési Bizottság adatainak felhasználásával)

- Az elmúlt években a régióban több szakmunkásképző, a gyermeklétszám megtartása és presztízs-szempontokból **szakközépiskolává** alakult át, ill. indított szakközépiskolai osztályokat.
- A régióban **megnőtt az iskolarendszeren kívüli szakképzést folytató szervezetek száma**. Jelentős képzési kapacitással rendelkezik az Észak-magyarországi Regionális Munkaerőfejlesztő és Átképző Központ (26. táblázat).

26. táblázat

Iskolarendszeren kívüli szakképzést folytatók megoszlása

Év	Észak-magyarországi Regionális Munkaerőfejlesztő és Átképző Központ			Ország		
	Beiratkozottak					
	száma	ebből a támo- gatottak száma	a támogatottak %-a	száma	ebből a támo- gatottak száma	a támogatottak %-a
1996		-		16.087	6.301	39,2
1997	15	15	100,0	10.138	9.254	91,3
1998	717	711	99,2	14.472	12.387	85,6
1999	1.381	1.342	97,2	14.145	11.894	84,1
2000	1.720	1.275	74,1	18.145	12.914	71,2

Forrás: Az iskolarendszeren kívüli szakképzés adatai 1996–2000. Bp. 2002.

Az iskolarendszeren kívüli szakképzést folytató intézmények komoly versenytársai az iskoláknak, hiszen a képzésben részt vevők költségviselői maguk a hallgatók, ill. a munkaügyi szervezetek és a munkaadók.

- A régióban a gyakorlati képzésekre (Heves megye kivételével) elsősorban a képzőhelyen van lehetőség (27. táblázat).

27. táblázat

Gyakorlati képzési helyek megoszlása a régióban

Megye	Iskolai gyakorlati képz. helyszín	Iskolán kívüli tanműhelyek sz.	Iskolán kív. tanműhelyi képz. helyek sz.
Heves	241	17	318
B-A-Z	431	29	404
Nógrád	100	4	51
Összesen	772	50	773

Konklúzió**Veszélyek**

- Forrás hiányában valamennyi képzőhely nem fejleszthető.
- Az iskolarendszeren kívüli szakképzést folytató intézmények elszívó hatásának erősödése várható.
- Az iskolarendszeren kívüli hallgatók tekintetében nem rendezett a gyakorlati oktatás, hiszen egyes hallgatók a munkájuk megtartása érdekében tanulnak, míg más hallgatók az elhelyezkedésük érdekében. Míg az előbbieknél erőteljesen specializált a gyakorlati tudása, az utóbbiaknak nincs módjuk kellő begyakorlásra. Reális esély lehet e súlyos probléma megoldására a gyakorlati szintvizsga bevezetése.

Lehetőségek

- A területi koncentráció lehetőséget ad a pénzügyi és szakmai erők koncentrációjára.
- A gazdasági kamarák szervezésével, koordinálásával megvalósuló szintvizsgák elsősorban a gyakorlatigényes szakmákban biztosíthatják a gyakorlati képzés ellenőrzését, illetve minőségbiztosítását. Ez a megoldás ösztönözheti a szakképzés munkaerő-piaci igényekhez való alkalmazkodását. A gyakorlati szintvizsga várható eredményei a következők:
 - Az időszaki szintvizsgák rendszere a tanártól és a tanulótól következetes, tervszerű munkát igényel. A vizsgára ugyanis készülni kell, az oktatónak tehát fel kell készíteni a tanulót, a tananyagot a követelmények figyelembevételével kell feldolgozni.
 - A gyakorlati szintvizsgák követelményrendszere tudatosabb, tervszerűbb oktatási metodikát igényel. Így a minimumra csökkenthető a napi munkához igazodó „ad hoc” jellegű tanári tevékenység, amely mozaikszerű tudást eredményez, nem biztosítja az elvárt gyakorlati felkészültségi szintet.
 - A tanuló is és a gyakorlati képzőhely is reális képet kap arról, hogy időarányosan hogyan teljesítették a szakmai követelményeket.
 - Kiszűrhetőek lesznek a képzésből a nem tervszerűen oktatók, a tanulót csak munkaerőnek tekintő gazdálkodó szervezetek.
- Erősíteni kell a pályaaorientációs tevékenységet.

3.3.2 A szakmacsoportonkénti kínálat helyzete

1. Az Észak-magyarországi régióban az iskolai rendszerű képzésben széles kínálatból (21) választhatnak a szakmát megszerezni kívánók (28. táblázat). **A felkínált szakmák képzőhelyi rangsora:**
 - kereskedelem, marketing (31);
 - informatika (29);
 - gépészet (28);
 - vendéglátás, idegenforgalom (22);
 - elektrotechnika-elektronika (20).

A legkisebb a kínálat a faipar (3), közlekedés (3), nyomdaipar (2) területén.

2. A tanulói jelentkezéseket nemcsak a szakmák presztízse, hanem a feltételrendszer is meghatározó módon befolyásolta. A korábban kedvenc területként ismert autószerelő-képzésre az érettségi előírását követően gyakorlatilag nem jelentkeztek. **A felsőoktatás „elszívó hatása” miatt is csökkent az érdeklődés az érettségi vizsga letételéhez kötött szakképesítések iránt.** A képzési igény módosulásai miatt szűkült a képzési kínálat, ami az oktatott szakmák számában megyénként eltérő mértékben, de mindenütt megfigyelhető volt. (Pl. a Hatvanban működő Damjanich János Ipari Szakképzési Intézetben az 1997/1998. tanévben 27 szakmában folyt oktatás, ami a 2001/2002. tanévre – a munkaerő-piaci igényekhez alkalmazkodva – 17 szakmára csökkent, miközben új szakmák – mechatronikai technikus, gépészmérnök-asszisztens, élelmiszer-vegyiáru kereskedő stb. – oktatása is belépett. Megszűntetett szakmák: autó- és autóvillamossági szerelő, mezőgazdaságigép-szerelő, vasútijármű-szerelő, háztartásigép-szerelő, fényképész, fényező, ács-állványozó, élelmiszer-tartósító.

A Nógrád Megyei Önkormányzat fenntartásában működő intézmények közül a Fáy András Szakközépiskolában véglegesen megszűnt a faesztergályos-, autószerelő-, háztartásigépszerelő-, házvezetőnő- és bőriparitechnikus-képzés, a Borbély Lajos Szakközépiskolában a géplakatos-, vasbetonszerelő-, elektronikaiműszerész-, épületvillamossági szakmák oktatása, a Liphay Béla Mezőgazdasági Szakképző Iskolában a mezőgazdasági nagyüzemi gazdálkodáshoz kötődő szakmák, a Szondi György Szakközépiskolában a fényképész-, valamint a villamoshálózatszerelő-képzés.)

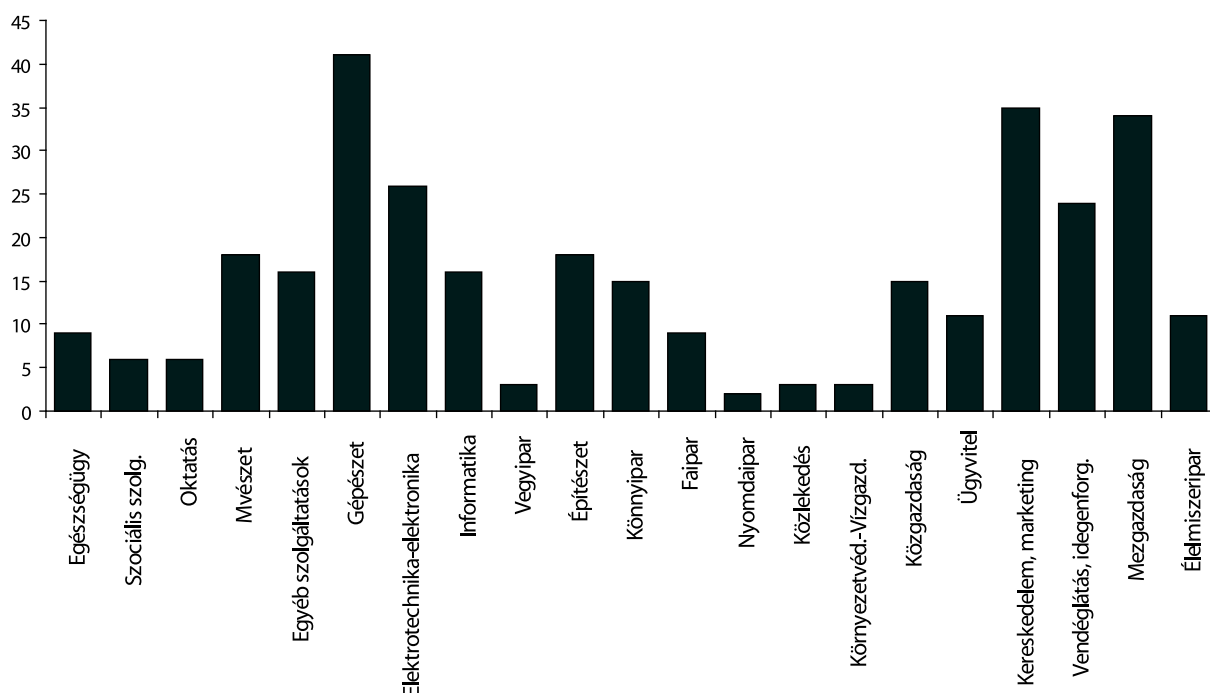
3. Nincs pedagógushiány, a szakmai kínálattal arányos az oktatók száma (25. ábra). Ugyanakkor gondot okoz a régióban is a szakiskolai pedagógusok átlagosnál nagyobb terhelése, amely a tantervi előírásokból, a nem megfelelő tárgyi feltételekből, a feladatokhoz képest nem megfelelő anyagi elismerésből, a napi munka során elszenvedett stresszhelyzetekből, illetve a munka sikertelenségéből is fakad. Az eredménytelenséget tovább rontja – ezt a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara 2002 szeptemberében készült elemzése is alátámasztja – a gyakorlati oktatást végzők szakmai, pedagógiai és módszertani területen tapasztalt alulképzettsége.

28. táblázat

Régiós összesítés szakmacsoportonkénti és szakterületenkénti bontásban

Ssz.	Szakmacsoport	B-A-Z megye			Heves megye			Nógrád megye			Összesen		
		Intézmény száma	Résztvevők száma (fő)	Oktatott szakmák száma	Intézmény száma	Résztvevők száma (fő)	Oktatott szakmák száma	Intézmény száma	Résztvevők száma (fő)	Oktatott szakmák száma	Intézmény száma	Résztvevők száma (fő)	Oktatott szakmák száma
1.	Egészségügy	5	639	5	3	149	3	2	205	1	10	993	9
2.	Szociális szolgáltatások	4	145	3	-	-	-	2	37	3	6	182	6
3.	Oktatás (oktatás, pedagógia)	2	143	2	2	26	2	1	67	2	5	236	6
4.	Művészet, közművelődés, kommunikáció	6	655	14	3	134	3	1	12	1	10	801	18
5.	Egyéb szolgáltatások (személyi, biztonsági, polgárvédelmi, rendészeti, honvédelem, tűzvédelem, munkavédelem, kis- és kézművesipar)	10	1759	8	5	155	5	3	148	3	18	2062	16
6.	Gépészet (gépgyártás, gépszerelés, gépkezelés, bányászat, kohászat, finommechanika, anyagvizsgálat, automatika, hegesztés, felületkezelés, minőségbiztosítás)	17	1068	18	7	489	12	4	425	11	28	1982	41
7.	Elektrotechnika-elektronika (elektrotechnika, elektronika, távközléstechnika)	12	605	13	5	237	9	3	88	4	20	930	26
8.	Informatika (szoftver)	14	730	7	10	464	4	5	406	5	29	1600	16
9.	Vegyipar (vegyipar, laborvizsgálatok)	3	95	3	-	-	-	-	-	-	3	95	3
10.	Építészet (építészet, építőipar, építőanyag-ipar, közlekedésepítő)	8	593	9	5	388	5	4	260	4	17	1241	18
11.	Könnyűipar (ruha-, textil-, bőr-, szőrme-, cipőipar)	10	357	7	7	132	3	3	89	5	20	578	15
12.	Faipar	9	474	5	4	124	1	3	100	3	16	698	9
13.	Nyomdaipar	1	6	1	1	4	1				2	10	2
14.	Közlekedés (közlekedéstechnika, közlekedés-üzemvitel)	2	124	2	1	10	1				3	134	3
15.	Környezetvédelem-vízgazdálkodás	2	41	2				1	26	1	3	67	3
16.	Közgazdaság	9	412	7	7	346	4	3	110	4	19	868	15
17.	Ügyvitel	10	343	5	5	195	3	4	156	3	19	694	11
18.	Kereskedelem-marketing, üzleti adminisztráció (kereskedelem, marketing, üzleti adminisztráció, menedzselés, nem gazdasági ügyintézés, szervezés)	13	938	12	14	811	16	4	250	7	31	1999	35
19.	Vendéglátás-idegenforgalom (vendéglátás, idegenforgalom, turizmus)	10	782	8	6	641	9	6	223	7	22	1646	24
20.	Mezőgazdaság (növénytermesztés, kertészet, állattenyésztés, erdészet, vadászat, halászat, térképészet)	10	391	13	6	360	17	1	78	4	17	829	34
21.	Élelmiszeripar	3	392	6	4	237	4	1	16	1	8	645	11

4. **Nőtt az iskolarendszeren kívüli szakmai képzésben részt vevők száma**, valamint a képzésekre fordított összeg (29. táblázat). Ez a tendencia várhatóan erősödik a jövőben is.

Forrás: KSH.

21. ábra

Oktatók számának (fő) megoszlása a régióban
(Készült az Észak-magyarországi Regionális Fejlesztési és Képzési Bizottság adatainak felhasználásával)

29. táblázat

Az iskolarendszeren kívüli szakmai képzésekre fordított befizetések (ezer Ft-ban)

Régió	1996	1997	1998	1999	2000	2000 1996= 100%
Közép-Magyarország	1773093	1865375	2317983	3194164	3462678	195,3
Közép-Dunántúl	594805	833338	981482	1263895	1372621	230,8
Nyugat-Dunántúl	587739	729874	910816	1470359	1547670	263,3
Dél-Dunántúl	642544	810664	982420	1186420	1414196	220,1
Észak-Magyarország	732445	792461	995391	1464315	1394168	190,3
Észak-Alföld	661794	870887	1038090	1658392	1833499	277,0
Dél-Alföld	1417850	1038188	1435620	2035778	2142857	151,1
Be nem sorolható			54392		908	
Összesen	6410270	6940786	8716195	12273322	13168597	205,4

Elgondolkodtató azonban, hogy a növekedés mértéke a régióban az országos rangsor alapján a legalsó (30. táblázat).

30. táblázat

A képzések fő adatainak alakulása 1996 és 2000 között régióként %-ban (100% = 1996)

Régió	A képzések száma	A beiratkozottak száma	Részvételi díjak	Óraszámok
Közép-Magyarország	188,4	143,4	195,3	80,3
Közép-Dunántúl	178,6	167,8	230,8	86,3
Nyugat-Dunántúl	203,4	182,3	263,3	75,9
Dél-Dunántúl	169,4	178,8	220,1	63,5
Észak-Magyarország	128,4	112,8	190,3	91,9
Észak-Alföld	138,5	91,4	277,0	156,8
Dél-Alföld	177,0	130,4	151,1	86,4
Átlag	168,5	137,8	205,4	88,0

Forrás: Az iskolai rendszeren kívüli szakképzés statisztikai adatai 1996–2000. Bp. 2002.

Konklúziók

Veszélyek

- A képzési kereslet és kínálat nincs összhangban; a régió gazdasági szerkezete és a szakképzés kínálati oldala között nincs szignifikáns összefüggés. A munkaerő-piaci szükséglet szempontjából már feszültség van a szakmunkások iránti munkaerőigény és a szakiskolai tanulólétszám-alakulás között, különösen akkor, ha figyelembe vesszük a szakiskolákban továbbtanulók csökkenő arányát is. Ez a trend akkor is aggasztó, ha tekintetbe vesszük, hogy a munkaerő pótlási szükségletének csak egy részét adja az iskolarendszertől kikerülő állomány, figyelembe kell venni az át- és továbbképzésekben részt vevőket, a középiskolai végzettséggel is rendelkező szakmunkásokat stb. Másik szempont azonban, hogy a gazdaság szereplői előtt egyre inkább felértékelődnek a szakmájukat magas szinten művelő, önállóan dolgozni képes, megbízható, jól képzett szakmunkások.
- Előbb-utóbb szembesülniük kell a régió iskolarendszerű szakképzőhelyeinek azzal, hogy azok az intézmények, amelyek nem tudnak váltani, elvesztik működőképességüket, mert egyrészt az iskolarendszeren kívüli képzéshelyek is érdekelték a képzési piacokon, másrészt a multinacionális cégek maguk biztosítják a speciális szakképesítés megszerzését. Azaz új szereplők jelennek meg a képzési piacon, ami tovább rontja az iskolai jellegű szakképzés esélyeit.
- A szakmaszerkezet átalakulása időnként pseudoigények alapján történt(nik).
- A kínálatbővítést fékezheti a tanári kar felkészületlensége.

Erősségek

- Kialakult intézményrendszer, működőképes infrastruktúra.
- Megindult a képzési profil és a szakmaszerkezet átalakulása a régió szakképző intézményeiben.

Gyengeségek

- A gyakorlati feltételek színvonala nem minden esetben felel meg a XXI. század kívánalmainak.
- A régió szakképző intézményeinek együttműködése esetleges.
- A gazdasági igények ismeretének esetlegessége.
- A tanári kar nyelvismerete és mobilitási potenciálja alacsony.
- A gyakorlati képzés tárgyi-technikai-technológiai feltételei az elmúlt évtizedben több vonatkozásban romlottak, a nagyvállalati gyakorlati képzőhelyek megszűnése döntő hatású, kedvezőtlen változás volt. A szakközépiskolai expanzió következtében a szakiskola tárgyi-technikai feltételeinek a javítására arányaiban jóval kevesebb pénz jutott, mint a szakközépiskolára.

Lehetőségek

- Hálózatépítés. Az iskoláknak egyre inkább fel kell ismernie, hogy „egyedül nehezebben megy”. Ki kell alakítani az együttműködő partnerségi kört, amelyben helyet kell kapniuk a társintézményeken túl a gazdaság szereplőinek is.
- Határon túli képzőhelyekkel közös programok indítása.
- Nyugat-európai képzőhelyekkel közös programok indítása.
- Új módszerek és képzési formák bevezetése.
- A képzési gyakorlatorientáltságnak az erősítése.

4. VÁRHATÓ TENDENCIÁK

A szakképzés fejlesztési irányainak meghatározásakor egyrészt az Észak-magyarországi régió demográfiai előrejelzéséből, másrészt a gazdaság szereplőinek elvárásaiból, továbbá a nemzetközi tendenciákból indultunk ki. Ez utóbbit alapvetően az indokolja, hogy az Európai Unióban a kilencvenes években jelentősen emelkedett az állástalanok aránya, és lassult a gazdasági növekedés. Ez kedvezőtlenül hatott a hazai foglalkoztatásra, és kihat iparunk húzó ágazataira is. Az európai piacok szinte kizárólag a legmagasabb technológiai színvonalú termékeket várják. Az elkövetkező években új versenytársakkal is számolnunk kell: míg a kilencvenes évtizedben az olcsó és magasan képzett munkaerővel még jelentős vonzerőt jelentettünk a nemzetközi befektetők számára, addig a 2000-es években már küzdelmet kell folytatnunk a délkelet-ázsiai országok tökevonzó képességének robbanásszerű növekedésével. Ma már nem az olcsó munkaerő jelentheti hazánk esetében a legfőbb vonzerőt, hanem a magas képzettségi színvonal, a munkaerő megbízhatósága, a fejlett infrastruktúra és nem utolsósorban a társadalmi stabilitás. Demográfiai és gazdasági előrejelzéseink időhorizontja a 2020., bázisa a 2000. esztendő.

Az előrejelzéseket három forrás alapján állítottuk össze:

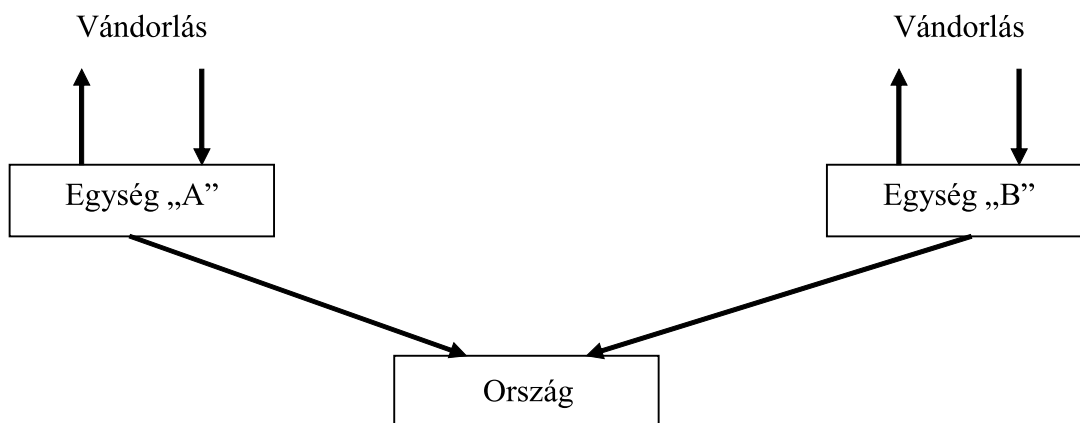
- Egyrészt számoltunk a nyugat-európai országokkal, különösen az Európai Unió (OECD) regionális prognózisaival.
- Áttekintettük a hazai kutatóintézetek (KSH, a TÁRKI és az ECOSTAT) jövőre vonatkozó adatait, szakértői elemzéseit.
- Újragondoltuk saját, elmúlt 10 esztendőben készült anyagainkat: az Észak-magyarországi régió prognózisait.

A prognózisok **készítésekor nem a jelenlegi tendenciákat vetítjük előre**. Nem tehető meg ez azért sem, mert az e típusú közelítésmód eleve a diszparitások növekedésével számolna. A **prognózis** (a tévedés bizonyos határok közötti jogának megtartása mellett) **a munkaerő-piaci igényeket befolyásoló társadalmi-gazdasági tendenciák miatt nélkülözhetetlen**.

4.1 Demográfiai tendenciák

A jövőbeni képzési, szakképzési igényeket befolyásoló egyik tényező **a várható demográfiai helyzet**. A népesség-előreszámítás standard eljárásait (a komponens módszer megfelelő kiterjesztésével) tetszőleges népességre lehet alkalmazni; így az eljárások alkalmazhatók országon belüli területi egységek népességének előreszámítására is. (Amíg azonban az országok jelentős részében a *külső vándorlás* – annak nagyságrendje miatt – elhanyagolható, a területi egységek közötti vándorlás, lakóhely-változtatás a népességfejlődés fontos *komponense*.)

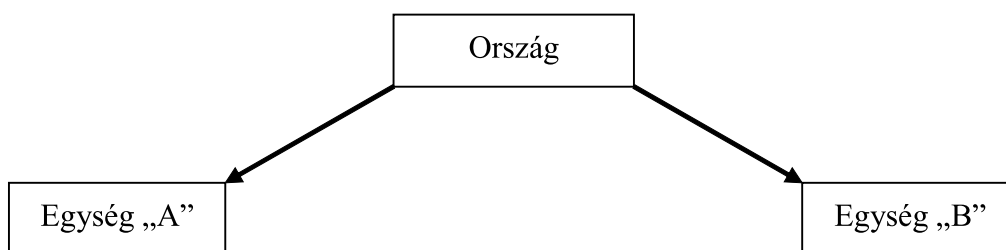
Területi népesség-előreszámítás háromféle szemléletben készíthető: egyrészt az adott területi egységre önálló, az országtól független előreszámítás végezhető. Ebben az esetben a vándorlást mint külső vándormozgalmat értelmezik (26. ábra).

22. ábra

A népesség területi egységenkénti önálló előreszámításának és országos összegzésének modellje

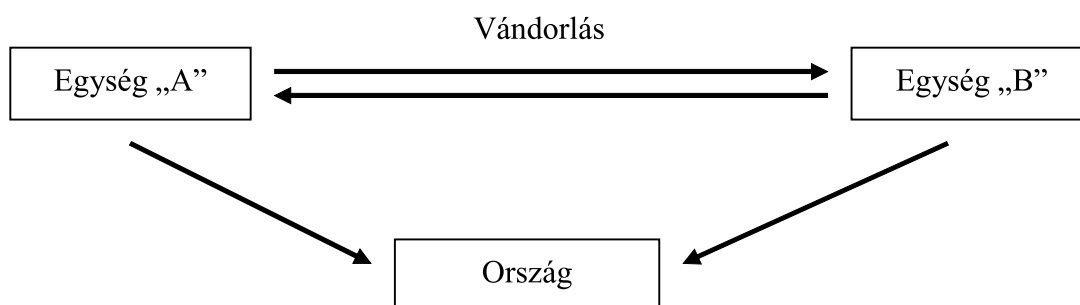
Másrészt a területi egység az országrésznek tekinthető, így az országos népesség-előreszámítást lebontjuk területi becslésekre. Itt a területi egységekre önálló előreszámítás nem készül a komponens módszer értelmében, az országos előreszámítás szétbontása történik valamilyen (regressziós stb.) módszerrel (27. ábra).

23. ábra

Országosan előreszámított népesség lebontása területi egységekre

Végül az országot alkotó területi egységek egymással összekapcsoltan vizsgálhatóak. A kapcsolatot a vándorlás mint a területi egységek közötti vándormozgalom jelenti, a területi egységekre készülő előre-számításban a termékenység és a halandóság mellett figyelembe vesszük az egységek közötti népesség-mozgást. Az ilyen előreszámításokat nevezzük multiregionális előreszámításoknak (28. ábra).

24. ábra

A népesség multiregionális előreszámításának és aggregálásának modellje

- a) A hazai népesség-előreszámítások (a termékenység, a halálozás és a vándorlás közepes hipotéziseit alapul véve) alapján megállapítható, hogy **az össznépesség 2020-ig évtizedenként mintegy 1,5%-kal**, majd ezt követően egyre gyorsuló ütemben csökken. **A fiatal korosztályok csökkenése ennél jelentősebb, évtizedenként 6-8%.** Mindennek következtében a 2000-es évek első két évtizedében a 0–14 éves korosztály 15%-os arányra csökken az össznépességén belül, a 65 éves és idősebb korosztály pedig 2020-ra megközelíti a 20%-os arányt (31. táblázat és 29. ábra).

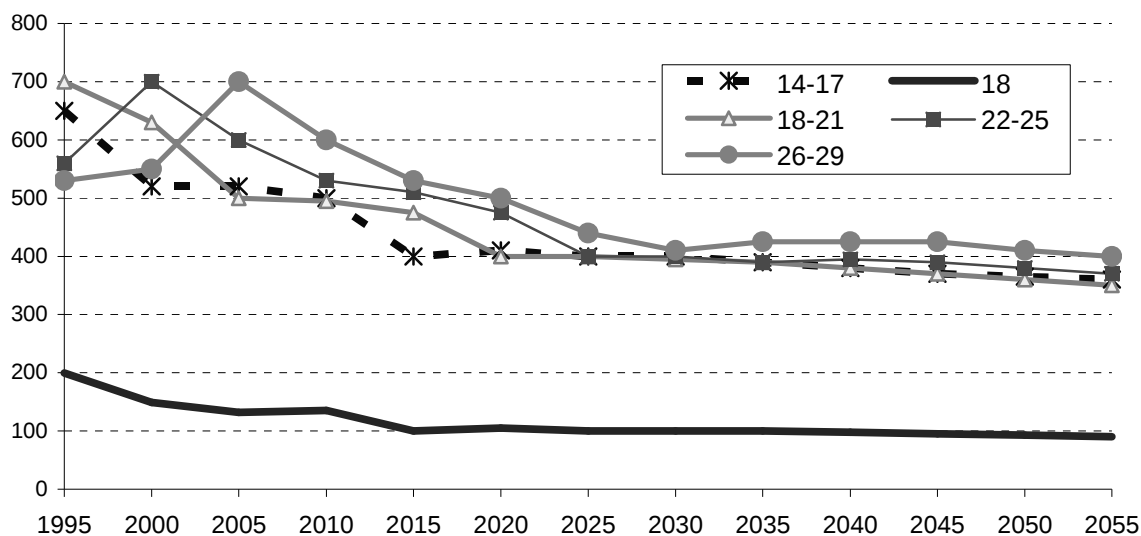
31. táblázat

A szakképzés szempontjából meghatározó korcsoportok létszámának alakulása
Magyarországon 2055-ig (E fő)

Népesség-korcsoportok	1995	2000	2005	2010	2015	2020	2030	2040	2050
14–17	637,4	510,6	503,3	475,7	397,7	408,2	417,3	386,6	352,4
18	179,7	140,8	127,9	129,2	107,8	100,1	104,7	100,4	89,4
18–21	703,8	605,2	509,7	508,9	462,7	398,3	420,5	410,0	363,4
22–25	569,6	706,5	581,0	518,3	515,7	453,9	426,9	428,1	387,9
26–29	523,3	563,8	692,4	560,9	526,8	518,2	420,4	437,1	417,2

Forrás: Oktatási Minisztérium, 2003

Az előrejelzések tehát pesszimistikusak, a demográfusok közötti vita csak a népességszám-csökkenés ütemében van. Az összlakosságon belül várhatóan nő a roma népesség aránya (Hablicsek László: A roma népesség, demográfiai jellemzők, kísérleti előreszámítások 2050-ig. KSH Népességtudományi Intézet, Bp. 1999.).

25. ábra

Szakképzés szempontjából potenciális népesség arányának változása

- b) A demográfiai tendenciákat alapul véve egyértelműen állítható, hogy **az Észak-magyarországi régióban az iskolai szakképzésbe belépő népesség létszáma az elkövetkező évtizedben kb. 10%-kal csökken.** A csökkenés különösen jelentős lesz a 2010-et követő években.

Oktatáspolitikai szempontból rendkívül fontos, hogy a roma népesség aránya a szakképzés szempontjából releváns korosztályok esetében (is) jelentősen növekszik. A 18 évesek között a cigány népesség aránya 2005-ben nagyjából 10% körül alakul, 2020-ban 14% fölé kerül, 2050-ben pedig (az előrejelzések szerint) meghaladja a 20%-ot. A hagyományos iskolai rendszerű szakképzésbe jelentkezők számának csökkenése mellett ezért felértékelődik a 18–32 éves korosztály.

Konklúziók

- A régió lakónépessége 2020-ig várhatóan a 2000. évihez képest 5-6%-kal csökken.
- Az élveszületések arányán belül a 2000. évi bázishoz képest 6-8%-kal nő a roma születések száma.
- Az iskolai szakképzésbe belépő népesség egyrészt a negatív demográfiai tendenciák, másrészt az elszívó hatás következtében min. 10%-kal csökken 2020-ra (a 2000. évihez képest).
- A térségbe történő be- és eláramlással érdemben nem lehet számolni.

4.2 A régió gazdasági és munkaerő-piaci tendenciái

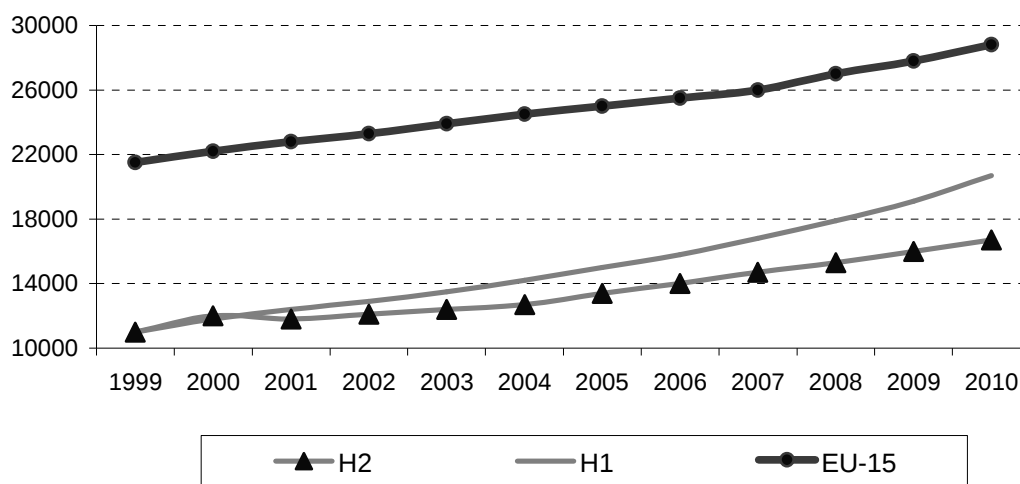
Az elkövetkező másfél évtizedben a hazai gazdasági és társadalmi folyamatokat alapvetően az **európai uniós tagsággal járó konzekvenciák határozzák meg**. Ezek közül témánk szempontjából az alábbiakat érdemes kiemelni:

- Vélelmezhetően felgyorsul a regionális közigazgatás kialakítása, megindul a döntési kompetenciák decentralizációja; a regionális közigazgatásnak nő a tervező kompetenciája.
- Erősödik a nemzetközi konjunktúra, ennek pozitív hatásait elsősorban az ipari termékeket exportálók és a külföldi érdekeltségű vállalkozások tudják kihasználni.
- Az EU-tagság első éveiben a hagyományos agrárgazdaságok és az agráriumban foglalkoztatottak száma csökkenni fog.
- A feketemunka (a megszorítások hatására) várhatóan emelkedni fog.
- A hazai GDP növekedési üteme 2006-ig éves szinten 3,5% körül fog mozogni, meghaladja az EU átlagos növekedési ütemét; ezzel párhuzamosan a munkanélküliségi ráta növekedése (0,5–1% ponttal) is várható.
- Gyakorlatilag befejeződik a hazai privatizáció.
- Lassan kialakul az EU Strukturális Alapokhoz kapcsolódó pályázati kultúra.
- Az első évtizedben jelentősebb tagállami irányú munkaerő-piaci mozgásra nem lehet számítani. A tagállamokból érkező munkaerő a szakképzésben részt vevők munkaerő-piaci pozícióját (szemben a felsőfokú végzettségűekkel) érdemben nem befolyásolja.

Magyarország az elmúlt négy évben nemzetközi viszonylatban is igen jelentős gazdasági növekedést ért el. Az 1 főre jutó GDP volumene 2002–2003 között évente átlagosan 3,7%-kal emelkedett. Az EU-országok növekedése az elmúlt évek átlagában 1,7% volt.

Milyen esélye van a magyar gazdaságnak arra, hogy közeledjen az EU-országok átlagának szintjéhez, ill. utolérje azokat? Azt minden okunk megvan feltételezni, hogy a magyar gazdaság növekedése a következő 10 évben magasabb lesz, mint az EU-országoké. Bizonyosra vehető, hogy az EU-ban előrejelezhető 2% körülínél magasabb növekedést lehet elérni, s ennek következtében a szintkülönbség is csökken. A kérdés csupán az, milyen mértékben. Optimista feltételezés szerint az 1 főre jutó hazai GDP 2003-tól évente átlagosan 4,5, az EU-átlag pedig 2%-kal nő, azaz az ütemkülönbség 2,5 százalékpont. Ekkor a magyar GDP/fő vásárlóerő-paritáson számítva 6 év múlva, 2010-ben eléri az EU-országok átlagának 6,5%-át. (Hangsúlyozni kell, hogy átlagos növekedésről van szó, amelyetől a tényleges növekedés az egyes években eltérhet.)

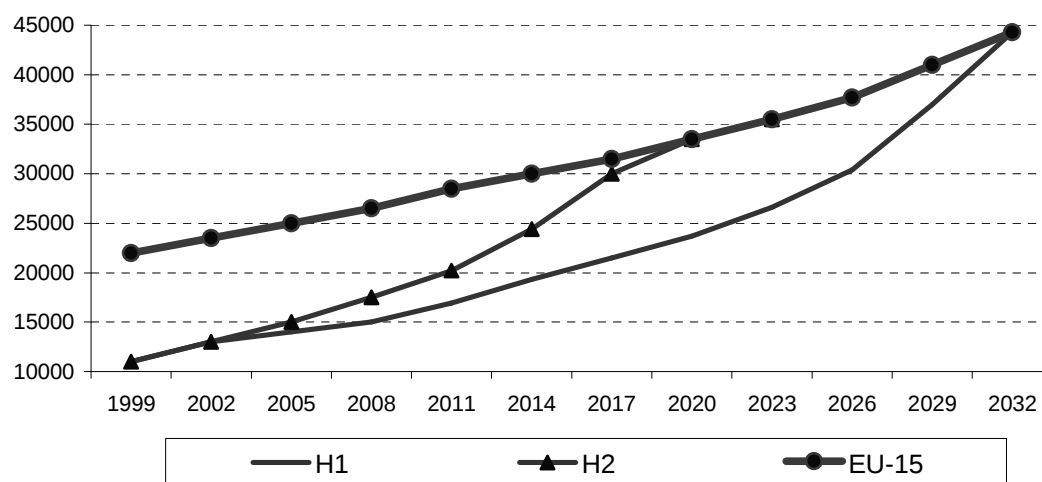
A **második változat** 3,8%-os átlagos magyar növekedést feltételez a következő években, azaz az előrejelzett EU-átlagnál csak 1,8 százalékponttal magasabbat. Ebben az esetben a magyar 1 főre jutó GDP 6 év múlva az EU-átlag 57%-ára emelkedne.

26. ábra

A magyar és az EU GDP/fő, illetve 2,5 százalékpontos ütemkülönbség esetén

Nyilván az eltérő növekedési ütem eltérő utolérést is jelent (31. ábra).

27. ábra

Utolérés esélyei

Az Észak-magyarországi régió gazdaságát 2020-ig az alábbi hatások befolyásolják:

- A kelet-szlovákiai és a dél-lengyelországi régiók társadalmi-gazdasági folyamatainak régióra gyakorolt hatása nő.
- A kistérségek közötti (különösen az EU forrásaként folyó) verseny felerősödik.
- Javulni fog a régió elérhetősége, ill. a régió belüli logisztikai viszonyok.
- Regionális tudásközpont(ok) jönnek létre.
- *Vegyipar*: tovább nő az ágazaton belül a tökekoncentráció és a K+F igény; a vegyipari társaságok és a kapcsolódó érdekeltségek tőzsdei árfolyam érzékenysége nő, erősödik a fúziós tendencia.
- *Mezőgazdaság, élelmiszer-gazdaság*: tovább nő a mező- és élelmiszer-gazdasági integrációk súlya; tovább nő a biotermékek és készítmények iránti igény; az 1-2 személyes gazdaságok száma csökken.

- *Gépipar*: tovább nő az ágazat súlya; nő a hálózatok (klaszterek) ágazati súlya.
- *Turizmus*: nő a réteg (ifjúsági) és a speciális szolgáltatásokat (egészségmegóvás, rekreáció) biztosító turizmus jelentősége.

A régió gazdasági felzárkózása elképzelhetetlen a gazdaság szerkezetének változtatása, a régió exportképességének növelése nélkül. Az Észak-magyarországi régióra vonatkozó gazdasági prognózis kapcsán elvileg három alaphipotézis állítható fel:

- Az **első változat** szerint a régió, ill. a megyék gazdasági teljesítménye, a GDP növekedési üteme tartósan alatta marad az országos átlagnak (**pesszimisztikus változat**).
- A **második változat** szerint a GDP növekedési üteme egyre inkább összhangba kerül az országos átlaggal, így megindulhat a régió lassú, hosszan tartó felzárkózása.
- A **harmadik változat** azt feltételezi, hogy a régió gazdaságfejlődési dinamizmusa tartósan az országos átlagot meghaladó mértékű lesz, ami lehetőséget adna a gyors gazdasági felzárkózásra (**optimisztikus változat**).

A stratégia összeállításakor az első (pesszimisztikus) és a második változatot vettük figyelembe.

32. táblázat

Az egyes gazdasági ágakban foglalkoztatottak aránya, 1980-ban, 2000-ben és 2010-ben (%)

	1980				2000				2010			
	B-A-Z	Nógrád	Heves	Országos	B-A-Z	Nógrád	Heves	Országos	B-A-Z	Nógrád	Heves	Országos
Mezőgazdaság	15,8	15,7	18,3	17,3	4,3	2,9	6,0	4,9	3,0	3,0	4,0	4,0
Ipar	44,2	43,7	37,3	35,1	33,6	43,,	39,6	30,8	40,0	40,0	40,0	35,0
Építőipar	6,8	7,0	8,1	7,6	4,0	4,2	3,5	4,2	6,0	5,0	5,0	5,0
Szolgáltatás	33,2	33,5	36,4	40,0	58,2	50,0	50,9	30,2	51,0	52,0	51,0	56,0
Összesen:	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: KSH

5. AZ EU ÉS A NEMZETI FEJLESZTÉSI TERV SZAKKÉPZÉSSSEL KAPCSOLATOS AJÁNLÁSAI

Mint ismeretes, **az Európai Unió a szakképzéssel kapcsolatosan általános érvényű alapelveket fogalmazott meg** (a Tanács 63/266. EGK. számú határozata). A magyarázat egyszerű: a személyek szabad mozgása aligha képzelhető el a szakképesítések, ill. az oklevelek kölcsönös elismerése nélkül; ehhez pedig ezeknek a képzéseknek, ill. az oktatásnak egységes elvárásoknak kell eleget tenniük.

Közvetve az **Amszterdami Szerződés** mondja ki, hogy az Európai Uniónak a tagállamokkal szorosan együttműködve hozzá kell járulnia és anyagilag támogatnia kell az európai **oktatás minőségének fejlődését**, illetve az európai gondolkodásmód megjelenését az oktatási módszertanban. Ugyanebben a szerződésben megjelenik azon összeurópai kötelezettség is, amely szerint a tagállamoknak támogatni kell az **egy életen át tartó tanulási** (lifelong learning) és **oktatási módszerek kidolgozását** és megvalósítását. Így az Európai Unió, bár közvetlenül nem, közvetve mégis kiegészítő szerepet betöltő jogi, pénzügyi és szervezeti háttérrel jelent a tagállami oktatáspolitikai formálásában.

Az Európai Unióban nincsen tehát külön jogszabály, amely kötelezné a tagállamokat valamely oktatáspolitikai lépés megtételére, vannak azonban a tagállamok által közösen elfogadott és aláírt nyilatkozatok, a különböző oktatási szervezetektől ajánlások, amelyeket az Európai Unió figyelembe vesz, amikor az új oktatási programciklus prioritásait kidolgozza. Az 1999-es bolognai nyilatkozat az első, amelyben lefektették az Európai Unió oktatáspolitikájának stratégiáját, azaz minden olyan program, ami az európai egységet tükrözi, vagy ami egy európai dimenzióban mutatja be az adott oktatási területet, az támogatásra alkalmas és képes. A jelenlegi programok 2006. december 31-ig tartanak, amikortól egy újabb hétéves időszak kezdődik. Ennek az újabb programciklusnak már elkezdték kidolgozni a vázát, amely két pilléren épül: oktatásra és kutatásra.

Bár alapjaiban nagy változásokra nem kell számítani az oktatáspolitikai irányát tekintve, a 25 tagállamra bővülő Európa, az előző évek tapasztalatai, a globalizálódás teremtette versenyhelyzet mégis produkálhat újításokat.

Az EU-ban ismeretlen fogalom a felnőttképzés (a megfelelő terminológia a CVT, a Continuing Vocational Training). A hangsúly a **folyamatos** tanuláson van – ez fordítható le magyarra **egész életen át tartó tanulásként**.

A **szakképzés első szakképzésre, továbbképzésekre, átképzésekre való felosztása** (life long learning – egész életen át tartó tanulás) a **tagállamok gyakorlatában egységes**. Az ún. **első szakképzés** különböző szintű képzettség megszerzéséért és különböző szervezeti keretek között folyhat (ide kell sorolni az egyetemi képzést is). **Kiemelt elvként fogalmazódik meg, hogy:**

- a foglalkoztatáspolitikai egyik legfontosabb eszköze a szakképzés;
- a munkaerőpiac nem a képesítés, hanem a szakismeret piaca;
- a szakismeret mellett egyre fontosabb egyéni kvalitásokká válnak a nyelvismeret, az információ-technikai felhasználói ismeretek, a szociális érzékenység, a teammunkára való alkalmasság, a nyitottság stb.;
- az **új képesítések** megszerzését elérhetővé kell tenni a már **munkában állók számára is**.

A szakképzési rendet ennek megfelelően **szociális párbeszéd** útján kell kialakítani, melyben feltétlenül részt kell venniük a munkaadóknak, a munkavállalóknak és a szakma képviselőinek. A szakképzési rend a nemzeti hatáskörbe utalt oktatási rendszer része, tehát nemzeti belügy. Az uniós szerződés egyedül azt írja elő, hogy lennie kell ilyen rendnek. A nemzeti szakképzési program kialakítását az EU pályázati pénzekből támogatja csakúgy, mint a kapcsolódó intézményi feltételek megteremtését.

Nincsenek jogharmonizációs köteleességek, de **prioritásokat** meghatároz a dokumentum, melyek meg-
szívlelendő ajánlások. Ilyen az is, hogy a kormány feladata, hogy a munkahelyi képzéseket kapcsolja be a
szakképzésbe. Eszerint kikerülhetetlenné válik a **gazdasági partnerek bevonása**.

Az Európai Unió oktatást érintő célkitűzései 2010-re

- Valamennyi tagállamnak a 2000. évhez képest legalább felére kell csökkentenie a korai iskolaelhagyók arányát, annak érdekében, hogy az uniós átlag e területen 10% alá csökkenjen.
- A tagállamoknak legalább felére kell csökkenteniük a nemek közötti aránytalanságot a matematika, természettudomány és technológiai területen végzettséget szerzők körében úgy, hogy eközben a végzettek száma 2000-hez képest jelentősen növekedjék.
- A tagállamoknak biztosítaniuk kell azt, hogy az Unió szintjén átlagosan a 25–64 évesek legalább 80%-a felső középfokú végzettséggel rendelkezzen.
- Az olvasás, matematika és természettudomány területén a gyengén teljesítők arányát minden tagállamban legalább felére kell csökkenteni.
- Az EU átlagában a felnőttképzésben részt vevő 25–64 évesek arányát legalább 15%-ra kell növelni úgy, hogy ez az arány sehol ne legyen 10%-nál kevesebb.

Forrás: European benchmarks..., 2002.

Az egységes szakképzési politika végrehajtásának általános alapelveiről hozott tanácsi határozat preambuluma szerint „**a hatékony szakképzés közös politikájának bevezetése elősegíti a munkavállalók szabad letelepedési jogának bevezetését**”, valamint „keresőképes korának különböző szakaszaiban mindenkinek lehetőséget kell kapnia arra, hogy megfelelő képzésben, továbbképzésben és az esetleges szükséges átképzésben részesüljön”.

E határozat a közös szakképzési politika esetében tíz **általános alapelvet** fogalmaz meg, melyek közül az alábbiakat érdemes kiemelni:

- a) A tagországoknak olyan programokat és olyan terveket kell megvalósítani, amelyek az általános alapelvekkel és az azokból adódó végrehajtási intézkedésekkel összhangban állnak. Lehetővé kell tenni, hogy **mindenki megfelelő** képzést kapjon, ill. **szabadon választhasson** oktatási intézményt, képzési formát.
- b) A szakképzésnek olyan **átfogó szakmai képzést** kell adnia, amely elősegíti a személyiség **harmonikus fejlődését**, a műszaki haladást, az új gyártási eljárások bevezetését, és eleget tesz a szociális és gazdasági fejlődés követelményeinek.
- c) A szakképzésnek, továbbképzésnek és átképzésnek **szoros kapcsolatban** kell állnia a **gazdasággal**, mert csak így felelhet meg az elé támasztott követelményeknek.
- d) A szakképzés során a **pályaválasztást elősegítő tanácsadásra** különös figyelmet kell fordítani.
- e) A Bizottság a tagországokkal szorosan együttműködve a szakképzéssel kapcsolatban kutatásokat folytat a közös politika megvalósíthatósága érdekében és különösen azért, hogy elősegítse a Közösségen belül a szakmai alkalmasság elismerését és **a munkaerő szabad területi és szakmai áramlását**.

- f) A Község a szakképzés területén is segíti **más tagállamok tapasztalatainak megismerését** (tapasztalatcserék).
- g) A Bizottság a szükségletek alapján, a tagországokkal közösen különböző **képzések alapkövetelményeit összehangolja**.
- h) A felnőttek gyorsított képzése vagy átképzése révén a dinamikus változó **munkaerő-piaci viszonyok kiegyensúlyozására** törekszenek a tagországok.

A Maastrichti Szerződés a 127-es cikkelyt az alábbi prioritások megjelölésével módosította:

- Az **iparban zajló változások szakképzési alkalmazásának elősegítése** (munkanélküliek átképzése a munkaadók igénye által meghatározott irányban – ennek nem feltétlenül az a módja, hogy a területileg illetékes munkaügyi központ vitatható eredményességgel felméréseket végez a munkaerőpiacon).
- **Munkaerő-piaci integráció segítése az alap- és továbbképzés fejlesztésével** (cél, hogy a munkavállaló be se kerüljön a munkanélküliek körébe – ha már bekerült, úgy az előző pont érvényes rá).
- **A képzéshez való hozzájárulás támogatása a mobilitás növelésével** (a külföldi oktatási intézmények is komolyan érdekeltek lehetnek belföldi munkaerő képzésében!).
- **A képzési szektor és a vállalatok közötti együttműködés elősegítése** (a cégek tartsák el a nekik megfelelő oktatási intézményeket).
- **A tagállamok tapasztalatcseréje** (egy kiskapu az egységesítés felé).

A **Fehér Könyv**, mely az oktatáspolitikára vonatkozó elvárások gyűjteménye, további prioritásokat is megfogalmaz. Ilyenek az oktatás eszközeivel való fellépés a **hátrányos helyzetűek kirekesztettsége ellen** (a II. esély program), illetve a **három a közösségben beszélt nyelv** ismeretének követelménye (legalább két nyelvvizsga a diplomához!).

A **European Social Dialogue** során megfogalmazódott továbbá, hogy az egy életen át tartó tanulás joga állampolgári jog; ebben a munkaadónak kiemelt szerepe van, de a munkaadó érdekei mellett az egyén karriertámogatása is meghatározó legyen a továbbképzésben; illetve a nemzeti képzési jegyzék összehangolása a vállalati képzésekkel.

További fontos és kiemelt témák: a nők esélye a képzéshez jutásban, a szakképesítési rendszer átláthatósága (nem csak a szakma számára), illetve a motiváció szerepe. Ezeknek az elveknek a gyakorlata több területen is érvényesül:

- az ISO 9001, ill. az ISO 9002 minőségbiztosítási rendszerben, amely előírja a **vállalati képzési terv** elkészítését és végrehajtását (függ a cég méretétől, tevékenységének komplexitásától, terveitől és környezetének stabilitásától);
- **karriertervező központok** létrehozásában (vállalat/állami), ahol szükségletelemzés útján választható ki a megfelelő képzés.
- A regionális együttműködés: monostrukturális régió helyett egységes szempont és referenciarendszeren alapuló **regionális képzési terv**, mely a munkaerő helyben tartására koncentrál.

A vonatkozó közösségi szakpolitikai dokumentumok és főbb jellemzőik a következők:

- Európai Foglalkoztatási Stratégia,
- az egész életen át tartó tanulás stratégiája,
- a társadalmi beilleszkedés elősegítésének stratégiája.

Európai Foglalkoztatási Stratégia

A stratégiában szereplő ún. *Foglalkoztatási Irányvonalak* (foglalkoztathatóság javítása, vállalkozói készségek fejlesztése, munkavállalók és vállalkozók alkalmazkodóképességének fejlesztése, valamint a nők és férfiak esélyegyenlőségének elősegítése) alapvető rendeltetése a szakképzett és alkalmazkodni képes munkaerő biztosításának és a tudásalapú gazdaság versenyképességének elősegítése az európai térség-

ben. Ennek érvényesülését segítik elő a tagállamok által megvalósított, a közös Foglalkoztatási Stratégián alapuló programok. A stratégia hosszú távú célja a teljes foglalkoztatottság megteremtése az Európai Unió tagállamaiban.

Az egész életen át tartó tanulás stratégiája

Az egész életen át tartó tanulás stratégiájának megfogalmazására a Lisszabonban megtartott csúcsterveken került sor. A stratégia építőköveit a következő elemek képezik:

- partnerségi megközelítés, a formális rendszereken belül és azokon kívül tevékenykedő minden érintett szereplő együttműködése;
- a tanulók, illetve a potenciális tanulók, a társadalom és a munkaerőpiac képzési igényeinek megismerése;
- az erőforrások megfelelő biztosítása;
- a tanulási lehetőségekhez való hozzájutás elősegítése;
- a tanulás kultúrájának megteremtése a tanulási lehetőségek bővítésével, a részvétel növelésével és a tanulás ösztönzésével;
- a kiváló minőség biztosítására való törekvés.

A Lisszabonban elfogadott cél magyarországi oktatási/képzési rendszerekben való érvényesítésének elősegítése a Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Program (HEFOP) kiemelt célkitűzései közé tartozik.

A társadalmi beilleszkedés elősegítésének stratégiája

A társadalmi beilleszkedés elősegítésének stratégiáját az Európai Tanács fogadta el Nizzában 2000 decemberében. A stratégia értelmében a tanács felhívta a tagállamokat tagállami szintű akciótervek kidolgozására a következő alapelvek szerint:

- A foglalkoztatottság lehetővé tétele és a forrásokhoz, jogokhoz, javakhoz és szolgáltatásokhoz való hozzáférés mindenki számára.
- A társadalmi kirekesztődés kockázatának megelőzése.
- A legveszélyeztetettebbek segítése.
- Minden érintett szereplő mozgósítása.

Az együttműködés erősítésének eszközeként 2002. január 1-jétől a társadalmi kirekesztés elleni stratégiát *Közösségi Akcióprogram* segíti, amelyet öt évre fogadtak el. A program leszögezi, hogy a társadalmi kirekesztődés leküzdése mindenekelőtt a tagállamok feladata, így a program szándéka a *Nemzeti Akciótervek* megvalósításának elősegítése, a tagállamok akcióinak gazdagítása, az országok közti együttműködés, a tapasztalatcsere elősegítése. A **HEFOP** oktatási komponensei között a társadalmi beilleszkedés elősegítésének stratégiája alapvetően a munkaerőpiacra történő beilleszkedéshez szükséges kompetenciák elsajátításához kapcsolódó képzések támogatásánál jelenik meg.

A Nemzeti Fejlesztési Terv szakképzéssel kapcsolatos ajánlásai és programjai

A Nemzeti Fejlesztési Tervben különösen a Humánerőforrás-fejlesztési Operatív Programban kiemelt súllyal szerepel az oktatás. A **főbb prioritások** az alábbiak:

- aktív munkaerő-piaci politikák támogatása,
- a társadalmi kirekesztődés elleni küzdelem a munkaerőpiacra való belépés elősegítésével,
- az egész életen át tartó tanulás támogatása és az alkalmazkodóképesség elősegítése,
- az oktatási, szociális és egészségügyi infrastruktúra fejlesztése.

A HEFOP-hoz tartozó oktatási programelemek tervezésekor az államigazgatási szervek a lakosság képzettségi szintjét, az iskolarendszerű oktatás és képzés helyzetét és mutatóit, az oktatásban részt vevők arányának változását, a szakképzés jelenlegi helyzetét vették alapul, mint alapvető indikátorokat. 2004–2006

között az öt hazai operatív program közül a Strukturális Alapok forrásaiból a **Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program részesedik a legnagyobb mértékben**, teljes költségvetése összesen 750 millió euró. Ebből mintegy 562 millió euró közösségi támogatás, amit a hazai – elsősorban központi – források további 187 millió euróval egészítenek ki.

A HEFOP keretében megvalósuló intézkedések a hazai foglalkoztatáspolitikai kulcsfontosságú eszközei lesznek a csatlakozást követő időszakban. A Strukturális Alapok közül a HEFOP elsődlegesen az **Európai Szociális Alap (ESZA)** támogatásaira épül, amit az **Európai Regionális Fejlesztési Alap (ERFA)** forrásai is kiegészítenek a humán erőforrás-fejlesztéshez kapcsolódó infrastruktúra fejlesztését támogatva. A tervek szerint a program megvalósításához az ESZA mintegy 385 millió euróval, míg az Európai Regionális Fejlesztési Alap 177 millió euróval járul hozzá.

A program stratégiája három fő **célkitűzésre** épül:

- **Foglalkoztatás bővítése.** A humán erőforrás-fejlesztés eszközei a foglalkoztatás bővítéséhez, a beruházásokhoz kapcsolódó képzési programok támogatásával, a vállalkozóvá válás támogatásával, a kkv-k foglalkoztatási potenciáljának megerősítésével és versenyképességének javításával, valamint a munkanélküliek és az inaktívak munkaerőpiacra való visszatérésének segítésével járulnak hozzá.
- **Versenyképes munkaerő.** A tudásalapú társadalom kihívásainak való megfelelés az ismeretek, a készségek és alkalmazkodóképesség folyamatos fejlesztését kívánja meg, amit az egész életen át tartó tanulás kereteinek kialakítása biztosíthat. Ehhez javítani kell az oktatás és képzés minőségét, erősíteni kell az oktatás és a gazdaság közötti kapcsolatokat, és biztosítani kell a versenyképes tudás és készségek megszerzését.
- **Társadalmi beilleszkedés elősegítése.** A szegénység és a társadalmi kirekesztődés megelőzésének és leküzdésének fontos eszköze a munkaerő-piaci részvétel, a foglalkoztatás. Ahhoz, hogy mindenkinek esélye legyen a munkaerőpiacon való részvételre, a foglalkoztatás, az oktatás és képzés, valamint a szociális szolgáltatások területén egyaránt erőfeszítéseket kell tenni a kirekesztés megelőzésére. A program végrehajtásáért a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztériumban létrehozott **irányító hatóság** felelős.

Az egyes intézkedések végrehajtásával kapcsolatos bizonyos feladatokat az irányító hatóság ún. közreműködő szervezetekhez delegál. A program végrehajtásában a Foglalkoztatási Hivatal, az ESZA Kht., az Oktatási Minisztérium Alapkezelő Igazgatósága, valamint az Egészségügyi, Szociális és Családügyi Minisztérium Strukturális Alap Programirodája látja el a közreműködő szervezetek feladatait.

2004. februárban hat pályázatot hirdetett meg az irányító hatóság:

- HEFOP/2004/2.1.2 A sajátos nevelési igényű tanulók integrált nevelésének támogatása intézményi együttműködés keretében a közoktatás területén.
- HEFOP/2004/2.1.3 A hátrányos helyzetű tanulók integrációs felkészítésének támogatása intézményi együttműködés keretében a közoktatás területén.
- HEFOP/2004/2.1.4 Modellértékű tanoda típusú (extrakurrikuláris) tevékenységek támogatása a hátrányos helyzetű tanulók iskolai sikeressége érdekében.
- HEFOP/2004/3.3 A felsőoktatás szerkezeti és tartalmi fejlesztése.
- HEFOP/2004/3.4.1 Gazdasági Versenyképesség Operatív Program keretében megpályázott beruházásokhoz és egyéb fejlesztésekhez kapcsolódó képzések megvalósítása.
- HEFOP/2004/3.4.2 A vállalkozói készségek fejlesztését célzó képzések támogatása.

A részletes pályázati kiírások megtalálhatók az irányító hatóság honlapján, a www.hefop.hu címen. Ugyanitt letölthetők az egyes pályázatok benyújtásához szükséges dokumentumok.

A HEFOP oktatási/képzési elemeinek megvalósításához kapcsolódó intézményrendszer

A Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program irányító hatósága a Foglalkoztatáspolitikai és Munkaügyi Minisztérium. Feladata a program irányítása, koordinálása a monitoring bizottság felügyelete mellett.

Az irányító hatóság felelős az OP működésének ellenőrzéséhez szükséges statisztikai és egyéb jellegű adatok gyűjtéséért, minden évben végrehajtási jelentést kell készítenie az operatív programról az Európai Bizottság számára. Az irányító hatóság felelős az egyes intézkedések keretei között elosztott támogatások szabályszerű felhasználásáért, felelős továbbá a program működése során a speciális EU jogi normák érvényesüléséért, különös tekintettel a versenypolitika és a közbeszerzési politika körébe tartozó szabályokra. Az irányító hatóság feladata, hogy minden szükséges információt továbbítson a kifizető hatóság felé a feltárt szabálytalanságokról, azonosításukról, kezelésükről és korrekciójukról.

Feladata az összesített kiadási kimutatások előkészítése és továbbítása az **OP** szintjén, a köztes kifizetések összefoglalásának továbbítása a **KH** felé, havi számlakimutatások és minden szükséges, a **KH** által kért adat továbbítása, beleértve azokat, amelyek a nemzeti társfinanszírozásra vonatkoznak. Az **irányító hatóság** feladata továbbá az **operatív programhoz** tartozó kommunikációs feladatok ellátása, amelynek biztosítására a hatóságon belül külön apparátust hoztak létre. A kommunikációs stratégia általános célja a Strukturális Alapok pénzügyi forrásaiból támogatott, a humán erőforrás fejlesztését célzó közép- és hosszú távú programok és intézkedések megismertetése és népszerűsítése a potenciális pályázó szervezetekkel (közvetlen célcsoport), illetőleg a programok eredményeinek lehetséges hasznélvezőivel (közvetett célcsoport).

A HEFOP oktatási szférát érintő intézkedéseinek végrehajtásában közreműködő szervezetként vesz részt az **Oktatási Minisztérium Alapkezelő Igazgatósága (OMAI)**. A felnőttképzésre vonatkozó intézkedések közreműködő szervezete az **ESZA Kht.** E szervezetek alapvetően az intézkedéshez tartozó pályázati kiírásokhoz kapcsolódó adminisztratív jellegű feladatokat látják el. A pályázatokat ezen intézményekhez kell beadni, itt történik az elsődleges értékelés, majd a közreműködő szervezetek javaslatára hozza meg az adott pályázat támogatására vonatkozó végső döntést az operatív program irányító hatósága.

HEFOP-intézkedések az Oktatási Minisztérium Alapkezelő Igazgatóságának közreműködésével

1. Hátrányos helyzetű tanulók esélyegyenlőségének biztosítása az oktatási rendszerben (*HEFOP 2.1 Intézkedés*).
2. Az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges készségek, képességek és kompetenciák fejlesztésének ösztönzése (*HEFOP 3.1 Intézkedés*).
3. A szakképzés tartalmi, módszertani, és szerkezeti fejlesztése (*HEFOP 3.2 Intézkedés*).
4. A felsőoktatás szerkezeti és tartalmi fejlesztése (*HEFOP 3.3 Intézkedés*).
5. Az oktatási és képzési infrastruktúra fejlesztése (*HEFOP 4.1 Intézkedés*).

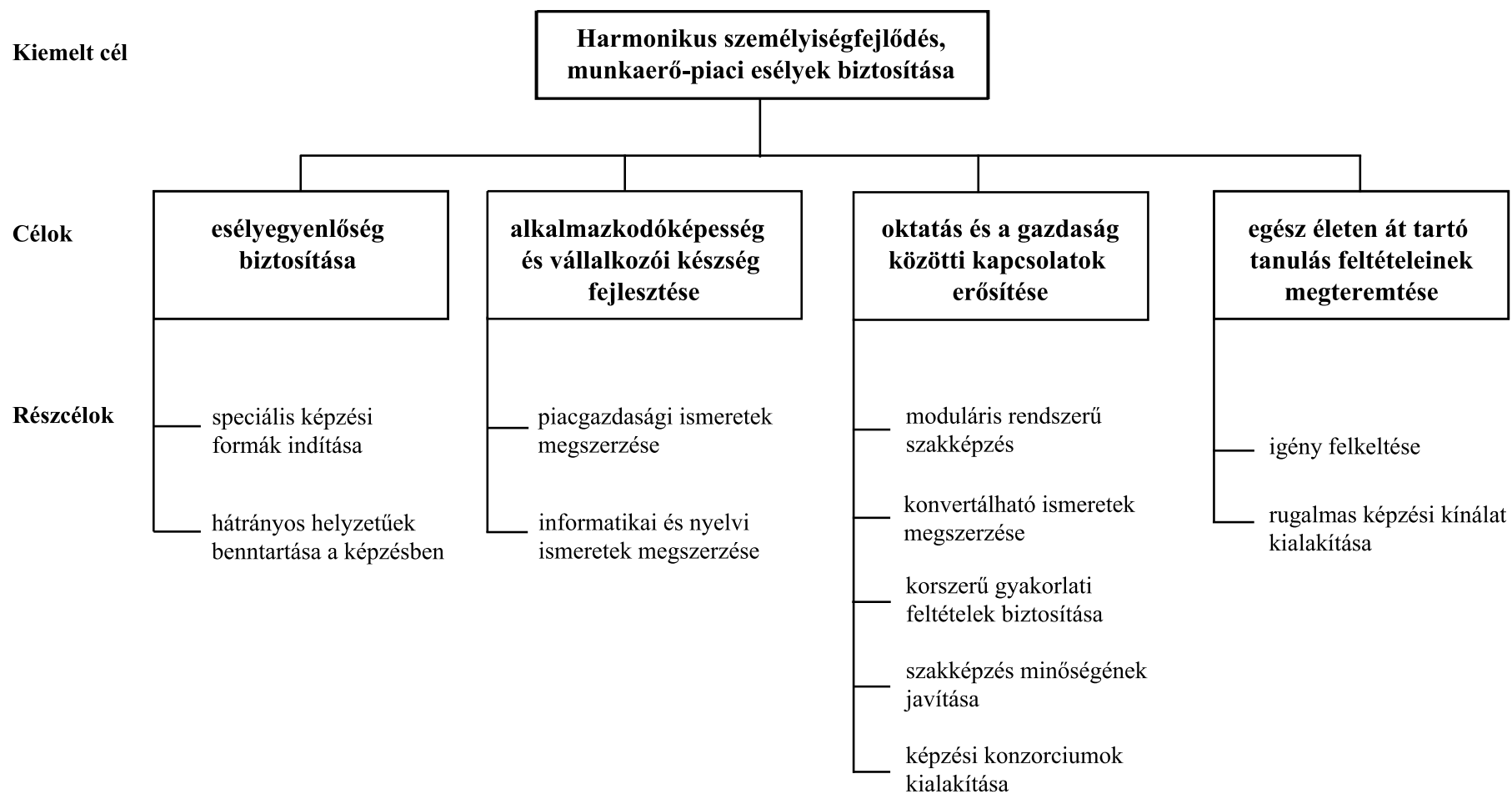
6. STRATÉGIA

Az Észak-magyarországi régió 2007-ig terjedő szakképzési stratégiájának alapvető célja a gazdasági felzárkózás esélyének megteremtését támogató képzési és intézményhálózati struktúra kialakítása, ill. korábban az ehhez szükséges személyi, tárgyi feltételek meghatározása, ill. a forrásteremtés. A szakképzési stratégia azért is nélkülözhetetlen, mert az elkövetkező két évben az EU által nyújtott támogatások képezhetik a szakképzés fejlesztésére fordítható források meghatározó hányadát. A stratégia alapvetően célokat tűz ki, módszereket határoz meg, felméri az erőforrásokat, ill. keresi azok biztosításának lehetőségét.

6.1 Célok, célhierarchia

Az Észak-magyarországi régió szakképzési stratégiájának célhierarchiáját a 32. *ábra* szemlélteti. A **stratégia kiemelt célja** a harmonikus személyiségfejlesztés, munkaerő-piaci esélyek biztosítása. A fő cél indoklása:

Az iskolai rendszerű oktatás keretei között elsajátított tudás meghatározó módon befolyásolja a munkaerőpiacra belépők munkavállalási esélyeit és lehetőségeit. Ezért az oktatás-képzés rendszerének fejlesztésével biztosítani kell, hogy a fiatalok az iskolai rendszerű képzésben megszerezhessék azokat a kulcsfontosságú készségeket és ismereteket, amelyek nélkülözhetetlenek a munkaerőpiacra történő beilleszkedéshez. A képzésnek meg kell alapozni az egész életen át tartó tanulás iránti igényt. Stratégiai fontosságú az **oktatási rendszer és a gazdaság közötti kapcsolatok erősítése**. Az oktatási rendszer struktúrájának és az általa átadott tudásnak, készségeknek folyamatosan követni kell a munkaerőpiac igényeit. Ösztönözni kell a munkavállalók formális, nem formális és informális tanulását.

28. ábra

Észak-magyarországi régió középtávú szakképzésfejlesztésének célhierarchiája

A kiemelt cél elérésének feltételei:

- a) az esélyegyenlőség biztosítása,
 - b) az alkalmazkodóképesség és a vállalkozói készség fejlesztése,
 - c) az oktatás és a gazdaság közötti kapcsolatok erősítése,
 - d) az egész életen át tartó tudás feltételeinek megteremtése.
- a) **Esélyegyenlőség biztosítása.** Ezen belül kiemelten kell kezelni:
- a hátrányos helyzetűek szakképzését;
 - a roma fiatalok szakképzési rendszerben történő benntartását, a szakképzettséget szerettek arányának növelését.
- b) **Alkalmazkodóképesség és vállalkozói készség fejlesztése.** Ezen belül az alábbi részcélok fogalmazhatóak meg:
- a gazdaság igényeihez igazodó képzési kínálat kialakítása;
 - a változó gazdasági környezethez igazodó vállalkozási készségek fejlesztése;
 - megfelelő tartalmú képzési kínálat és infrastruktúrával rendelkező rendszer kiépítése;
 - informatikai és nyelvi ismeretek megszerzése;
 - a versenyképességet javító képzési programok bevezetése.
- c) **Az oktatás és a gazdaság közötti kapcsolatok erősítése.** Ezen belül az alábbi célok megvalósítására kell törekedni:
- moduláris rendszerű, EU-normáknak megfelelő szakképzés;
 - konvertálható ismeretek megszerzése;
 - korszerű gyakorlati feltételek biztosítása;
 - képzési konzorciumok kialakítása;
 - szakképzés minőségének javítása.
- d) **Az egész életen át tartó tanulás feltételeinek megteremtése.** Ezen belül az alábbi részcélok fogalmazhatóak meg:
- az ismeretszerzési, a szakmai mobilitás iránti igény növelése;
 - a felnőttkori tanulásra való igény megteremtése;
 - a munka világából kikerülő nők átképzési hajlandóságának növelése;
 - rugalmas képzési kínálat kialakítása.

6.2 Programok

Az előbbieken megfogalmazott **célok** elérése érdekében **az Észak-magyarországi régió esetében az alábbi három stratégiai program** (prioritás) fogalmazható (33. táblázat):

- **életpálya-tervezési program;**
- **hálózatfejlesztési program;**
- **képzésfejlesztési program.**

Az egyes prioritásokhoz olyan operatív programokat rendeltünk, amelyek direkt és indirekt módon hozzájárulnak

- a képzetten munkaadópiac megteremtésével a régió gazdasági versenyképességének növekedéséhez;
- az egyének elhelyezkedési lehetőségeinek javításához és így az életszínvonaluk emeléséhez;
- a régió belüli társadalmi-gazdasági kohézió kialakításához.

A régió középtávú szakképzés-fejlesztési stratégiájában 10 programra tettünk javaslatot, ezek:

- *Útjelző*: tanácsadás fejlesztési program;
- *Empátia*: tanárfelkészítő program;
- *Érvényesülés*: diákfelkészítő program;
- *Háló*: a képzőhelyek kapcsolati rendszerének fejlesztési programja;
- *Mozgástér*: a képzésben részt vevők mobilitásnövelési programja;
- *Tudás*: a szakképzés képzési struktúrájának fejlesztési programja;
- *Hozzáértés*: gyakorlati képzés fejlesztési programja;
- *Élettér*: a szakképzésen belüli átjárhatóság fejlesztési programja;
- *Kézfogás*: a képzésben részt vevők vonzáskörét fejlesztő program;
- *Esély*: a hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségi programja.

Az operatív programok egyrészt önmagukban is zárt feladatokat jelentenek, ugyanakkor nyilván nem teljesen függetlenek egymástól. A közöttük meglévő ok-okozati kapcsolat sokrétű, amely további eredmény-növelő hatású (34. táblázat).

33. táblázat

Észak-magyarországi régió középtávú szakképzés-fejlesztési stratégiájának programstruktúrája

Stratégiai programok		
1. prioritás	2. prioritás	3. prioritás
Életpálya-tervezési program	Hálózatfejlesztési program	Képzésfejlesztési program
Operatív programok		
1.1 Operatív program	2.1 Operatív program	3.1 Operatív program
„Útjelző” – tanácsadás-fejlesztés	„Háló” – kapcsolatok, együttműködések fejlesztése	„Tudás” – képzési struktúra fejlesztése
1.2 Operatív program	2.2 Operatív program:	3.2 Operatív program
„Empátia” – tanárfelkészítés	„Hozzáértés” – gyakorlati képzés fejlesztése	„Élettér” – horizontális képzésfejlesztés
1.3 Operatív program	2.3 Operatív program	3.3 Operatív program
„Érvényesülés” – diákfelkészítés	„Mozgástér” – mobilitás növelése	„Kézfogás” – vonzáskörbővítés
		3.4 Operatív program
		„Esély” – hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségének megteremtése

34. táblázat
Az operatív programok kapcsolatai

		1.1	1.2	1.3	2.1	2.2	2.3	3.1	3.2	3.3	3.4
1.1	Tanácsadói program				X			X	X	X	X
1.2	Tanáralkészítói program	X			X	X	X	X		X	
1.3	Diákalkészítési program		X			X	X		X		
2.1	Kapcsolati háló program						X	X	X	X	
2.2	Gyakorlati képzésfejlesztési program	X	X	X	X		X	X	X	X	X
2.3	Mobilitási program		X	X		X			X	X	
3.1	Infrastruktúrafejlesztési program			X	X		X		X	X	X
3.2	Horizontális fejlesztési program	X	X	X	X	X	X	X		X	X
3.3	Vonzáskör-bővítési program	X				X	X		X		X
3.4	Hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatási programja	X	X	X	X				X		

A program struktúrája egységes, könnyen áttekinthető, szorosan kapcsolódik a Nemzeti Fejlesztési Terv operatív programjainak szerkesztéséhez (evvel is a forrásteremtést kívántuk segíteni). Forrásteremtés szempontjából természetesen kiemelt szerepe van a **Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Programnak** is. A HEFOP átfogó stratégiája 3 egymástól jól elkülöníthető célkitűzésre épül fel, amelyek az alábbiak:

- **foglalkoztatás bővítése,**
- **versenyképes munkaerő kialakulásának támogatása,**
- **társadalmi beilleszkedés elősegítése.**

Az **operatív programhoz** kapcsolódó oktatási és képzési elemek a fent nevezett főbb célkitűzések köré strukturálódnak.

6.2.1 Életpálya-tervezési program

Az életpálya-tervezés része a pályamentáció és pályamentasztás, amelynek segítenie kell a tanuló és a szülő által meghozott tudatos és racionális döntést. A pályamentáció folyamatának eredményeképpen az egyénnek olyan személyes szakmai tervet kell készítenie, amely segíti, hogy konkrét céljai legyenek; felismerteti, hogy választásaiért egyéni felelőssége van, amit egész életén át fel kell vállalni. A pályamentációnak fel kell ébresztenie a fiatalokban azokat az ambíciókat, amelyek információhiány, hátrányos helyzet, vagy a személyes fejlődés üteme miatt magától nem jelentkeznének. A szakközépiskolai képzésben a pályamentáció adhat keretet azoknak a szakmától független képességeknek a fejlesztéséhez, amelyek a munka világában feltétlenül szükségesek (pl. az együttműködési, kommunikációs, problémamentoldási, tervezési képesség).

Az életpálya-tervezési program keretében három

- tanácsadói,
- tanáralkészítói,

- diákfelkészítői

operatív program indítását javasoljuk.

Útjelző tanácsadói operatív program

A pályaorientáció összetett, egyrészt szakmai, másrészt nagyfokú emberismeretet igénylő feladat. A szakképzésbe jelentkezők (különösen az első szakképzésre jelentkező 14 évesek) társadalmi-szociális helyzetüknél fogva tanácstalanok, bizonytalanok. A tanácsadói programnak az első lépéseik megtételét kell a munkaerő-piaci helyzettel összhangban megteremteni. Hasonló bizonytalanság tapasztalható a szakmával már rendelkező, de tartós munkanélkülivé váltak esetében. A programnak számukra is jövőképet kell felvázolnia.

Életpálya-tervezési program: Tanácsadói operatív program	
A program célja	A regionális munkaerő-piaci igényekkel és az egyéni adottságokkal összhangban álló szakmaválasztás (képzés, átképzés) orientációja. Kulcsszavak: • magas színvonalú, személyre szabott képzés, • államilag elismert bizonyítvány szerzése, • személyiségfejlesztés, • szakmaorientált nyelvismeretek és IT-képzés.
A program tartalma	Kistérségi, ill. megyei szintű tanácsadói hálózat kiépítése, road-show-k szervezése; pályaválasztási orientációs programok indítása az általános iskola felső tagozatán.
Érintett szervezetek	• szakképző intézmények • megyei kereskedelmi és iparkamarák • megyei munkaügyi központok • általános iskolák • térségi integrált szakképző központok
Pályázható program	GRUNTVIG-program

A program célja: a szakmaorientáció erősítése, a keresleti, kínálati viszonyok és az egyéni adottságok jobb összehangolása.

A program kulcsszavai:

- magas színvonalú, személyre szabott képzés,
- államilag elismert bizonyítvány szerzése,
- személyiségfejlesztés,
- szakmaorientált nyelvismeret és IT-képzés.

A program tartalma:

A nemzetközi gyakorlatnak megfelelően létre kell hozni a szakképzési tanácsadás Észak-magyarországi regionális hálózatát.

A hálózat munkatársainak feladatai:

- az egyéni igények és képességek megismerése,
- személyes szakmai orientáció,
- személyre, ill. szervezetre szabott képzési programok összeállítása.

Empátia: Tanárfelkészítő operatív program

A nemzetközi tapasztalatok szerint egyre fontosabb az életpálya alakítása. Egyre inkább az a társadalmi és munkaadói elvárás, hogy a képzésben részt vevők tisztában legyenek jövőbeni lehetőségeikkel. A különböző iskola-munka átmenetről szóló irodalmak szerint akkor jó az iskolai segítő tevékenység, ha:

- szimulált körülmények között biztosítja a tanulók számára fontos munkatapasztalatok megszerzését,
- motiválja őket, hogy megismerjék, milyen foglalkozások betöltésére képesek,
- megtanítja őket, hogy az életben hozott döntéseknek következményei vannak,
- lehetővé teszi, hogy ellenőrizzék a különböző döntéshozatali modellek helytállóságát a különböző helyzetekben,
- szerepjátékokat alkalmaz, amelyek a legfontosabb segítő módszerek,
- segíti a képességek, az érdekek, az értékek, a munkavégzési szokások és az egyéni adottságok megtanulását, ezek lehetővé teszik az egyén számára a megfelelő életvitel kialakítását a folyamatosan változó munkakörülmények között,
- lehetővé teszi, hogy a tanulók fejlesszék a munkavállaláshoz szükséges képességeiket.

A program célja iskolai szakemberek felkészítése, akik segítik a képzésben részt vevők pályaeépítési terveinek összeállítását.

Életpálya-tervezési program: Tanárfelkészítő operatív program	
A program célja	Pedagógusok felkészítése a szakképzésben részt vevők pályaeépítési terveinek kidolgozására.
A program tartalma	A továbbképzés, tartalmát tekintve az alábbi elemekből áll: • tárgyalási technikák, • konfliktuskezelő technikák, • személyiségfejlesztő tréning, • önismereti tréning, • szociológiai helyzetelemzés, • pályaeorientációs ismeretek, • tanulási problémákkal küzdő tanulók pedagógiája, • projektmegvalósítás tervezése, • pályázatírási technikák, • informatika, • médiatechnológiai ismeretek.
Érintett szervezetek	• általános iskolák • szakképző intézmények • régió felsőoktatási intézményei • Miskolci Egyetem Továbbképzési Központja • térségi integrált szakképző központok
Pályázható program	GRUNTVIG-program

Érvényesülés: diákfelkészítő program

A kilencvenes években bekövetkezett változások az életpálya-építést nagymértékben újraértékelték. Megjelent a piacgazdaság és a verseny az élet minden területén. Az iskoláknak fel kell készíteni a tanulókat a munkaerő-piaci elvárásokra és az élethosszig való tanulásra. Ellenkező esetben potenciális munkanélkülieket képeznek, és előbb vagy utóbb a szülők nem küldik gyermekeiket ezekbe az iskolákba.

A szakiskolai tanulmányokat befejező, végzett szakmunkások munkaerő-piaci esélyeinek növelése érdekében, szakmai életútjuk megalapozásához nélkülözhetetlen feltétel a pályaeorientációs ismereteik megalapozása, illetve bővítése az iskolai nevelés-tanítás folyamatában. A tudatos pályatervezéshez szükséges készségek kialakítása, fejlesztése szükséges feltétele a munka világában való biztonságosabb eligazodásukhoz.

(A cambridge-i Nemzeti Életpálya-építő és Tanácsadó Intézet igazgatója „Az életpálya-tanácsadás és gazdasági előnyei” című tanulmányában azt írja: az iskolából a munkába és a munkából a munkába való átmenet elemzése kétségre vonja, hogy csak egyszerűen információk adása és a tanácsadás elegendő a kívánt eredmények eléréséhez. Az életpálya-építési tanácsadásnak és az iskola-munka átmenetnek a célja, hogy segítse azoknak a képességeknek, érdeklődéseknek, értékeknek, viselkedésformáknak a megtanulását, amelyek képessé teszik az egyént, hogy sikeres életet alakítson ki az állandóan változó munka világában.)

A tanulóknak, mielőtt kilépnek az iskolából, meg kell tanulniuk, hogy „előrenézzenek” és „körülnézzenek”, valamint képességeket és jártasságokat kell szerezniük az alábbi öt területen:

- önismeret,
- foglalkozási információk,
- döntéshozatal,
- tervezés,
- problémamegoldás.

A munkavállalókat fel kell készíteni arra, hogy a szakma gyakorlásához szükséges elméleti és gyakorlati képességek mellett információval kell rendelkezniük az életről és a munkáról, amelyek segítik őket abban, hogy egészséges és sikeres tagjai legyenek a társadalomnak. Ennek az elképzelésnek megfelelően az életpálya-építés nem más, mint élethosszig való tanulás.

Életpálya-tervezési program: Diák felkészítő operatív program	
A program célja	A szakképzésben részt vevők önismeretének fejlesztése, problémamegoldási és életpálya-tervezési ismereteinek bővítése.
A program tartalma	Új ismeretek bevitel a képzésbe, mint pl. • tárgyalási technikák, • önismereti tréning, • személyiségfejlesztő tréning, • konfliktuskezelés.
Érintett szervezetek	• régió szakképző intézményei • régió kereskedelmi és iparkamarái • kézműves kamarák • térségi integrált szakképző központok
Pályázható program	• Leonardo da Vinci program • HEFOP programjai

Különböző kutatások szerint az életpálya-építési folyamat öt aranyszabálya a következő:

1. *A változás állandó.* Az alkalmazkodóképesség az egyik legfontosabb képesség.
2. *A tanulás állandó.* Az iskola befejezése nem jelenti a tanulás befejezését. A tanulás lehetőségei mindig megvannak, és ezt ki is kell használni.
3. *Az „utazásra” kell koncentrálni.* Az életben nincs egyetlen cél. Az élet izgalmas utazás különböző irányokba és célokkal, amelyek változhatnak.
4. *Kövesd a szívedet.* Hagyni kell, hogy az álmok alakítsák a célokat, és ezután döntsünk, hogy valójában mit akarunk.
5. *Keressünk szövetségeseket.* A célok elérésében a barátok, a család, a szülők értékes források és támogatók.

A nagyon gyakran elhangzó „Mi szeretnél lenni?” kérdés – szülöktől, tanároktól és tanácsadóktól – elveszti a jelentőségét a nagymértékben és nagy gyakorisággal változó munkaerő-piaci körülmények között. Irreális elvárni a tanulóktól, hogy életük során csak egy foglalkozásuk és munkahelyük legyen. Minden vá-

lasz, ami erre a kérdésre adható, nem kielégítő vagy rossz. A sikerhez vezető egyetlen komplex képesség, megtanulni az alkalmazkodást a munkaerő-piaci feltételekhez.

6.2.2 Hálózatfejlesztési program

Az Észak-magyarországi régió szakképzési stratégiájának fontos célja a hálózat **minőségi** fejlesztése, ami azt is jelenti, hogy újabb képzőhelyek létrehozása ma indokolatlan. Ezzel szemben kiemelten kell kezelni:

- **a szakképzési klaszterek kialakítását (háló operatív program),**
- **a gyakorlati képzések tartami és technikai feltételeinek** megújítását **(hozzáépítés operatív program),**
- **az oktatók mobilitásának elősegítését (mozgástér operatív program).**

Háló-kapcsolatok együttműködésének fejlesztése

A szakképzés hatékonyságának növelése érdekében, az Európai Unió gyakorlatának megfelelően egyre nagyobb jelentősége lesz az oktatási hálózatoknak (klasztereknek). Egyre több olyan képzési forma jelenik meg, mint pl.:

- banki szakügyintéző,
- pénzügyi szakügyintéző,
- számviteli szakügyintéző,
- informatikai statisztikus és gazdasági tervező,
- élelmiszer-ipari menedzser,
- gépiparimérnök-asszisztens,
- villamosmérnök-asszisztens,
- jogi asszisztens,
- képi diagnosztikai és intervenciós asszisztens,
- vegyipari-gépészmérnöki asszisztens.

Ezek indításakor nyilván célszerű a koordinált együttműködés, oktatási klaszterbe történő rendeződés. Ennek keretében a képzőhelyeknek minőségi akkreditáción kell keresztülmenniük.

Hálózatfejlesztési program: Kapcsolati-háló operatív program	
A program célja	Oktatási, szakképzési klaszterek kialakítása, amelyek biztosítják a minőségi oktatás koncentrált személyi, tárgyi és módszertani feltételeit.
A program tartalma	Közös tananyag, tárgyi eszköz, szakmai feltétel, oktatási technikák kifejlesztése és használata; távoktatási hálózat kialakítása.
Érintett szervezetek	• kamarák • vállalkozások • iskolai rendszerű szakképző intézmények • iskolai rendszeren kívüli szakképző intézmények • régió felsőfokú oktatási intézményei • Észak-magyarországi Regionális Távoktatási Központ
Pályázható program	• GRUNDTVIG-program • LINGUA-program • MINERVA-program • Leonardo da Vinci program

Hozzáértés-gyakorlatiképzés-fejlesztés operatív program

A fejlett ipari országokban különös súlyt helyeznek a szakmai ismeretek magas szintű oktatására. A program célja a szakiskolai szakmai oktatás módszereinek megújítása. Gyakorlatorientált módszerek megismerése, adaptálása, bevezetése, a tananyag tartalmi és formai megújítása, amely elősegíti a tanulók tanulási sikerélményeinek megszerzését, önálló munkavégzésre serkentenek, növelik a fiatalok szakma iránti érdeklődését, továbbá jelentős motivációs erőt adnak a szakképesítés megszerzéséhez. A program megvalósításának alapvető feltétele a szakiskolai tanárok szakmai ismeretének bővítése, a gyakorlati oktatás technikai hátterének fejlesztése. (A XXI. század igényeinek megfelelő szakembereket nem lehet ui. a XX. század közepének technikai, technológiai feltételei mellett felkészíteni!)

Hálózatfejlesztési program: Gyakorlatiképzés-fejlesztési operatív program	
A program célja	Gyakorlati képzés programjának, eszközháttérének fejlesztése, a magas színvonalú, megbízható, határidőbiztos munkára való nevelés személyi és tárgyi feltételeinek megteremtése.
A program tartalma	Minőség fejlesztése nemzetközi együttműködésekben a szakképzési rendszerek és a szakképzés gyakorlatának vonatkozásában. A tematikus projekteknek kifejezetten a szakképzési rendszereken belül a tervezéshez, a szervezéshez és a menedzsmenthez kapcsolódó minőségbiztosításra (megközelítések, módszerek, eszközök) kell koncentrálniuk, hogy azok jobban megfeleljenek az EU szakpolitikai céljainak.
Érintett szervezetek	• képző intézmények • vállalkozások • megyei kereskedelmi és iparkamarák • térségi integrált szakképző központok
Pályázható program	• GRUNDTVIG-program • Leonardo da Vinci program

Mozgástér-mobilitás növelő operatív program

Az elmúlt években az oktatáspolitikai figyelme elsősorban a szakközépiskolák felé fordult, különböző okok miatt a szakmunkásképző intézmények háttérbe kerültek, ami hátrányosan érintette az ott dolgozó tanári kart. A mobilitási projektek célja a szakmai alap- és továbbképzés európai jellegének erősítése, valamint az elméleti és gyakorlati szakmai tudás és a szaknyelvi készségek fejlesztésének elősegítése. E pályázattípus többek között lehetővé teszi a szakképzés különböző szereplői, így az oktatási és a gazdasági szféra közötti együttműködést. A mobilitási projektek mind céljukat és célcsoportjukat, mind időtartamukat tekintve két csoportra oszthatók: külföldi gyakorlatokra és csereprogramokra. Mindkét típus esetében a küldő félnek kell pályázatot benyújtania saját nemzeti irodájához. A Leonardo-program támogatja azokat a mobilitási projekteket, amelyek viszonyossági alapon épülnek fel, a partnerek kölcsönös látogatása azonban csak abban az esetben jöhet létre, ha a külföldi partner szintén pályázik Leonardo-támogatásra, és azt elnyeri, illetve egyéb forrásokat talál magyarországi látogatásának fedezésére.

A külföldi gyakorlat olyan szakmai gyakorlattal és/vagy képzéssel töltött időszak, amelyet a résztvevő (a kedvezményezett) egy külföldi fogadóintézményben (vállalat és/vagy szakképző intézmény) tölt el. Ezalatt az időszak alatt a kedvezményezettnek alkalma nyílik munkatapasztalat szerzésére, szakmai tudásának és készségeinek fejlesztésére, valamely idegen nyelv aktív gyakorlására – mindez jelentősen növeli munkaerőpiaci esélyeit.

A mobilitási projektek különböző célcsoportjai, időtartama és pénzügyi támogatása

Célcsoport	Fogadó fél	Időtartam	Támogatás
Külföldi gyakorlat			
Szakmai alapképzésben részt vevő fiatalok	Szakképző intézmények vállalatok	3 hét –9 hónap	• Max. 5000 euró/fő (utazás, szállás, megélhetés, biztosítás). • Max. 500 euró/pályázó a kis- és középvállalkozások első pályázatának elkészítéséhez. • Szervezési és adminisztrációs költségek. • A célcsoport pedagógiai, kulturális, nyelvi és pszichológiai felkészítésére max. 200 euró/fő (3 hónapnál rövidebb külföldi gyakorlatok és csereprogramok), max. 500 euró/fő (3 hónapnál hosszabb külföldi gyakorlatok), (de max. a projekt támogatásának 10%-a). A megítélhető támogatás felső határa célcsoportonként eltérő összegű, és függ a résztvevők számától, a kiintartózkodás helyétől és időtartamától.
Felsőoktatásban tanuló diákok	Vállalatok	3–12 hónap	
Fiatal dolgozók Friss diplomások	Szakképző intézmények Vállalatok	2–12 hónap	
Csereprogramok			
HR-vezetők Szakképzési vezetők/ munkatársak Oktatók Foglalkoztatási tanácsadók	Vállalatok Szakképző intézmények	1–6 hét	
Szaknyelvet oktatók Szaknyelvi tanácsadók	Vállalatok Szakképző intézmények	1–6 hét	

A külföldi gyakorlatoknak az alábbi feltételeknek kell megfelelniük:

- A kedvezményezett képzéséhez (illetve átképzéséhez) szorosan kapcsolódó vagy azt kiegészítő, a fogadóintézmény országában képzettséget adó gyakorlat vagy szakmai képzés biztosítása.
- A fogadóintézménynél megszerzett készségek, tudás elismerése a küldő ország szabályai szerint (oklevél vagy a szakképesítés adott szintű megszerzését tanúsító okirat révén).
- A kedvezményezett fogadóintézményen belüli oktatói, mentori felügyeletének biztosítása és a küldő szervezet folyamatos tájékoztatása.

A csereprogramok képzőintézmények és vállalatok közötti mobilitási tevékenységek. A csereprogramok a szakképzésben dolgozók számára nyújtanak lehetőséget arra, hogy tudásukat és tapasztalataikat más országokban, eltérő szervezeti körülmények között hasznosíthassák, illetve azokat tovább gyarapíthassák. A csereprogramok célja továbbá az oktatási és gazdasági szféra közötti tapasztalatcsere, a technológiai és tudományos újítások átvitele. A program fontos eleme, hogy a külföldi út a kedvezményezettek számára szakmai továbbképzést jelent.

A szaknyelvi oktatók és tanácsadók csereprogramjánál a cél a munkakörnyezetben történő kommunikáció fejlesztésére irányuló képzési módszerek kidolgozása. A csereprogramok – a mobilitási tevékenységek általános jellemzésénél már leírtak alapján – nem feltétlenül jelentenek kölcsönösséget, de a program szempontjából előnyös, ha a projekt viszonyossági alapon valósul meg.

A mobilitási projektek alapfeltételei:

- A pályázó intézménynek minimálisan egy külföldi partnere legyen.
- Legalább az egyik partner az Európai Unió valamely tagállamából származzon.
- A projektek maximális időtartama 2 év, amely magában foglalja a külföldi gyakorlat/csere előkészítést, lebonyolítást és az eredmények értékelését, terjesztését. Kétéves futamidejű projektek támogatására akkor nyílik mód, ha a kiutazásokra több turnusban, egymást követő években kerül sor.
- Elszámolható költségtételek:
 - általános programszervezési költségek (ide tartozik a monitoring és az elért eredmények terjesztésének költsége is);

- a mobilitással összefüggő költségek (utazás, szállás, megélhetés, biztosítás);
- a kedvezményezettek pedagógiai, nyelvi, kulturális és pszichológiai felkészítése.
- A mobilitási pályázatokat a Leonardo Nemzeti Irodához kell benyújtani, a pályázatok bírálatát a nemzeti iroda által megbízott hazai szakértők végzik, a nyertes pályázókkal a Tempus Közalapítvány/Leonardo Nemzeti Iroda köt szerződést, és ennek megfelelően a támogatás átutalását is a közalapítvány végzi.
- A Leonardo-támogatás kiegészítő támogatás. A pályázati útmutató ugyan nem határoz meg kötelező önrészt a pályázók számára, a projekt megvalósításához azonban az esetek jelentős részében további források bevonása szükséges.

A programban külföldről érkező diákok, hallgatók, fiatal munkatársak és a szakképzésben járatos kollégák, egyetemi oktatók, vállalati trénerek fogadására is mód nyílik, ezzel elősegítve egy más szemléletmód, munkakultúra, szakmai háttér megismerését. A magyar fogadóintézmény ebben az esetben partnerként szerepelhet a külföldi küldő intézmény által benyújtott pályázatban.

A mobilitási operatív program a pedagógusok mozgásterének bővítését kívánja megteremteni:

- **rövid és hosszabb távú tanulmányutakkal,**
- **idegennyelv-ismeretük bővítésével.**

Tanulmányutak

A program alapvető célja az iskolai rendszerű szakképzésben kiemelten a szakmunkásképzésben oktatók mobilitásának megteremtése, külföldi és hazai tanulmányutak támogatása, amelynek keretében lehetőség nyílik megismerni:

- az iskolamenedzsment működésének technikáit;
- az iskolamenedzsment kapcsolatát a gazdasági élet szereplőivel, a fenntartóval, a társadalmi szervezetekkel;
- a pályaaorientáció megoldásának gyakorlati kérdéseit,
- a hátrányos helyzettel kapcsolatos és felzárkóztatási technikákat,
- a modulrendszerű szakképzés alkalmazásának gyakorlatát.

Idegen nyelvek elsajátítása

Az idegen nyelvi képzés feltételrendszerének fejlesztésével, kialakításával és a képzési igényeknek megfelelő tananyagfejlesztéssel el kell érni, hogy ebben a szakképzési szegmensben is növekedjen az idegen nyelven kommunikálni képes oktatók száma. Mindaddig, amíg a szaktanár nem beszél egyetlen egy idegen nyelvet sem, nehéz rábírní a szakképzésben részt vevő fiatalokat a gyakorlati nyelvismeret megszerzésére. Ezért meg kell teremteni annak a lehetőségét, hogy a szaktanárok szaknyelvi ismerete fejlődjön. Erre a hazai tanfolyamokon túl anyanyelvi környezetben is esélyt kell biztosítani. Ezen túlmenően magyar és idegen nyelvű oktatási anyagokat, segédleteket kell a tanár rendelkezésére bocsátani, ami megkönnyíti a szaknyelv, ill. a speciális szakkifejezések elsajátítását.

Hálózatfejlesztési program: Mobilitási operatív program	
A program célja	Nemzetközi és hazai tanulmányutakon, képzési programokban való részvétel; a tanárok mozgásterének megteremtéséhez szükséges nyelvi képzések.
A program tartalma	• rövid (1 hetes) és hosszabb távú (1 hónapos) hazai és külföldi tanulmányutak • idegen nyelvű prezentációs anyagok, oktatási segédletek összeállítása, eljuttatása a képzőhelyekre • idegen nyelvű szakoktatási modulok elkészítése
Érintett szervezetek	• szakképző intézmények • megyei kereskedelmi és iparkamarák • tagállami szakképző intézmények
Pályázható program	• SOCRATES-program • GRUNDTVIG-3 program • Leonardo da Vinci program

6.2.3 Képzésfejlesztési program

Még a tradicionális szakmák körében is felgyorsult az eszköz- és termékváltás, nyilvánvaló feladat a lépéstartás. Ugyanakkor a képzésfejlesztéskor tartósan számolni kell azzal a helyzettel, hogy ebbe az iskolatípusba egyrészt olyan fiatalok fognak jelentkezni, akiknek a hagyományos iskolai értelemben vett tanulási képességük gyengébb, ugyanakkor a gyakorlati cselekvési képességük erősebb, másrészt olyanok, akik különböző okok (pl. gyengébb általános iskolai tanulmányi eredményük, a magasabb fokú iskoláztatást már nem támogató családi háttér) miatt csak szakiskolai továbbtanulásra képesek. Ebből következően ezeknek a tanulóknak a tanulási és szociális problémái együttesen olyan nevelési-oktatási képzési kihívást jelentenek a szakiskolák számára, amelynek a többi középfokú (szakképző) intézményhez képest jóval nehezebb megfelelni, különösen, ha figyelembe vesszük ezen iskolák sokszor hátrányos személyi-tárgyi-anyagi ellátottságát.

A képzési program keretben négy operatív programnak van kiemelt jelentősége:

- strukturális fejlesztés **(tudás)**,
- a horizontális fejlesztés **(élettér)**,
- a vonzáskörbővítés **(kézfogás)**, valamint
- az esélyegyenlőség megteremtése **(esély)**.

Strukturális fejlesztési operatív program

A program célja, hogy hozzájáruljon az alapkészségek fejlesztéséhez, gazdagabbá tegye a pedagógusok módszertani kultúráját. Ennek érdekében lehetővé kell tenni:

- a közismereti és szakmai előkészítő képzés tartalmának, módszereinek megújítását,
- a szaktanárok és oktatók ismeretátadási módszereinek fejlesztését,
- az ismeretek átadásához szükséges eszközrendszerek korszerűsítését, bővítését.

A képzés minőségi fejlesztése az egész régió érdeke. Ezért a fejlesztéshez szükséges források biztosítása sem lehet a képzőhely, ill. a fenntartó feladata. A megyei és a regionális fejlesztési tanácsoknak kiemelt prioritásként kell kezelniük az iskolai rendszerű szakképzés technikai feltételeinek fejlesztését a regionális prioritások és programok kialakításakor, ill. az ehhez kapcsolódó pályázatok kiírásakor.

Képzésfejlesztési program: <i>Strukturális fejlesztési operatív program</i>	
A program célja	Szakképzés tananyagának tartalmi fejlesztése, a tartalommal konform oktatástechnika biztosítása.
A program tartalma	• Innovatív szakképzési eszközök, módszerek megtervezése, kifejlesztése, tesztelése, értékelése, terjesztése. • Új oktatási segédanyagok fejlesztése, tesztelése. • Az új információs és kommunikációs technológiák (ICT) minél szélesebb körben történő használatának elősegítése, új alkalmazások kidolgozása. • Olyan nemzetközi nyitott és távoktatási hálózatok létrehozása, amelyek lehetővé teszik az innovatív oktatási eszközök és módszerek minél szélesebb közönség számára való hozzáférését (multimédiás oktatási segédanyagok, honlapok). • Új képzési modulok, tantervek, szakirányok, tanári továbbképzések kifejlesztése. • Új képzési programok kidolgozása, tesztelése (a képzés kialakítása támogatható és nem a kurzus megtartása).
Érintett szervezetek	• régió szakképző intézményei • tagállami szakképző intézmények • régió térségi integrált szakképző központjai
Pályázható program	• Leonardo da Vinci program • HEFOP programjai • ROP programjai

Élettér-horizontális fejlesztési operatív program

Az a munkavállaló, aki csak egyetlen szűk területen alkalmazható speciális szakmával rendelkezik, azt a gyakorlat igazolja, hogy folyamatosan ki van téve a munkaerőpiacról való kirekesztődésnek. (Az Észak-magyarországi régió munkaerő-piaci mozgásai szemléletesen igazolták ennek a tételnek a válságtartalmát: a speciális kohászati, gépészeti, bányászati ismeretekkel rendelkezők munkaerő-piaci integrációja rendkívüli nehézségekkel járt.) Ezért az adott szakma elsajátíttatása mellett mind nagyobb jelentősége van a párhuzamos, továbbá a komplementer ismeretek megszerzésének. Ilyen ismeretek pl.:

- *Munkavállaláshoz kötődő ismeretek*, amelyeket a munkáltatók fontosnak tartanak, és amelyek révén munkához lehet jutni, illetőleg segítenek a jó szaktudás megszerzésében és a karrierépítésben. A többi körben folytatott kutatások alapján az Európai Képzési Alapítvány szerint a következők tartoznak ide: kommunikáció, információfeldolgozás, alkalmazkodóképesség, önálló döntéshozatal, állampolgári és fogyasztói jogok és kötelességek, tanulás és önfejlesztés, nyelvtudás, kezdeményezőképeség és kreativitás, kritikai képesség (érvelés), munkafolyamatok irányítása, problémamegoldás, önbizalom bizonytalan helyzetekben, gondolkodás és cselekvés.
- *Vállalkozói ismeretek*, amelyek az önálló vállalkozási lehetőségek megtalálásában, elindításában, valamint a vállalkozások eredményesebbé tételében segíthetnek. Ezekhez szükséges készségek tehát: a kommunikáció, a bizonytalanság feldolgozása, a szilárd morális alap, az üzleti elképzelések kidolgozása és tényszerű adatokkal, információkkal való alátámasztása, információfeldolgozás, személyes és családi források befektetése, tanulás, az elkövetett hibák helyrehozatala, kapcsolattartás üzleti partnerekkel és hatóságokkal, matematikai, számolási készségek, önálló cselekvés, problémamegoldás, a lehetőségek felismerése és megragadása, korlátozott erőforrásokkal való élni tudás, a személyes kapcsolatok és társadalmi hálók felhasználása, együttműködés másokkal.
- *Menedzsmentismeretek*, amelyek elsősorban, de nem kizárólagosan a munka során saját magunk és mások irányításához szükségesek. Ide tartoznak: elemző gondolkodás, csapatépítés, a tudás átadása, kommunikáció, tanácsadás, kreativitás, döntéshozatal, feladatok és jogkörök átadása, összpontosítás az eredményességre, mások befolyásolása, információkeresés és -gyűjtés, ítéletalkotás, vezetői készségek, tanulás, változásmenedzsment, a stressz feldolgozása, motiváció, tárgyalás és meggyőzés, problémamegoldás, önbizalom, stratégiai látásmód, együttműködés másokkal.

Képzésfejlesztési program: Horizontális fejlesztési operatív program	
A program célja	• Párhuzamos és/vagy komplementer szakmai ismeretek megszerzésére történő motiválás (több lábon állás), a munkaerő-piaci esélyek növelése érdekében. • Szemléletformálás, a több lábon állás szükségességének oktatása, felismertetése.
A program tartalma	• Munkavállaláshoz, vállalkozáshoz, menedzsmenthez kötődő ismeretek megszerzése.
Érintett szervezetek	• szakképző iskolák • kereskedelmi és iparkamarák
Pályázható program	• HEFOP • Leonardo da Vinci program

A munkaerő-piaci igények szempontjából releváns oktatás és képzés tartalmának, módszereinek meghatározásához jó alapokat adhat az az összehasonlító táblázat, amely az egyes készségkategóriák tartalmának átfedését vizsgálja. Ugyanakkor – ha a leszakadás veszélyének kitett tanulók szemszögéből vizsgáljuk a kérdést, akkor – a szempontsорт később ki kell egészíteni az elemi és az életvezetési készségek kategóriájának elemzésével is.

A témához legszorosabban kapcsolódó négy kategóriába tartozó készségek közti átfedések

Készség	Kulcsfontosságú készségek	Munkavállaláshoz kötődő készségek	Vállalkozói készségek	Menedzsment készségek
Kommunikáció	•	•	•	•
Számok használata (matematikai készségek)	•		•	•
Számítástechnika (információfeldolgozás)	•	•	•	•
Együtt dolgozás másokkal	•	•	•	•
Problémamegoldás	•	•	•	•
Saját tanulás és teljesítmény javítása (önfejlesztés)	•	•	•	•
Alkalmazkodóképesség (rugalmasság; lehetőségek megragadása)		•	•	
Önálló döntéshozatal (kezdeményezőképeség)		•	•	•
Állampolgári és fogyasztói jogok és köteleességek		•		
Nyelvtudás		•		
Kreativitás		•		•
Kritikai képesség (érvelés, elemző gondolkodás)		•		•
Önbizalom bizonytalan helyzetekben		•	•	•
Tevékenység és mérlegelés (cselekvés és gondolkodás)		•	•	•
Szilárd morális alap			•	
Vezetői készségek				•
Motiváció			•	•
Összpontosítás az eredményességre			•	•
Mások befolyásolása (kapcsolatok és hálók)			•	•

Forrás: Bognár Mária: A lemorzsolódás, az iskolai kudarc elleni küzdelem az OECD- és EU-országokban – a második esély iskoláinak tapasztalatai. Országok Közoktatási Intézet, 2003.

Kézfogás – vonzáskör-bővítési program

A program célja alapvetően a szakképzésbe bekapcsolódók számának növelése. A romló demográfiai tendenciák mellett ennek érdekében egyrészt a határon túli fiatalok körében kell megfelelő propagandát folytatni. Erre elsősorban hiányszakmák esetében van esély, a régió adottságaival összhangban, elsősorban

szlovák vonatkozásban. Másrészt egyre intenzívebb marketingmunka alkalmazásával a jelenleginél nagyobb figyelmet kell fordítani az aktív korú nem foglalkoztatottak munkaerő-piaci reintegrációját elősegítő képzésekre.

A program során különös figyelmet kell fordítani a munkaképes, különösen a középkorú nők munkaerő-piaci reintegrációjára. Hosszabb távon ez ui. esélyt adna a kedvezőtlen demográfiai folyamatok megváltoztatására is (az alacsony gyermekvállalási készségben nyilván szerepe van annak, hogy az 5-6 évi főállású családayaságot követően a munkaadók szemében nem számít teljes körű foglalkoztatottnak a szakismertek fejlődése miatt a munkára jelentkező kismama).

Képzésfejlesztési program: Vonzáskör-bővítési program	
A program célja	Aktív korúak, nem foglalkoztatottak munkaerő-piaci reintegrációja, teljes körű munkavállalói készségek és ismeretek megteremtésével
A program tartalma	• szak- és betanító képzés • ismeretfelújítás • tanfolyami képzések (vállalkozási ismeretek, önismeret, önmenedzselés)
Érintett szervezetek	• szakképző intézmények • megyei kereskedelmi és iparkamarák • képzési tanácsadó szervezetek • megyei munkaügyi központok • térségi integrált szakképző központok
Pályázható program	• Helyi foglalkoztatási intézkedések támogatása. 1/2004/ROP 3.2.2 • megyei programok

Képzésfejlesztési program: Vonzáskör-bővítési operatív program	
A program célja	Határon túli 14–18 éves korosztály bevonása a régió szakképzési rendszerbe, a hazai képzési lehetőségek és feltételek bemutatása a határon túli magyar lakta területek általános iskoláiban.
A program tartalma	• komplett képzési programok felajánlása • részprogramok (modulok) magyar nyelvű kiajánlása • részprogramok (modulok) idegen nyelvi (pl. német) felajánlása • tananyagátadás/átvétel
Érintett szervezetek	• megyei kereskedelmi és iparkamarák • szlovák szakmai kamarák • magyar és szlovák szakképző intézmények • a régió térségi integrált szakképző központjai
Pályázható program	PHARE CBC

Esély – hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségi programja

A régió nyomott munkaerőpiacán különösen kevés eséllyel rendelkeznek az egészségügyi és szociális okok miatt hátrányos helyzetűek, a sajátos nevelési igényűek, akiknek sokszor egyetlen egzisztenciateremtési esélye a szakképzési rendszerbe való bekapcsolódás (ezért arányuk természetesen magasabb is ebben a képzési formában, a többi képzéshez képest). Esetükben különösen fontos:

- az **esélyegyenlőség** megteremtése és
- a **felzárkóztatás**.

Hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségi operatív programja

A hátrányos, különösen a szociális hátrányos helyzetűek iskolai tanítása, taníttatása kiemelt fontosságú helyi és össz nemzeti érdek. Szűk látókörű az az oktatás- és gazdaságpolitika, amely nem ismeri fel, hogy ennek a rétegnek (csoportnak) a képzése olyan speciális eszközöket és módszereket igényel, amelyek költségigénye meghaladja az átlagot. Ezért különös figyelmet kell fordítani:

- képzésbe való bevonásukra és benntartásukra;
- az ismeretek megszerzésére, a munkára nevelésre;
- a nyári foglalkoztatás feltételeinek megteremtésére.

Ez utóbbi azért is fontos, mert a szociálisan hátrányos helyzetűek esetében visszatérő probléma, hogy mindazt a munka- és viselkedési kultúrát, amit az év során az iskolában megismert, a nyári szünetben a kedvezőtlen környezet hatására elfelejti.

Képzésfejlesztési program: Hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségi operatív programja	
A program célja	Szociálisan hátrányos helyzetű fiatalok kis csoportos oktatási feltételeinek megteremtése, különös tekintettel: • a tanuláshoz szükséges motiváció megteremtése, • munkavégzésre való szocializálás, • pályaválasztási döntés megalapozása, • szakmai képzés előkészítése, • az alapkészségek és képességek fejlesztése, • élettervezés elősegítése.
A program tartalma	• Tananyagfejlesztés, kis csoportos képzési programok indítása. • Nyári foglalkoztatási programok szervezése.
Érintett szervezetek	• régió szakképző intézményei • képzési tanácsadó szervezetek • régió kereskedelmi és iparkamarái • térségi integrált szakképző központok
Pályázható program	Modell értékű tanoda típusú (extrakurrikuláris) tevékenységek támogatása a hátrányos helyzetű tanulók iskolai sikeresége érdekében. HEFOP/2004./2.1.4

Hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatási programja

A szakiskolai képzésbe kerülő tanulók között nagy a kudarcokkal terhelt, hátrányos szociális helyzetű, gyenge tanulási képességű, hiányos általános műveltséggel rendelkező, ugyanakkor túlkoros, nehezen nevelhető tanulók aránya. A pedagógiai-képzési hátrányok mellé gyakran társul szociális, családi hátrány. Az elmúlt évek tapasztalatai szerint a kétéves időtartammal meghosszabbított, emelt szintű közismereti képzés követelményeit a szakiskolai tanulók meghatározó hányada – fele, harmada – nem tudja teljesíteni, amely nagyarányú bukást és lemorzsolódást, de mindekképpen alacsony szintű elméleti tudást eredményez a 9. és 10. évfolyamokon. A szakiskolai tanulók tanév végi bukási aránya 25% fölött van, ugyanakkor a tanulók közel fele már az általános iskolában is megbukott egy vagy több tárgyból, illetve a tanulók 4-5%-a osztályt ismételt.

Azok a tanulók, akiknek a tanulási eredményük rendkívül gyenge, kudarcként élik meg a megemelt követelményeket. E tanulók többsége olyan társadalmi környezetből származik, ahol hiányzik a tanulásra való motiválás családi háttere (a szakiskolai tanulók többsége általában a leghátrányosabb társadalmi rétegek közül kerül az iskolába: anyagi-szociális és családi-mentális[szocializációs] körülményeik jelentősen rosszabbak a szakközépiskolába vagy gimnáziumba járó fiatalokénál). A társadalmi helyzetből származó selekció tehát többszörösen sújtja e fiatalokat. A többszörös hátrányos helyzet következtében a szakiskolába kerülő fiatalok jelentős része tantárgyi bukásokkal érkezik, valamint nem kis része évismétlő.

Ennek figyelembevételével a szakképző iskolákban olyan szakképzésre felkészítő programot kell indítani, amely a szakképzés megkezdéséhez szükséges kompetenciákra készít fel, és a következő elemeket tartalmazza: pályaaorientációs, helyzetfelmérő, felkészítő és értékelő szakasz.

Képzésfejlesztési program: Hátrányos helyzetű fiatalok felzárkóztatási operatív programja	
A program célja	Speciális egyéves képzési program kialakítása tanulási nehézségekkel küzdők részére.
A program tartalma	Kis csoportos alapfokú ismereteket is pótló, pályaorientációs elemeket tartalmazó képzés indítása.
Érintett szervezetek	• általános iskolák • szakképző intézmények • kereskedelmi és iparkamarák
Pályázható program	A hátrányos helyzetű tanulók integrációs felkészítésének támogatása intézményi együttműködés keretében. HEFOP/2004/2.1.3

35. táblázat
Összefoglaló mátrix

Operatív program megnevezése		Pályázható forrás
1.1	Útjelző – tanácsadás-fejlesztés	• GRUNDTVIG-program
1.2	Empátia – tanárfelkészítés	• GRUNDTVIG-program
1.3	Érvényesülés – diákfelkészítés	• HEFOP • Leonardo da Vinci program
2.1	Háló – kapcsolatok, együttműködések fejlesztése	• GRUNDTVIG-program • LINGUA-program • MINERVA-program • Leonardo da Vinci program
2.2	Hozzáértés – gyakorlati képzés fejlesztése	• GRUNDTVIG-program • Leonardo da Vinci program
2.3	Mozgástér – mobilitás növelése	• SOCRATES-program • GRUNDTVIG-program • Leonardo da Vinci program
3.1	Tudás – képzési struktúra fejlesztése	• HEFOP • Leonardo da Vinci program • GVOP
3.2	Élettér – horizontális képzésfejlesztés	• HEFOP • Leonardo da Vinci program
3.3	Kézfogás – vonzáskörbővítés	• PHARE CBC • Leonardo da Vinci program
3.4	Esély – hátrányos helyzetűek esélyegyenlőségének megteremtése	• HEFOP

A hátrányos helyzetű, ezen belül különösen a roma tanulók szocializációs hiányosságainak pótlása a pedagógusoktól speciális szakértelmet követel. A tanulók tudásbeli hiányosságainak pótlása a szakmatanulás előkészítésére rendelkezésre álló idő rugalmas kezelésével, egyéni foglalkoztatással lehetséges. Nemcsak az ezzel kapcsolatos pedagógiai programok bevezetése, a programok kialakítására és a pedagógusok felkészítésére van szükség, hanem a pedagógus-továbbképzési rendszeren belül olyan célprogramok kialakítására is, melyek biztosítják a projekt által elvárt eredményeket. Gazdasági, szociális és politikai érdek, hogy elsődlegesen a normál szakképzési rendszer alapfeltételeinek biztosításával, ezen belül a halmozottan hátrányos helyzetűek számára szükséges kiegészítő támogatással, speciális programokkal, új módszerekkel és az ezek megvalósításához szükséges eszközök fejlesztésével lehetővé váljon a személyiségfejlesztés, a felzárkózás a közismereti tantárgyakban, a készségfejlesztés, pályaorientáció, a szakmai előkészítés és alapozás, a szakképzettséghez jutás és ezáltal a hátrányos helyzetű fiatalok munkaerő-piaci esélyeinek javulása.

A felzárkóztatás fontos csoportját képezik a lemorzsolódó fiatalok, akik ugyan megkezdik a szakképzést, azonban számos ok miatt (látszólagos iskolai végzettség, rossz választás stb.) 3-4 hónap után kiesnek a szakképzési rendszerből. Ők a mai eljárás szerint általában a tanév hátralévő idejében nem vesznek részt a képzésben – csellengnek. A programnak azt is lehetővé kell tennie, hogy ezek a fiatalok a kiesést követően rögtön bekerüljenek a programba, és a rendelkezésre álló rövidebb idő alatt készítsék fel őket a következő évben megkezdődő szakképzésre. A szakképzésre felkészítő évfolyam után az azt eredménnyel elvégzők megkezdhetik tanulmányaikat.

6.3 Forrásteremtés

A **Humán erőforrás-fejlesztési Operatív Program** (HEFOP) keretében meghirdetett pályázatokkal kapcsolatosan a **siker érdekében** néhány olyan kritikus pontra kívánjuk a figyelmet felhívni, amelyek alapos átgondolásával elkerülhetőek a későbbi kellemetlenségek. **Első lépésben** a pályázati felhívás részleteit célszerű áttanulmányozni a következők alapján:

Kit támogat?

- Fontos, hogy egy szervezet pályázhat-e, vagy együttműködő szervezetek konzorciuma.
- Vizsgálni kell nemcsak a főpályázóra, hanem a partnerekre vonatkozó kritériumokat, az azoknak való megfelelést is.
- Nem szabad elsiklani azon feltétel felett, hogy egy szervezet hány pályázatot adhat be, valamint hány együttműködésben vehet részt partnerként.
- Meg kell tehát nézni, hogy melyek azok a szervezetek, amelyekkel partnerségben biztosítható az eredményes projektmegvalósítás.

Milyen projektet támogat?

- Projektünk illeszkedik-e a meghirdetett pályázati felhívásban támogatni szándékozott elképzelésekhez, illetve elképzelésünket tudjuk-e olyan tartalmilag értelmes részekre tagolni, amelynek egyes részei, ütemei megfelelnek a felhívásban szereplő támogatási feltételeknek.

Milyen költségeket támogat?

- A projekt megvalósításának teljes költségvetésében az adott pályázati felhívás által támogatható költségek mekkora nagyságrendet képviselnek, az adott pályázattal nem finanszírozható költségek fedezete rendelkezésre áll-e más forrásból.

Második lépésben mérlegelni kell:

- Pályázat beadási határideje versus projekt előkészítettsége, az elképzelés kidolgozottsága, a tervek készültségi foka, az engedélyek (feltéve, hogy szükségeselek) állapota.
- A projekt nem szakmai – adminisztratív, pénzügyi, műszaki – feladatainak ellátásához a szervezet rendelkezik-e megfelelő szakértelemmel és tapasztalattal bíró számviteli, adózási, illetve műszaki kérdésekben jártas szakemberekkel, akik a pályázatíró, majd lebonyolító csapat aktív tagjai lehetnek.
- Hasznos a pályázati anyag összeállításának lépésekre bontása, ütemezése, a beadási határidőig hátra lévő napok, ezek beosztása és a felelősök kijelölése.
- A projekt keretében megvalósítandó tevékenységek időütemezésekor, időigényének meghatározásakor figyeljünk arra, hogy ténylegesen és optimálisan mikor kezdődhet a projekt megvalósítása, milyen munkálatok mely hónapra, évszakra esnek, a közbeszerzési eljárás várhatóan mennyi időt vesz majd igénybe, a pályázat meghirdetője milyen döntési, szerződéskötési határidőket határozott meg, stb.

(Elkerülendő a következő eset: az ütemezés szerint a 3. hónapban kezdődik, és egy hónapig tart az épület külső felújítása, viszont novemberben indul a projekt az adminisztrációs késedelmek miatt a tervezett májusi kezdéssel szemben, így egy téli, a januári hónapban nem lesz megvalósítható feladat. Rosszabb a helyzet, ha egymásra épülő tevékenységek miatt a következő lépések is késedelembe kerülnek. Hasonló fejtörést okozhat a tesztelése, próbatanítása egy kidolgozott tananyagnak, amely a nyári szünet idejére csúszik.)

A papír tűrőképességének magas küszöbértéke ellenére valós, reális és tartható információkat kell rögzíteni a pályázati anyagban, mert a leírtakat néhány hónapon, éven belül teljesíteni kell majd, és a teljesítés számonkérése sem marad el.

Megfontoltan kell eljárni az elérendő események (pl. a képzést sikeresen befejezők száma) számszerűsítésekor. Érdemes elidőzni már a pályázati anyag összeállításakor a projekt későbbi – támogatott időszak utáni – fenntarthatóságának biztosítása és a katalizátorhatások számbavétele felett.

Fontos, hogy a pályázat feleljen meg a pályázati felhívásban és a pályázati útmutatóban meghatározott kötelezően előírt követelményeknek, amelyek sorában a formai követelmények szerepéről sem szabad elfelejtkezni. Rendezett, a felhívás szerint fűzött, csomagolt és kézbesített anyagot javaslok a támogató – illetve az általa megbízott lebonyolító – részére küldeni a támogatás elnyerése érdekében.

Végül fontos, hogy meg tudja találni, ki tudja választani az(oka)t a szakember(eke)t, aki(k) a „pályázatkészítés” szakmai tudás és a tapasztalat birtokában van(nak), aki(k)ben megbízik, és aki(k) segítségére van(nak) a feladat megoldásában a pályázati felhívás felkutatásától a projekt, a támogatási szerződés és az elszámolások lezárásáig.

7. ÖSSZEFOGLALÓ, AJÁNLÁSOK, TOVÁBBI FELADATOK

Az elmúlt 12 évben folyamatosan romlottak a foglalkoztatottsági viszonyok az Észak-magyarországi régióban. Ennek oka többek között a térség gazdasági hanyatlásában (munkahelyek felszámolásában), a barna- és zöldmezős beruházások alacsony számában, valamint a képzési, átképzési struktúra merevségében, ill. ezeknek a kölcsönhatásában kereshető. A régió foglalkoztatási viszonyai összességükben az országos átlagnál kedvezőtlenebbek. A helyzetet tovább rontja, hogy az átlag rendkívül eltérő munkanélküliségű gazdasági és társadalmi helyzetű kistérségeket foglal össze.

Az Észak-magyarországi régió középtávú (2004. július 1. – 2006. december 31.) szakoktatás-fejlesztési stratégiája azzal a szándékkal készült, hogy:

- **összefoglaló leltárt és láttelepet** adjon a három (Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Nógrád) megye szakképzését meghatározó keresleti és kínálati helyzetről;
- **megfogalmazza azt a reális célt**, amelyet három éven belül a régiónak (2006 végéig) el kellene érni gazdasági versenyképessége növelése, a régión belüli társadalmi, gazdasági esélyegyenlőség javítása és a felzárkózás megindítása érdekében;
- javaslatot tesz a cél elérésének **módszerére és a forrásokra**.

A **stratégia kiemelt célja**: a képzésben részt vevők harmonikus személyiségfejlődésének elősegítése, a munkavállalók munkaerő-piaci esélyeinek növelése.

A stratégia általános céljai:

- a munkaerő-képzettség általános színvonalának emelése és új szakmai (nyelvi, gazdasági, menedzsment) ismeretek megszerzése;
- a felnőttképzés korszerűsítése és kiterjesztése;
- a foglalkoztatási igények és a munkaerő-kínálat közti egyensúly megteremtése;
- a foglalkoztatási arány növelése és a munkanélküliség csökkentése;
- a foglalkoztatási esélyegyenlőség javítása;
- a nők előtt álló munkapiaci akadályok csökkentése;
- az intézmények kapcsolatainak fejlesztése.

Az általános célok mellett négy **speciális cél** fogalmazódott meg:

- esélyegyenlőség biztosítása;
- alkalmazkodóképesség és a vállalkozói készség fejlesztése;
- az oktatás és a gazdaság közötti kapcsolat erősítése;
- az egész életen át tartó tanulás feltételeinek megteremtése.

A stratégia hatásindikátorai:

- a munkanélküliségi ráta csökkentése a régió elmaradott térségeiben (%);
- specifikus szakmai képzettséggel rendelkező munkavállalók arányának növekedése (%);

- a magasabb, több szakismerettel rendelkező munkavállalók arányának növekedése (%);
- a munkaerőképzésben való részvétel emelkedése (%);
- újból munkába álltak arányának emelkedése (a támogatottak, képzésben részt vettek %-a);
- a nők munkaerő-piaci aktivitási rátájának növekedése (%);
- a támogatott közösségi szervezetekben aktív emberek száma egy év után (férfi/nő);
- a munkaerő termelékenységének növekedése a növekvő szakképzettség hatására (a kibocsátás/foglalkoztatott %-os növekedése);
- létrehozott/megvédett munkahelyek száma három év után (száma, az összes munkahely %-a).

Közhely, de a gyakorlatot számtalan esetben igazolta: **minden stratégia annyit ér, amennyit abból megvalósítanak!** Ennek érdekében az alábbiakat javasoljuk:

a) A stratégia széles körű propagálása

- Meg kell ismertetni a politika regionális kulcsszereplőit a leírtakkal (kiadvány).
- Tájékoztatni kell az iskolai rendszerű szakképző intézmények vezetőit, vezető tanárait a programokról (kiadvány + work-shopok).
- A közvélemény tájékoztatása (helyi sajtó, rádió, tv).
- Az országos szakmai közvélemény tájékoztatása, a régióról alkotott image formálása (konferencián előadások, szacikkek).

b) Programok indítása

- Szervezett segítségnyújtás a kívánatos pályázatok elkészítéséhez (pályázatíró tréning szervezése).

c) Programok indítása

- Folyamatos pályázatfigyelés, pályázatok generálása.

ÁBRAJEGYZÉK

1. *ábra:* Stratégia készítésének logikai folyamata
2. *ábra:* Élveszületések száma, 1990–2003
3. *ábra:* A népességi forgatókönyv főbb eredményei (jellemző 1000 fő, százalék)
4. *ábra:* A népességszám nemek szerinti megoszlása (1994–2010)
5. *ábra:* A tanulónépesség száma nemek szerint (1994–2010)
6. *ábra:* Korfa Borsod-Abaúj-Zemplén megye, 1996
7. *ábra:* Korfa Borsod-Abaúj-Zemplén megye, 2002
8. *ábra:* Korfa Heves megye, 1996
9. *ábra:* Korfa Heves megye, 2002
10. *ábra:* Korfa Nógrád megye, 1996
11. *ábra:* Korfa Nógrád megye, 2002
12. *ábra:* A 25 éves és idősebb népesség iskolai végzettsége nemenként, megfelelő korúak százalékában, 2001
13. *ábra:* Az egy főre jutó GDP alakulása 1994–2001, folyó áron
14. *ábra:* A hozzáadott érték megoszlása, 2001
15. *ábra:* Foglalkoztatottak száma Heves megyében 1992–2002 között
16. *ábra:* A gazdasági aktivitás aránya
17. *ábra:* Az alkalmazásban állók havi bruttó átlagkeresete az Észak-magyarországi régióban (2002)
18. *ábra:* A munkanélküliségi ráta alakulása 1994–2001 (%)
19. *ábra:* Szakközépiskola szakterületenkénti megoszlása első jelentkezés alapján
20. *ábra:* Szakképzés iskolatípusainak regionális megoszlása
21. *ábra:* Oktatók számának (fő) megoszlása a régióban
22. *ábra:* A népesség területi egységekenkénti önálló előreszámításának és országos összegzésének modellje
23. *ábra:* Országosan előreszámított népesség lebontása területi egységekre
24. *ábra:* A népesség multiregionális előreszámításának és aggregálásának modellje
25. *ábra:* Szakképzés szempontjából potenciális népesség arányának változása
26. *ábra:* A magyar és az EU GDP/fő, illetve 2,5 százalékpontos ütemkülönbség esetén
27. *ábra:* Utolérés esélyei
28. *ábra:* Észak-magyarországi régió középtávú szakképzésfejlesztésének célhierarchiája

TÁBLÁZATJEGYZÉK

1. táblázat: Humán fejlettségi index (HDI) hazánkban (2000)
2. táblázat: Észak-magyarországi régió kistérségei humánindexének helyzete (2001)
3. táblázat: Fontosabb népmozgalmi események számának változása, 2003 (előző év = 100)
4. táblázat: A 7 éves és idősebb népesség legmagasabb iskolai végzettség szerinti összetétele
5. táblázat: Középfokú képzésben részt vevők száma Nógrád megyében
6. táblázat: Egy főre jutó GDP alakulása folyóáron (Ft/fő)
7. táblázat: A GDP alakulása 1994 és 2000 között
8. táblázat: A bruttó hozzáadott érték a gazdasági ágak főbb csoportjai szerint, 2000
9. táblázat: A bruttó hozzáadott érték a gazdasági ágak főbb csoportjai szerint, 2001
10. táblázat: Vállalkozások száma (db/ezer lakos)
11. táblázat: 15–74 éves népesség gazdasági aktivitása a régióban (ezer fő)
12. táblázat: 15–74 éves népesség gazdasági aktivitása Heves megyében
13. táblázat: A foglalkoztatottak megoszlása (%), 2002
14. táblázat: Alkalmazottak bruttó átlagkeresetének változása (Ft/hó)
15. táblázat: Munkanélküliségi ráta változása (%)
16. táblázat: Regisztrált munkanélküliek iskolai végzettség szerinti megoszlása (%) 2001. május
17. táblázat: Nyilvántartott munkanélküliek megoszlása állománycsoportok szerint (%)
18. táblázat: A munkanélküliek a 15–74 éves népességből, 2002
19. táblázat: A regisztrált munkanélküliek száma, összetétele és bejelentett álláshelyek száma az Észak-magyarországi régióban, 2001–2002
20. táblázat: A regisztrált munkanélküliek összetétele Heves megyében, 2003. június
21. táblázat: Bejelentett betöltetlen álláshelyek megoszlása állománycsoportok szerint (%)
22. táblázat: Szakiskolák megoszlása az Észak-magyarországi régióban (2003)
23. táblázat: Szakközépiskolák megoszlása az Észak-magyarországi régióban (2003)
24. táblázat: Tanulók száma régiós összesítésben szakmacsoportonként, 2003 (fő)
25. táblázat: Szakiskolai és szakközépiskolai képzésben részt vevők száma szakterületenként (B-A-Z, Heves, Nógrád megye)
26. táblázat: Iskolarendszeren kívüli szakképzést folytatók megoszlása
27. táblázat: Gyakorlati képzési helyek megoszlása a régióban
28. táblázat: Régiós összesítés szakmacsoportonkénti és szakterületenkénti bontásban
29. táblázat: Az iskolarendszeren kívüli szakmai képzésekre fordított befizetések (ezer Ft-ban)
30. táblázat: A képzések fő adatainak alakulása 1996 és 2000 között régióként %-ban (100% = 1996)
31. táblázat: A szakképzés szempontjából meghatározó korcsoportok létszámának alakulása Magyarországon 2055-ig (E fő)
32. táblázat: Az egyes gazdasági ágakban foglalkoztatottak aránya, 1980-ban, 2000-ben és 2010-ben (%)

33. táblázat: Észak-magyarországi régió középtávú szakképzés-fejlesztési stratégiájának programstruktúrája
34. táblázat: Az operatív programok kapcsolatai
35. táblázat: Összefoglaló mátrix